

**Zorunlu Göçmenler için Sosyal EŞitlik:
Pandemi Sürecinde Yerel Yönetimlerin ve STK'ların Rolü
Aralık 2020**

Yazarlar:

Cansu Dođanay

İlderya Avşar Koyuncu

Murat Kenanođlu

Omar Kadkoy

Sibel Güven

Katkıda Bulunanlar:

İrem Aynagöz

tepav

TEKNOLOJİ VE ENERJİ POLİTİKASI VE STRATEJİLERİ MERKEZİ

İçindekiler Tablosu

İçindekiler Tablosu.....	3
Şekiller Dizini	4
Yönetici Özeti.....	5
Görüşülen Kurum ve Kuruluşların Listesi	7
Projenin Amacı	8
Yöntem.....	8
1. Giriş	10
1.1. Sosyal Eşitlik.....	10
Sosyal Eşitliğin Sağlanmasında Belediyelerin Rolü ve Türkiye’deki Belediye Uygulamaları	13
Sosyal Eşitliğin Sağlanmasında STK’ların Rolü ve Türkiye’deki STK Uygulamaları	15
1.2. COVID-19 Süreci ve Zorunlu Göçmenler Üzerindeki Etkileri	17
COVID-19 Sürecinde Seçilmiş Ülkelerdeki Belediyelerin ve STK’ların Göçmenleri Kapsayıcılığı ve Uygulama Örnekleri.....	19
COVID-19 Sürecinde Türkiye’deki Belediyelerin ve STK’ların Göçmenleri Kapsayıcılığı ve Uygulama Örnekleri	23
2. Saha Araştırması	26
2.1. Belediyeler ile Gerçekleştirilen Görüşmeler	26
2.2. STK’lar ile Gerçekleştirilen Görüşmeler.....	30
2.3. Zorunlu Göçmen Haneler ile Yapılan Görüşmeler	33
Demografik Bilgiler.....	33
Dil Becerileri.....	34
Eğitim Durumu.....	34
Geçim - İstihdam	35
Para Transferleri (Remittance).....	39
Hizmet - Yardım	40
Pandemi Süresince Hanelerin COVID-19’a Dair Bilgileri, Temel İhtiyaçlara Erişimi ve Borçların Hanelere Etkisi	41
Pandeminin Çocukların Eğitimine Etkisi.....	43
Uyum Göstergeleri.....	45
Ana Ülkesine Geri Dönme	46
3. Politika Önerileri	48
EK - Zorunlu Göçmenlerin Gözünden.....	51
Kaynakça.....	54

Şekiller Dizini

Şekil 1 - Cinsiyetlerine göre görüşme gerçekleştirilen kişilerin yaş dağılımı.....	33
Şekil 2 - Görüşme gerçekleştirilen zorunlu göçmenlerin yasal statüleri.....	33
Şekil 3 - Zorunlu göçmenlerin Türkçeyi öğrenme yolları	34
Şekil 4 - Cinsiyet ve uyruklara göre öğrenim durumu	35
Şekil 5 - Anlık katılmak istenen kurs programları*	35
Şekil 6 - Zorunlu göçmenlerin ana ülkesinde çalışma durumları	36
Şekil 7 - Zorunlu göçmenlerin şu anki iş durumları, şu an çalışmayan zorunlu göçmenlerin çalışmama sebepleri.....	36
Şekil 8 - Aylık ortalama gelir ve gider.....	38
Şekil 9 - Gelir ve giderlerin karşılaştırılması	38
Şekil 10 - COVID-19'dan önce uyruk ve cinsiyete göre para transferleri	40
Şekil 11 - Düzenli olarak destek görülen kurum ve kuruluşlar*	40
Şekil 12 - Zorunlu göçmenlerin desteklere ihtiyaçları*	41
Şekil 13 - Covid-19'dan önce hane halkı borcu	42
Şekil 14 - COVID-19 sürecinde hane halkı borcu	42
Şekil 15 - Hanelerdeki çocukların eğitim durumu	43
Şekil 16 - Hanedeki çocukların eğitime erişememe sebepleri	44
Şekil 17 - Türkiye'ye gelirken ülkenize geri dönmeyi düşünüyor muydunuz?	46
Şekil 18 - Ülkenize geri dönmeyi düşünüyor musunuz?	46

Yönetici Özeti

Bu çalışma Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin katkılarıyla TEPAV tarafından yürütülmüştür. Çalışmanın temel amacı, genel olarak ve COVID-19 özelinde, Ankara'da yaşayan Suriyeli ve Afgan zorunlu göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları ilçelerde, uygulanan politikaların ve yürütülen faaliyetlerin, zorunlu göçmenlerin ve marjinal grupların sosyal eşitlik açısından kapsayıcılığının tespit edilmesidir. Çalışmada, zorunlu göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu seçilmiş ülkelerdeki belediye ve STK'ların COVID-19 sürecinde gerçekleştirdikleri hizmetler ve uyguladıkları politikalara yer verilmiş; Türkiye'deki zorla yerlerinden edilmiş Suriyeli ve Afgan nüfusun yaşam biçimleri ve sosyal eşitlik kavramı üzerinden belediye ve STK hizmetlerine erişimleri tartışılmış ve değerlendirilmiştir. Ek olarak, COVID-19 süresince belediyeler ve STK'lar tarafından sunulan hizmetlerin Yenimahalle, Altındağ ve Mamak ilçelerinde yaşayan Suriyeli ve Afgan zorunlu göçmenler özelinde mevcut durum analizi gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, oluşturulan politikaların, belediye ve STK hizmetlerinin bir devletin vatandaşlarına özel olup olmadığı, vatandaş olmayanları da (ikamet eden yabancıları) kapsayıp kapsamadığının belirlenmesi için zorunlu göçmen nüfusun en yoğun olduğu Yenimahalle, Altındağ ve Mamak ilçeleri araştırmanın odak noktası seçilmiştir.

Zorunlu göçmenlerin COVID-19 pandemi sürecinden nasıl etkilendiklerini gözlemleyebilmek ve yerel yönetim birimleri ile STK'ların belirlenen bu grubun ihtiyaçlarına yönelik sundukları hizmetlerin kapsayıcılığını anlamak amacıyla, görüşme soruları TEPAV tarafından tasarlanmıştır. Bu çalışma toplam 50 hane (33 Afgan ve 17 Suriyeli hane) ile yapılan özel yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin analizini içermektedir. Hanelerin örnekleme, belediyeler ve STK görüşmelerinden elde edilen bilgiler ve masa başı araştırmaları sonucu zorunlu göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları ilçe ve mahallelerdeki zorunlu göçmen nüfusu temel alınarak seçilmiştir. 50 hane ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler, hanelerin mevcut durumları ve hizmetlere erişimlerinin tespiti amacıyla; i) demografik bilgiler, ii) dil becerileri, iii) eğitim durumu, iv) geçim-istihdam, v) hizmet - yardım, vi) pandemi sürecinde hanelerin gelir ve temel ihtiyaçlara erişimleri, vii) pandemi sürecinde çocukların eğitime katılımları ve viii) uyum göstergeleri başlıkları altında gerçekleştirilmiştir. Tüm bulgular saha araştırması bölümünde özetlenmiştir.

Belediye görüşmelerine dayanarak uygulanan belediye politikaları üç kategoride değerlendirilebilir. Bunlar i) kapsayıcı olmayarak yerel vatandaşı önceleyen, ii) pozitif ayrımcılık yaparak hizmetlere zorunlu göçmenleri de dâhil eden ve iii) etkin ve etkin olmayan göç faaliyetleri arasında denge kurarak kaymakamlık ve valilik iş birliğinde hizmet veren belediyeler olarak sınıflandırılabilir. İlgili kategoriler nezdinde farklı ilçelerde yaşayan zorunlu göçmenlerin hizmetlere erişimleri de farklılık göstermektedir.

Görüşülen STK'lar, bütçe ve hizmet alanı çeşitliliğine göre farklı büyüklüklerde olmalarına rağmen, pandemi sürecinde çeşitli hizmetler sunmaya devam etmişlerdir.

Analiz sonuçları, COVID-19 ile birlikte zorunlu göçmenlerin hizmetlere erişimde zorluk yaşadıklarını göstermektedir. Uygulanan ekonomik ve sosyal durumun iyileştirilmesine yönelik politikalara zorunlu göçmenlerin daha az dâhil edildikleri tespit edilmiştir. Yerel yönetimlerin, örgütlerin ve STK'ların kapasiteleri ve verdikleri hizmetler, pandemi ile negatif yönlü etkilenmiş, süreç içerisinde getirilen kısıtlamalar nedeni ile birçok iş, işyeri ve yürütülmekte olan projenin askıya alınması zorunlu göçmenler ile ilgili çalışmaların da durmasına neden olmuştur. Bu durum, zorunlu göçmenlerin yaşamlarını da benzer şekilde olumsuz etkilemiş ve kısıtlı sunulan hizmetlere ve politikalara erişimlerinin önünde engeller oluşturmuştur.

Anket sonuçlarına göre, hanelerin birçoğu yoksulluk sınırının altında yaşamakta, gelirleri giderlerini karşılayamamakta, maddi tasarruf sağlayamamaktadır. Bu durum, zorunlu göçmenleri kira ve hizmet faturaları ödemek ve/veya yiyecek almak için borç para almaya zorlamaktadır. Buna karşılık, hane temsilcilerinin tamamı kayıt dışı çalışmakta ve kayıt dışı çalışmanın verdiği güvencesizlik nedeniyle COVID-19 sürecinde daha fazla riskle karşı karşıya kalmaktadır. Burada, elde edilen veriler doğrultusunda belirtilmesi gereken

bir nokta, yasal ve düzenleyici gelişmelerin Türkiye'deki zorunlu göçmenler üzerindeki etkisinin ayrı bir çalışma ile daha ayrıntılı araştırılmasının gerektiğidir.

Sonuç olarak bu çalışma, COVID-19 öncesinde ve sürecinde, belediye ve STK'ların zorunlu göçmenlere sundukları hizmetler, pandemi sürecinde zorunlu göçmenlerin hizmetlere erişimleri ve mevcut durumlarına ilişkin olgusal kanıtlara dayanan kapsamlı bulguları özetlemektedir.

Görüşülen Kurum ve Kuruluşların Listesi

Görüşme gerçekleştirilen kurum ve kuruluşlar alfabetik harf sırası ile listelenmiştir.

Altındağ Belediyesi

Ankara Büyükşehir Belediyesi

Çocuk Hakları Merkezi

İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Derneği (İGAM)

Kadın Dayanışma Vakfı

Mamak Belediyesi

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM)

Türk Kızılay

Uçan Süpürge Vakfı

Yenimahalle Belediyesi

Projenin Amacı

Dünyada küresel salgının ortaya çıkmasıyla, salgının sonuçları yaşamın tüm alanlarında etkisini göstermeye başlamıştır. Korona virüs, günlük faaliyetlerin tüm yönlerini etkilemekle birlikte, doğuştan gelen hakları ile insan hakları arasındaki boşluğu genişletmektedir. Ulusal düzeyde pandemi için oluşturulan politikalar, esas olarak virüsün sonuçlarından etkilenen kişilere mali ve aynı destek sağlayarak vatandaşların virüsten korunmasına ve refahlarının sürdürülmesine yöneliktir. Öte yandan, söz konusu politikalar, tamamen ihmal etmese de, aynı alanı paylaşan marjinal gruplar ve zorla yerlerinden edilmiş göçmenleri yeterince içermemektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, uygulanan politikaların sosyal eşitliği gözetme konusundaki endişeler artmaktadır.

Dünyanın en büyük zorunlu göçmen nüfusuna ev sahipliği yapan Türkiye’de COVID-19 kapsamında uygulanan ulusal politikaların zorunlu göçmenleri kapsayıcılığı sorgulandığında bazı noktalar öne çıkmaktadır. Türkiye’de pandemi döneminde yürürlüğe konan kamu destek mekanizmaları iş gücü piyasasında kayıt dışı çalışanları kapsamamaktadır. Bu durum ise pandemi öncesinde de yüksek oranda kayıt dışı olarak istihdam edilen Suriyeli ve Afgan göçmenlerin durumunu daha dezavantajlı hale getirmiş, marjinalleşmiş bu gruba dâhil olan bireylerin pandemi süresince daha fazla riske maruz kalmalarına neden olmuştur.

Bu bağlamda, belediye düzeyinde oluşturulan politikalar büyük önem taşımaktadır. Belediyeler ev sahibi topluluğun üyelerine ve zorunlu göçmenlere eşit hizmet sağlama konusunda büyük sorumluluk taşımaktadırlar. Bununla birlikte, yaşanan zorlu koşullar, kapsayıcı müdahaleyi sürdürmek için gerekli finansmana erişimde karşılaşılan zorluklar ve geniş bir alana yayılması gereken hizmetler belediyelerin hizmet sunumunda daha fazla baskı yaratmaktadır.

COVID-19 döneminde, yerel düzeyde marjinal gruplarla bağlantısı eşit derecede önemli olan ikinci bir aktör Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’dır. Fakat sosyal mesafe önlemleri, STK’ların yüz yüze hizmet sunması açısından önemli bir sınırlama getirmektedir. Bu nedenle, STK’ların marjinal gruplarla sosyal etkileşimini ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri için klasik yöntemlere ek olarak yeni alternatifler geliştirmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yukarıda bahsedilenlere bağlı olarak, bu çalışmanın üç temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Türkiye’de Belediyelerin ve STK’ların COVID-19 dönemindeki sosyal yardım programlarını ayrıntılı şekilde araştırmak ve değerlendirmektir. İkinci amaç ise, COVID-19 döneminde önlem olarak uygulanan hareketliliği kısıtlayıcı tedbirler esnasında hem belediye yardımlarını hem de STK faaliyetlerini yürütmeye uygun alternatifleri aramak ve COVID-19 salgınının oluşturduğu riskler karşısında zorunlu göçmenlerin, özellikle de kadın ve çocuk zorunlu göçmenlerin, sosyal korunma ağlarını değerlendirmektir. Üçüncü amaç ise, örnek olarak seçilen Altındağ, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde ikamet eden Suriyeli ve Afgan haneler üzerindeki pandemi etkilerini belirlemektir. Ayrıca, gelecekte benzer bir kriz olması durumunda tekrarlanabilir en iyi uygulamaların tespit edilmesi de çalışmanın amaçları doğrultusunda hedeflenmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada ilk olarak “bireylerin marjinalleştirilmesi”, literatürde yer alan; “paylaşım,” “dağıtım” ve “ilişkisel eşitlik” kavramları üzerinden toplumsal eşitlik kavramı bağlamında tanımlanmıştır. Paylaşım ilkesine dayanan eşitliğin sağlanması esnasında meydana gelen baskı türleri üzerinden bireylerin marjinalleşmesi konu edilmiş, bireylerin marjinal hale gelmesi ve Birleşmiş Milletler Azınlık Deklarasyonuna göre dezavantajlı grupların tanımı açıklanmıştır.

Literatür araştırmasının devamında belediyelerin ve STK'ların genel görevleri, zorunlu göçmenleri kapsayıcı çalışmaları, seçilmiş ülkelerde ve Türkiye'deki iyi uygulama örnekleri incelenmiştir.

Belediyelerin ve STK'ların Türkiye'de COVID-19 kapsamında uyguladıkları politikaların zorunlu göçmenleri kapsayıcılığını belirlemek amacı ile pilot bir il olarak Ankara ve Ankara'nın üç ilçesinde saha çalışması yürütülmüştür.

Türkiye 3,6 milyon Geçici Koruma kapsamındaki Suriyeliye,¹ 170 bin Afgan'ın en büyük grubunu oluşturduğu diğer milletlerden toplam 368.230 sığınmacı ve mülteciye ev sahipliği yapmaktadır.² İl bazında sayılara bakıldığında, Ankara'nın 100.000 civarında Suriyeliye ev sahipliği yaptığı düşünülmektedir. Altındağ, Yenimahalle ve Mamak ilçeleri ise en çok Suriyelinin ikamet ettiği ilçeler olarak öne çıkmaktadır. Genel olarak Afganlar hakkında daha az bilgi bulunmakta ve il ve ilçe dağılımına ulaşılamamaktadır. Dolayısı ile saha araştırmaları için Ankara'da zorunlu göçmenlerin en yoğun yaşadıkları Altındağ, Yenimahalle ve Mamak ilçeleri seçilmiştir.³ Türkiye'deki ikinci en büyük sığınmacı ve mülteci grubu Afgan'lar olduğu için karşılaştırma amacıyla çalışmaya Afganlar da dâhil edilmiştir. Araştırmanın örneklemini 17 Suriyeli ve 33 Afgan hane oluşturmaktadır.

Saha çalışması kapsamında, Altındağ, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde Suriyeli ve Afgan hane temsilcileri ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerin tamamı COVID-19 tedbirleri kapsamında açık alanda ve hanelerin dış kapısında yapılmıştır. Görüşmeler Türk, Suriyeli ve Afgan toplum liderleri ile iş birliği içinde gerçekleştirilmiş, toplum liderleri, belediyeler tarafından ismi verilen mahallelerde ikamet eden zorunlu göçmenlere ulaşmada çalışma ekibine yol göstermiş ve katkıda bulunmuştur. Görüşmeler, Suriyeli hanelerden alınan cevapların benzerlik göstermesi nedeniyle 17 Suriyeli hane ile sınırlandırılmıştır. Afgan haneler ile görüşmeler doğrultusunda alınan bilgilerin doygunluğa (saturation) ulaşması ancak 33 hane ile görüşülmesiyle mümkün olduğu için toplam örneklem 50 haneden oluşmaktadır.* Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir.

İlk olarak Yenimahalle ilçesinde 6 hane ile ön saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Ön görüşmeler, projenin devamında uygulanacak olan anket ve görüşmelerin etkinliğinin ölçülmesini test etmek için yapılmıştır. Ön saha çalışmasından elde edilen ilk bulgular, özellikle yararlanıcılara sorulması öngörülen sorular dizisinin revize edilmesine ön ayak olmuştur. Eklenen sorular ile yeniden tasarlanan görüşme seti kullanılarak 50 hane ile görüşme yapılmıştır.

Bunu takiben Ankara Büyükşehir Belediyesi, Altındağ, Mamak ve Yenimahalle Belediyeleri ve kadın, çocuk ve zorunlu göçmenler kapsamında genel faaliyet gösteren STK yetkilileriyle çevrimiçi veya yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Çalışmanın gerçekleştirilmesi aşamasında karşılaşılan bazı kısıtlar koşulların elverdiği ölçüde aşılmaya çalışılmıştır. Örneğin, COVID-19 vaka sayılarının Eylül 2020 itibarı ile artması, saha çalışmalarını etkilemiştir. Ön saha çalışması için zorunlu göçe maruz kalmış kişilerden oluşan 10 hane ile yüz yüze görüşme yapılması planlanmış iken Ankara'daki COVID-19 vakalarının artış göstermesi nedeniyle görüşme sayısı altıya düşürülmüştür.

¹ T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma istatistikleri.

² Comission Staff Working Paper, Turkey 2020 Report.

*Türkiye'deki Suriyeli ve Afganların yasal statüleri farklı olduğu için çalışmada zorunlu göçmen olarak bahsedilecektir.

³ Savran, S., Sat, N. A., 2019. Ankara'da Suriyeli Göçmenlerin Yer Seçimi Tercihlerini İncelenmesi ve Bir Etnik Kentsel Adacık Örneği Olarak Önder, Ulubey, Alemdağ Mahalleleri, Ankara Araştırmaları Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 2, s: 283-302.

Mamak ilçesinde, Mamak Belediyesi tarafından ismi verilen mahalleler ziyaret edilmiştir. İlgili mahallelerde hanelerle görüşme yapmak için muhtarlarla temasa geçilmiş ne var ki ilgili bölgelerde Afgan ve Suriyeli göçmenlerin olmadığı tespit edilmiştir. Mamak ilçesinde çalışma ekibinin kendi çabalarıyla ulaştıkları zorunlu göçmen hanelerin birçoğu ise görüşme talebini reddetmiştir.

Mamak Belediyesi yetkilileri ile görüşülmesine rağmen, yeterince geri bildirim alınamamıştır. Bu nedenle Mamak Belediyesi'nin çalışmanın dışında bırakılmasına karar verilmiştir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi, Altındağ ve Yenimahalle Belediyeleri ile görüşmeler gerçekleştirilmiş, ama pandeminin belediyelerde yarattığı ilave iş yükü nedeni ile olsa gerek, paylaşılması beklenen sayısal verilere ulaşılamamıştır.

Kadın Dayanışma Vakfı ile gerçekleştirilen görüşme sonrasında da verilerin paylaşılacağı belirtilmiş olmasına karşın geri dönüş alınamamıştır. Uçan Süpürge Vakfı ile yapılan görüşme de ise vakfın zorunlu göçmenleri kapsayıcılığı konusunda çalışmalarının olmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, Uçan Süpürge Vakfı çalışmaya dâhil edilmemiştir.

1. Giriş

Çalışmayı özetleyen bu rapor, üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde literatürde sosyal eşitlik kavramının tanımı ve sosyal eşitliğin sağlanmasında belediyelerin ve STK'ların göç yönetimindeki rolleri ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca COVID-19 sürecinin zorunlu göçmenler üzerindeki etkileri özellikle incelenmiştir. İkinci bölümde ise çalışma için seçilmiş belediyeler ve zorunlu göçmenlere hizmet sağlayan STK'lar ile gerçekleştirilen görüşmelere ve Suriyeli ve Afgan nüfusun yoğun olarak yaşadığı Altındağ, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde yapılan alan araştırmasından elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde belediyeler, STK'lar ve zorunlu göçmenler ile gerçekleştirilen görüşmelerin analizlerinin belirlenmesinin ardından, belediye ve STK hizmetlerinin kapsamına yönelik politika önerileri yer almaktadır. Zorunlu göçmenlerin alan çalışması esnasında seslerini duyurabilmek adına belirttikleri ve ekledikleri söylemler EK bölümünde ayrıca alıntılanmıştır. İlgili alt başlıklarda bulgular değerlendirilmektedir.

1.1. Sosyal Eşitlik

Bir değer olarak sosyal eşitlik kavramı, eşitlikçilik ilkesinin çeşitli biçimlerini kapsamaktadır. Sosyal eşitliği farklı şekilde tanımlayan iki düşünce ekolü vardır. İlk ekol, paylaşım ya da dağıtım prensipleri (allocation principles) kavramına dayanmaktadır. Kavram, sosyal faydaların veya kaynakların yararlanıcılar arasında dağıtımı (distribution) ve karşılıklı değiş tokuşu (exchange, or equity) içerir. Dolaylı da olsa paylaşım ilkesi yargılayıcı yöntem (procedural) ve denkleştirici (retributive) adalet fikrini de içerisinde barındırmaktadır.⁴ Eşitlik (equity), karşılıklı değiş tokuş yöntemine dâhil olan tarafların girdi ve çıktı oranlarının eşdeğeridir.⁵ Dağıtım ise, faydaların veya kaynakların yararlanıcılara tek yönlü olarak dağıtılmasıdır. Kaynakların doğrudan dağıtımını çift yönlü transfer mekanizması ile gerçekleştirilirse karşılıklı değiş tokuş (exchange) bir cins paylaşım olarak kategorize edilebilir.⁶ Bu nedenle, birçok durumda değiş tokuş (exchange) ve dağıtım (distribution) süreçleri aynılaşır. Buna karşılık, paylaşım bazı durumlarda, dolaylı değiş tokuş (exchange) olarak düşünülebilir.⁷ Dahası, değiş tokuş ve paylaşımın tarafları, ilgili prosedürlerin adil

⁴ Stacy Adams, J., 1965. Inequality in Social Exchange. *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol. 2, pp 267-299.

⁵ W, Elaine., Berscheid, E., W, G. William., 1973. New Directions in Equity Research. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 25, No. 2, pp. 151-176.

⁶ Echhoff, T., 1974. *Justice: Its Determinants in Social Interaction*. Rotterdam University Press.

⁷ Thibaut, J. W., and Walker, L., 1975. *Procedural Justice: A Psychological Analysis*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

olup olmadığını değerlendirebilir. Bu değerlendirme Thibaut, Walker ve Leventhal tarafından yargılayıcı adalet (procedural justice) kavramı olarak adlandırılmıştır.⁸ Bununla birlikte, adalet yalnızca pozitif faydaların değiş tokuşu ve/veya paylaşımıyla ilişkili değildir. Adalet, negatif faydaların paylaşımında adil olmayı (örneğin, suça uygun ceza verilmesini) ve seviyesini (örneğin, mağduriyete yönelik tazminat vermeyi) belirlemeyi içerir. Blackstone ve Heslep bunu denkleştirici adalet (retributive justice) olarak adlandırmaktadır.⁹

Paylaştırma prensiplerinde eşitliğin ne olması gerektiğini yönlendiren iki kategori vardır. İlk kategori yararlanıcıların süregelen karakteristik özelliklerine (ihtiyaç, erdem vb.) bağlı olan "mikro adalet"tir. Diğer kategori ise yararlanıcıların özelliklerinden bağımsız olan "makro adalet"tir. İkinci kategoride nesnel eşitlik (her yararlanıcıya eşit miktar) öne çıkan kavramdır.¹⁰

Paylaştırma (dağıtım) "şanslı olanın şansı sayesinde elde etmiş olduğu kazancının bir kısmını veya tamamını şanssızlara aktarmasını şart koşar".¹¹ Bu kavram aynı zamanda şans eşitliği (luck egalitarianism) veya servet eşitliği (equality of fortune) olarak da adlandırılabilir. Şanslı ve şanssız olma ikilemine dayanan eşitlik arayışı şanssız kişileri temel aldığı anda insancıl görünmekle birlikte bireylerin yetenekleri ve koşulları farklılık gösterebildiği için eşitliğe tam anlamıyla varılamaz. Dolayısıyla, bir açıdan eşitliğe ulaşmak, başka bir açıdan eşitsizlik yaratacaktır.¹² Dahası, şans eşitliği ikilemi hiyerarşik ilişkilere yol açar ve bu durum marjinalleşme ve statü hiyerarşisi gibi "baskı türleri"ni (faces of oppression) ortaya çıkarır.¹³

Şans eşitliği ikilemi ve bu eşitliğe ulaşmak için ortaya çıkan baskı türlerindeki eksikliklerin giderilmesi ve eşitliğin sağlanması için, bireyler arasındaki ilişkileri, çeşitliliği ve dağıtım ilkelerini barındıran bir topluluğun inşa edilmesine ihtiyaç vardır. Bu kavram ilişkisel eşitlik olarak (relational equality) tanımlanmaktadır.¹⁴

Paylaştırma eşitliği veya ilişkisel eşitliğe ulaşabilmek için aktörlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu aktörler, bireylere eşit şekilde önem vermek durumunda olan sosyal ve siyasal kurumlardır.¹⁵ Kurumların bireylere davranış biçimleri eşitlik için hayati öneme sahiptir.¹⁶

İlişkisel eşitliğin tanımına göre şu gibi soruların cevabı arar: hangi ilişkiler sosyal olarak eşittir ve/veya hiyerarşik değildir? Örnek olarak, ilişkisel eşitlik, ilgili hizmetlerin bir devletin vatandaşlarına özel olup olmadığı veya vatandaş olan ve vatandaş olmayanları (ikamet eden yabancıları) kapsayıp kapsamadığı ile de ilgilidir. Benzer bir şekilde, sosyal eşitlik politikaları şu ikilemle karşı karşıyadır: İnsan haklarına dayalı kapsayıcı politikalar yürütülürken doğum haklarına dayalı bir tepkiyle karşı karşıya kalmak veya vatandaşlık haklarına dayalı politikalar yürütürken insan haklarını ihlal edilebilecek şekilde bir grubu marjinalize etmek ve bu grubu bir azınlık haline getirmek gibi.

⁸ Leventhal, G. S., Karuza, J. Jr., Fry, W. R., 1980. Beyond Fairness: A theory of Allocation Preferences. In Justice and Social Interaction, ed. G. Mikula, pp. 1 67-218. NY: Springer.

⁹ Blackstone, W. T., Heslep, R. D., 1977. Social Justice and Preferential Treatment: Women and Racial Minorities in Education and Business. Athens, GA: Univ. Georgia Press.

¹⁰ Brickman, P., Folger, R., Goode, E., Schul, Y., 1981. Microjustice and macrojustice. In The Justice Motive in Social Behavior, ed. M. J. Lerner, pp. 173-202.

¹¹ Arneson, R. "Rawls, Responsibility, and Distributive Justice," Injustice, Political Liberalism, and Utilitarianism: Themes from Harsanyi, ed. Maurice Salles and John A. Weymark. Cambridge: Cambridge University Press,

¹² von Hayek, F.A., 1960. The Constitution of Liberty. Chicago: University of Chicago Press.

¹³ Young, I. M., 1990. Justice and the Politics of Difference. Princeton, NJ: Princeton University Press.

¹⁴ Anderson, E., 1999. What is the Point of Equality? Ethics, Vol. 109, No. 2 pp. 287-337.

¹⁵ Dworkin, R., 2002. Sovereign virtue revisited. Ethics 113: 106-43.

¹⁶ Schemmel, C., 2011. Distriputive and Relational Equality. Politics, Philosophy and Economics, Vol. 11, No. 2, pp. 123-148.

Sosyal eşitlik politikalarının uygulanmasında bazı grupların marjinalize edilmemesi için devletin yetkili organlarına görevler düşmektedir. Bu bağlamda, BM Azınlık Deklarasyonu 1992 yılında yayımladığı bildiri- nin 1. maddesinde devletlerin görevleri hakkında fikir vermektedir; “Devletler, kendi ülkelerindeki azınlıkların varlığını, ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel kimliklerini korur ve bu kimlikleri geliştirmeleri için gerekli şartların oluşmasını teşvik eder.”¹⁷ Her ne kadar bir azınlığı neyin oluşturduğuna dair uluslararası düzeyde bir fikir birliği olmasa da, Türkiye’de uluslararası koruma altında bulunan Afgan, İranlı, Iraklı ve Somalililerin yanı sıra geçici koruma altındaki 3,6 milyon Suriyeli, BM Azınlıklar Deklarasyonu’nda belirtilen azınlık tanımına uymaktadır.¹⁸ Türkiye’de yaşamakta olan yaklaşık dört milyon yerleşik yabancı, Türk vatandaşlarından farklı bir etnik, dinsel, dilsel, kültürel kimliği temsil etmektedir. Üstelik BM İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sine göre azınlık grupların, alt azınlık grupları da mevcuttur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), alt azınlık grubu olarak kadınları ve çocukları hedef ülkelerdeki en savunmasız gruplar olarak tanımlamaktadır.¹⁹

Türkiye, en büyük zorunlu göçmen nüfusuna ev sahipliği yapan ülke konumundadır. Zorla yerlerinden edilmiş bu göçmen grubunun en büyük parçasını ise 2011 yılında başlayan göç dalgası ile Türkiye’ye gelmeye başlayan Suriyeliler oluşturmaktadır. Türk hükümeti neredeyse 10 yıldır devam etmekte olan Suriye iç savaşına ve akabinde başlayan düzensiz göç dalgası karşısında değişik zaman aralıklarında çeşitli politikalar geliştirmiştir. İlk politika hamlesi 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur.²⁰ Formüle edilen ikinci politika ise, 2014’de Suriyelilere yasal statü olarak geçici koruma statüsünün getirilmesi olmuş ve bu statü yoluyla, Suriyelilerin sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimleri güvence altına alınmıştır.²¹ Oluşturulan üçüncü politika ise, 2016 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Altındaki Yabancılar için Çalışma İzinleri Düzenlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır.²² Bu uygulama sonucunda, geçici koruma altındaki Suriyelilerin resmi istihdam piyasasına girmelerinin önü açılmış ve sosyal güvenlik ve emeklilikten yararlanmaları için düzenlemeler yapılmıştır. İlgili düzenlemelerin yapılmasının, zorunlu göçmenler için ilişkisel eşitliğin sağlanmasının da önünü açtığı görülmektedir.

Uluslararası ve Geçici Koruma statülerinin yasal hale getirilmesi ve temel haklara erişimin güvence altına alınması, merkezi Türk yönetiminin sorumluluğunda ve öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Ancak, bu yasaların ve politikaların uygulanmasında, yerel yönetimlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Yerel yönetimler, gerek ev sahibi topluluğun gerekse zorunlu göçmenlerin almakta oldukları hizmetlerin devamlılığını ve kalitesini sağlamak gibi ciddi görevlere sahiptirler. Mevcut koşullar değerlendirildiğinde, dezavantajlı gruplara yerel düzeyde hizmet veren, belediyelerle eşit derecede öneme sahip başka aktörler de bulunmaktadır. Bunlar, devlet dışı aktörler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıdır (STK).

Yukarıda özetlenen tanımlar çerçevesinde, özellikle COVID-19 salgını sürecinde belediyelerin tutum ve politikaları ile STK faaliyetleri ilişkisel eşitlik açısından değerlendirilecektir. Çalışma, belediyelerce gerçekleştirilen politikaların, vatandaş ve vatandaş olmayan bireyler arasında ayırım yapılmaksızın, zorla yerinden edilmiş göçmenleri kapsayıcılığı ve ayrıcalığı temelinde, koronavirüsün sonuçlarını hafifletmek için yapılanlar üzerinde durmaktadır.

¹⁷ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethinc, Religjous and Linguistic Minorities.

¹⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü - Geçici Koruma istatistikleri, 21 Aralık 2020 & BMMYK Türkiye Ofisi İstatistikleri 21 Aralık 2020.

¹⁹ Minorities and Indigenous Peoples, UNHCR

²⁰ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

²¹ Geçici Koruma Yönetmeliği.

²² Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Yönetmelik.

Aşağıdaki bölümlerde sosyal eşitliğin sağlanmasında belediyelerin ve STK'ların rolü Türkiye özelinde özetlenmektedir.

Sosyal Eşitliğin Sağlanmasında Belediyelerin Rolü ve Türkiye'deki Belediye Uygulamaları

Toplumda sosyal eşitliği ve sosyal güvenliği sağlamaya çalışan sosyal devlet, günümüzde daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Kamu hizmetlerinin “yerinden yönetim esasına” uygun olarak yürütülmesi amacıyla oluşturulan yerel yönetimler; kamu hizmetlerinin devletin merkezi örgütlenmesi dışındaki bir takım yerel organlar tarafından yerine getirilmesini esas almaktadır.²³ Yerel yönetimlerin sorumluluğunda gerçekleştirilen kamu hizmetleri kapsamında devletin işleyişi içinde halka en yakın kuruluşlar olarak öne çıkan belediyeler; mahalli sorunların tespitinde, ilgili sosyal politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında önemli yere sahiptirler.²⁴ Sosyal politikanın alt başlıkları olan sosyal yardım, sosyal hizmet, eğitim, sağlık, kültür ve konut alanlarındaki mahalli sorunların tespit edilmesinde ve bu sorunların çözümlenmesinde, belediyelerin halka yakınlık gerekçesi ile merkeze göre daha etkili olduğu gözlemlenmektedir. Toplumsal yaşamda ortaya çıkan tüm problemler ile yakından ilişkili olan sosyal politika, belediyelerin azınlık konumundaki zorla yerinden edilmiş göçmenler ile ilgili geliştirdikleri çalışmalara da yön vermektedir.

Bulunduğu toplum içerisinde; yoksunluk ya da yoksulluk nedeni ile ülkenin sosyoekonomik imkânlarından yeteri kadar faydalanamayan, özel olarak korunmaya gereksinim duyan sosyal gruplar, dezavantajlı gruplar olarak adlandırılmaktadır. Dezavantajlı gruplar içerisinde kadınlar, çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, göçmenler ve azınlıklar yer almaktadır.²⁵ Bu grupların korunması, Türkiye’de başta devlet olmak üzere; yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından uygulanan sosyal politikalar aracılığı ile sağlanmaktadır. Günümüzde yerel yönetim şekli olan belediyeciliğin sosyal devlet ilkesinin bir gerekliliği olarak, sosyal belediyecilik anlayışını benimsediği ve bu anlayışın da 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile desteklendiği görülmektedir. İlgili kanun maddeleri gereğince belediyeler dezavantajlı gruplara sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim gibi bir takım hizmetler sunmakla yükümlü kılınmıştır.²⁶ Yerel yönetimlerin göç konusundaki rolü ise, yerel hizmetlerin yanı sıra, göçmenler ve mültecilere yönelik toplumsal uyum politikaları üretmek olarak öne çıkmaktadır. Göçmen topluluklarının barınma ve istihdam ihtiyaçları, göçmenlerin düşük sosyoekonomik profile sahip olmalarından kaynaklanan çeşitli toplumsal sorunlar, dinî ve kültürel ihtiyaçlar, çok kültürlülük ve ortaya çıkabilecek uyum sorunları gibi meseleler, büyük ölçüde yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluğunda bulunan sosyal ve kültürel hizmetler kapsamına girmektedir.²⁷

Bu bağlamda, uygulanan ve/veya uygulanması planlanan politikaların kapsayıcılığı açısından, belediyeler düzeyinde oluşturulan politikalar büyük önem arz etmektedir. Büyükşehir Belediyelerinin sunduğu sosyal yardım programlarının tasarımı sırasında uymaları gereken ve bu nedenle kendilerine referans noktası olarak aldıkları yasal dayanaklar mevcuttur. Bunlardan ilki, T.C. Belediyeler Kanunu’nun 13. Maddesidir. Bu madde belediye hizmetlerinin yerleşme (iskân) prensibine göre sağlanmasını detaylandırmaktadır. Diğer bir ifadeyle, 13. maddeye göre, herhangi bir belediyenin idari alanını paylaşan herkes ilgili belediyenin

²³ Eraslan Yayinoğlu, P. Yerel Yönetimler Kuruluşlarında Halkla İlişkiler İşlevleri ve Yeni Yaklaşımlar. Cilt. 3, Sayı. 4, s. 41-52. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi.

²⁴ Koçak, O., Arslan, H., Eti, S., 2017. Belediyelerde Sosyal Politika Uygulamaları ve Pendik Belediyesi Örneği. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 12.

²⁵ Kino, H., 2019. Kamu Hizmetlerinin Değişen Yüzü ve Seçilmiş Dezavantajlı Gruplar. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt. 6, Sayı. 6, s: 55-69.

²⁶ Es, M., Mentеше, B., 2018. Yerel Yönetimlerde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 19.

²⁷ Daoudov, M., 2013. Dünyada ve Türkiye’de Uluslararası Göç Alanında Yerel Yönetimlerin Rolü. Vatandaşlık ve Yabancılar Hukukunda Güncel Gelişmeler Konferansı. Yeditepe Üniversitesi.

sunduğu hizmetlerden yararlanma hakkına sahiptir.²⁸ Bir diğer taraftan, aynı kanununun 14. maddesinde ise belediye hizmetlerinin vatandaşlık prensibi temeline dayandığı belirtilmektedir. İlgili iki madde ilişkisel eşitlik kavramının cevabını aradığı sorulara örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle, Belediye Kanunlarınca, tasarlanan bu iki yoldan (13. ve 14. maddeler) hangisi ile ilerleneceği kararı belediye başkanlarının inisiyatifine bırakılmıştır.

Göçün uluslararası bir hüviyete bürünmesi ile yerel düzeyde önem kazanan göçmenlerin durumu ve bu gruba verilen hizmetler, Belediye kanunlarının 13. ve 14. maddesi gereğince, günümüzde belediyelerin inisiyatifine göre şekillenmiştir. Dolayısıyla, zorunlu göçmenlere verilen hizmetler ilden ilçe, ilçeden ilçeye ciddi bir biçimde farklılaşmaktadır. Bazı belediyelerin, göçmenlerin yaşadıkları toplumsal problemler özelinde sosyal yardım mekanizmaları formüle etmiş olmasına karşın, diğerlerinin hizmet vermektan bilinçli olarak kaçındığı görülmektedir.²⁹ Bazı belediyelerin ise etkin göç faaliyetleri ve etkin olmayan göç faaliyetlerinin arasında bir denge kurduğu ve sorumluluklarının bir kısmının valilik ve kaymakamlığa ait olduğu düşüncesi ile eşitlik mekanizmasında yerel halka ağırlık vermektedir.

Önemli sayıda zorunlu göçmen nüfusu barındıran kimi belediyeler yerel halka sundukları hizmetleri önceleterek zorunlu göçmen karşıtı pozisyon almaktadır. Zorunlu göçmen karşıtı belediyeler ilçe ve/veya il sınırlarında zorunlu göçmen istemediklerini dile getirerek ilgili azınlık grupların hizmetlere erişimlerini kısıtlamaktadırlar. Bolu Belediyesi'nin "şehirimizde Suriyeli istemiyoruz" diyerek Suriyelilere yardımı kesmesi, Mudanya Belediyesi'nin Suriyelilere sahil yasağı getirmesi göçmen karşıtı belediye politikalarına örnek olarak gösterilebilecek politikalar olarak öne çıkmaktadır.³⁰

Sorumlulukların valilik ve kaymakamlığa ait olduğunu ifade ederek sosyal belediyeciliğin gereksinimlerini karşılamayan belediyelerin yanı sıra kısmi yardım sunan yerel yönetimler de bulunmaktadır. Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), Suriyeli zorunlu göçmenler ile ilgili yapılacakları birkaç adımda açıklamıştır. Adımlardan biri olarak İstanbul içerisinde ikamet eden zorunlu göçmen çocuklar, kadınlar ve ailelerin manevi olarak destekleneceği ifade edilmiştir.³¹ Ancak, açıklamanın uygulanıp uygulanmadığı tespit edilememiştir. Açıklama sosyal belediyecilik kapsamında kısmi yardım sunan yerel yönetimlere örnek teşkil etmektedir.

Kısmi yardım sunan belediyelerin dışında etkin göç yönetimi faaliyetlerinde bulunarak sosyal yardım ve uyum süreçlerinde çalışmalar gerçekleştiren belediyeler de bulunmaktadır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin kendi çatısı altında Suriyeli mültecilere hizmet sunan Göç Yönetimi Şube Müdürlüğü'nü kurması örnek çalışma olarak gösterilebilir. Göç Müdürlüğü'nü kuran ilk belediye olan Gaziantep Belediyesi Suriyelilerin sosyal uyum süreçlerinde kadın ve çocuklara yönelik açtıkları kurslar ile birçok özel çalışmayı bünyesinde gerçekleştirmiştir.³²

Adana Büyükşehir Belediyesi bünyesinde "Göç ve Göçmen İşleri Müdürlüğü",³³ Şişli Belediyesi bünyesinde ise "Göç Hizmetleri Birimi" kurulmuştur.³⁴ Ayrıca Şişli Belediyesi, 2015 yılının Ekim ayında "Göç

²⁸ Belediye Kanunu.

²⁹ Erdoğan, M., 2017. Kopuş'tan Uyum'a Kent Mültecileri - Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

³⁰ Daniş, D., Sert, Ş. D., 2019. Göçü Yerelden Yönetmek: Belediyeler. Saha Dergisi.

³¹ Euroenws, 2019. Ekrem İmamoğlu Suriyeli mültecilerle ilgili planını 3 adımda anlattı.

³² Gaziantep Büyükşehir Belediyesi.

³³ Adana Büyükşehir Belediyesi.

³⁴ Şişli Belediyesi.

Yardım Masası ve Merkezi”ni açmış ve merkezde çalışan sosyolog, psikolog ve sosyal çalışmacılar Suriyelilerin yanı sıra yardıma muhtaç diğer mülteci ve göçmen gruplarla da ilgilenmektedir.³⁵

Bir başka örnek ise, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) iş birliğinde kurulan Uluslararası Mesleki Eğitim Merkezi (UMEM)’dir.³⁶ Ankara Büyükşehir Belediyesi ise bünyesinde yer alan Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı koordinasyonunda “Uluslararası Mesleki Eğitim Merkezi ve Uyum Projesi” kapsamında mülteci ailelere moral ve motivasyon desteği vermek amacıyla BELTEK kurslarına katılan çocuklar ile birlikte konser programı düzenlemiştir.³⁷

Marmara Belediyeler Birliği bünyesinde göç, iltica, sosyal uyum, kente aidiyet gibi alanlarda ilgili paydaşlarla ortak çalışma zemini oluşturmak üzere 2015 yılında “Göç Politikaları Merkezi (GPM)” oluşturulmuştur.³⁸ Merkez, yerel yönetimlerin ulusal ve küresel düzeydeki iyi uygulama örneklerinden ve tecrübelerinden faydalanarak faaliyetler yürütmektedir.

İstanbul Sultanbeyli İlçe Belediyesi ise birden fazla iyi uygulama örneği ile dikkat çekmektedir. Sultanbeyli ilçesi Suriyelilere yönelik güçlü bir politika diyalogu geliştirmiştir. 2014 yılında Sultanbeyli İlçe Belediyesi, ilçede kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarını harekete geçirmiştir. Suriyelilere yönelik hizmetlerin etkin ve verimli olarak sunulabilmesi için kurulan “Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği” aracılığıyla Dünya Açlıkla Mücadele Vakfı (Welthungerhilfe) ve Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ)’nun destekleriyle “Çok Amaçlı Mülteciler Toplum Merkezi” diğer bir adıyla Sultanbeyli Mülteciler Derneği kurulmuştur. Mülteci, göçmen ve sığınmacılara hizmet sunabilmek adına çalışmalar gerçekleştiren bu tür belediyeler bütçe ve kapasite problemlerini STK’lar ile iş birliğine girerek ve/veya uluslararası fonlar yoluyla çözüme kavuşturabilmektedir. Sultanbeyli Belediyesi’ndeki “Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği”nde olduğu gibi, belediyelerin STK’lar ile iş birliğinin yanı sıra kendi bünyelerinde göç ile ilgili birimler oluşturması da halka en yakın kurumlar olmaları dolayısıyla önem arz etmektedir.³⁹

Sosyal Eşitliğin Sağlanmasında STK’ların Rolü ve Türkiye’deki STK Uygulamaları

Belediyelerin yanı sıra, yönetim sürecinin çok aktörlü olarak devam ettiği ülkelerde sosyal eşitliğin sağlanması açısından STK’lar da önemli rol oynamaktadır. Sosyal eşitlik ilkesi temelinde, zorunlu göçmenlerin haklarını ve taleplerini korumak için STK’lar siyasal sistem karşısındaki en önemli dengeleyici güç unsurlarından biridir.⁴⁰ STK’lar, görev tanımları nedeniyle, zorunlu göçmenler, kadınlar ve çocuklar gibi dezavantajlı grupların da temsilcisi konumundadır. Sivil toplum, devletlerin doğrudan kontrol altında tuttuğu resmi kurumlardan ve ilgili alanların dışında kalan, ekonomik baskılar yerine genellikle bağımsız ve gönüllülük esasına dayalı ilişkilerin olduğu bir alan olarak tanımlanmaktadır.⁴¹

STK’ların karar alma sürecine katılımı/katkısı ise çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Bunlardan biri toplumun bir kısmını veya tamamını kapsayan sosyal soru(n)ları belirleyerek, sorunun giderilmesine yönelik

³⁵ Woods, A., Kayali, N., 2017. Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul’daki Yerel Yönetimlerin Rolü. İstanbul Politikalar Merkezi.

³⁶ Ankara Büyükşehir Belediyesi.

³⁷ Milliyet, 2018. Ankara Büyükşehir Belediyesi, Mülteci Aileleri Sosyal Ve Kültürel Projelere Dâhil Ediyor.

³⁸ Marmara Belediyeler Birliği.

³⁹ Kavas, A., Avcı, İ., Kadkoy, O., Bilgiç, Ç. E., 2019. İstanbul’da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları. TEPAV.

⁴⁰ Kaypak, Ş., Bimay, M., 2017. Yerel Yönetimlerde Karar Süreçlerine Katılımda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 1, Sayı. 4.

⁴¹ Duman, F., 2003. Sivil Toplum, Ankara: Lotus Yayınları.

çözüm önerileri sunmak ve bu önerilerin savunuculuğunu yapmaktır.⁴² Bu bağlamda politikaların oluşturulması, değiştirilmesi ve uygulanması aşamalarında yapılan tüm faaliyetler savunuculuk olarak tanımlanmaktadır.⁴³ Bu çalışmalar sayesinde STK'lar, sosyal politika yapma sürecine dâhil olmaktadır. Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği çalışmalar geniş bir alana yayılmış ve demokrasi, insan, kadın, çocuk, hayvan hakları ve çevre gibi toplumun büyük bir kesimine hitap eden alanlardaki faaliyetleri kapsar hale gelmiştir.⁴⁴

STK'lar çalışmalarını gönüllülük ve kar amacı gütmeme esasına dayandırdıkları için çalışmalarını yürütmek için finansal desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Gelişmiş ülkeler, STK'lara 1980'lerden itibaren bu finansal desteği sağlamaya başlamışlardır.⁴⁵ Türkiye'deki STK'lar ise kendilerine 2001 yılında yayımlanmış Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda yer bularak sosyal hizmetlerin yerine getirilmesi ve sosyal yardımların sağlanması konusunda bir görev üstlenmiştir.⁴⁶ STK'lar "yardımcı olmak (supplementary)", "tamamlayıcı olmak (complementary)" ve "muhalif (adversarial)" olarak devletin sorumluluklarını gerçekleştirmesi için teşvik edici görevleri de ayrıca üstlenmektedir. Bu bağlamda, STK'ların devletin gerçekleştiremediği hizmetleri gerçekleştirmek, devlete yardımcı olmak ve devletin sorumluluklarını gerçekleştirmesinde teşvik edici görevlerinin bir parçasıdır.⁴⁷ STK'lar ve devlet arasındaki iletişim ve etkileşimin daha şeffaf olması amacıyla 2012 yılında yürürlüğe giren bir yasa ile TBMM bünyesinde "Kamu Denetçiliği Kurumu" kurulmuştur.⁴⁸ STK'lar ve yerel yönetimin beraber çalışmalarını güçlendiren kanun niteliğinde olan "İl Özel İdaresi Kanunu" sayesinde STK'lar çalıştıkları alana göre katkıda bulunabilir ve görüş bildirebilmektedirler.⁴⁹ Atılan bu adımlar, STK'lar ve devlet kurumları arasındaki ilişkiyi güçlendirerek STK faaliyetlerinin etkinliğini de arttırmaktadır. STK çalışmalarının toplumdan destek görmesi, dünyanın en önemli problemlerinden biri olan düzensiz göç ile mücadele etmede devletlerin politika yapma süreçlerini olumlu etkilemektedir.

STK'ların araştırmaları, yayınladıkları raporlar ve yazılar zorunlu göçmenlerin durumları hakkında kamuoyunu bilgilendirerek bir farkındalık yaratmaktadır.⁵⁰ STK'lar aynı zamanda savunuculuk ve hukuki yardım rolünü de üstlenmektedir. Hukuksal yardım, sığınmacılara ve mültecilere herhangi bir aşamada verilen hukuksal destek olarak tanımlanır. Sığınmacıların, mülteci statüsü elde edebilmek için gerekli prosedürleri ve nereye başvuracaklarını bilmemeleri, özellikle sığınmacıların ülkeye ilk giriş anında karşılaştıkları en önemli ihtiyaç olan hukuki desteği gerekli kılmaktadır.⁵¹ Bu sorunun aşılabilmesi için özellikle STK'lara büyük görev düşmektedir. STK'lar bu görevi her ne kadar doğrudan karşılayamasalar da sığınmacıları yardım alabilecekleri kişi veya kurumlara yönlendirebilir, süreç hakkında bilgi verebilir veya kamuoyu yaratarak yeni hukuksal düzenlemelerin yapılmasına vesile olarak mağduriyetlerinin giderilmesine yardımcı olabilirler. Örneğin, Türk Kızılay Derneği tüzüğünde, sığınmacılarla ilgili çalışma ve görev tanımı "zorunlu göçmenlerin aileleriyle haberleşmelerine, kayıpların aranmasına, bu kişilere ait kıymetli eşya ve evrakların

⁴² Aşar Brown, S., 2014. Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi, GAP ÇATOM.

⁴³ Tolotto, M., Silina, M., 2015. Savunuculuk Rehberi - Savunuculuk Çevre Politikalarını Nasıl Etkiler? European Environmental Bureau.

⁴⁴ Adıgüzel, Y., 2005. İstanbul'un Kültürel Sermayesine Hemşehri Derneklerin Katkısı. Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler Kitabı.

⁴⁵ Özdemir, S., Başel, H., Şenocak, H., 2009. Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da faaliyet Gösteren Bazı STK'ların Üzerine Bir Araştırma. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı. 56.

⁴⁶ T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005).

⁴⁷ Özdemir, S., Başel, H., Şenocak, H., 2009. Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da faaliyet Gösteren Bazı STK'ların Üzerine Bir Araştırma. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı. 56.

⁴⁸ Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu.

⁴⁹ Kent Konseyi Yönetmeliği.

⁵⁰ Kalaycı, S., 2016. Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları. İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.

⁵¹ İbid

ulaştırılmasına aracılık etmek ve bu hizmetleri yürütmek amacıyla gerekli haberleşme sistemleri/birimleri oluşturmak, [...] savaş hallerinde savaş mağdurlarının tedavi, tahliye gibi durumlarda ilgili Bakanlıklara yardımcı olmak, zorunlu göçmenlere gerekli hizmetleri sağlamak gibi görevleri üstlenmektedir” şeklinde tanımlanmıştır.⁵²

Toplum içerisindeki dezavantajlı gruplardan biri olan zorunlu göçmen çocuklar için de STK’lar önemli bir yere sahiptir. “Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili” başlıklı çalışmaya göre Türkiye’deki sığınmacı çocukların yüzde 90’ının eğitime erişemediği tespit edilmiştir.⁵³ Çocukların eğitim alması çok önemli olduğu için STK’lar bu alanda da çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Örneğin, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM) ve Malala Fund iş birliği içinde yürütülen bir projede, Suriyeli sığınmacı çocukların özellikle kız çocuklarının eğitime katılım oranının artırılması için çalışmalar yürütülmektedir.⁵⁴

Zorunlu göçmenlerin karşılaştıkları bir diğer sorun ise sığındıkları ülkede sağlık hizmetlerine erişimdir. Sağlık hizmetlerine erişim düzenlemesi ülkeden ülkeye değişim göstermektedir. Ancak zorunlu göçmenler, buldukları ülkenin sistemine ve diline hâkim olmadıkları zaman bu hizmetlerden nasıl yararlanacaklarını bilememektedir. Bu nedenle Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) gibi STK’lar sığınmacıların sağlık hizmetlerine ulaşımı konusunda da çalışmalar yürütmektedir. SGDD-ASAM’ın yürütmekte olduğu “Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezlerinin Kurulması ve İdare Edilmesi” projesi, Suriyeli doktorları Türk sağlık sistemine dâhil etmek ve Suriyelilerin hastanelerde karşılaştıkları dil sorununu gidermeyi hedeflemektedir.⁵⁵ SGDD-ASAM, kadın ve kız çocuklarının sağlık hizmetlerine erişimlerinin artırılması için de projeler yürütmektedir. Bu kapsamda, İstanbul ve Gaziantep Yeşilsu Çok Yönlü Destek Merkezi’nde 24 ay boyunca kadın ve kız çocuklarının sağlık erişim hizmetlerinden faydalanabilmeleri için danışmanlık faaliyetleri yürütülmektedir.⁵⁶

Toplumda sosyal eşitlik ve sosyal güvenlik gibi eşit haklar sağlanmaya çalışılırken beklenmedik durumların ortaya çıkması merkezi hükümet, belediye ve STK’lara daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Günümüzde sosyal eşitlik kavramı da COVID-19 salgını gibi çok çeşitli ulusal tehditlere sebep olabilecek küresel bir olgunun ortaya çıkmasıyla daha da belirgin hale gelmiştir.

COVID-19 pandemisinin Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi özellikle Suriyeli zorunlu göçmenlerin önemli bir bölümünü barındıran ülkelerdeki etkisi aşağıdaki bölümde açıklanmaktadır.

1.2. COVID-19 Süreci ve Zorunlu Göçmenler Üzerindeki Etkileri

Son zamanlarda COVID-19 salgınının toplum üzerindeki sosyoekonomik etkilerinin gözle görünür şekilde artması ile sosyal eşitlik kavramı da tekrar düşünölmeye başlanmış ve buna bağlı olarak bir takım yeni aksiyonlar ortaya çıkmıştır. Örneğin, ulusal seviyede açıklanan tedbirler neticesinde temel olarak maddi ve aynı destekler genişletilerek, COVID-19 pandemisinden etkilenen vatandaşların refahının korunması ve sürdürölmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi çok sayıda mülteci barındıran ülkelerde yaşayan dezavantajlı grupların, söz konusu ülkelerde uygulanan ekonomik ve sosyal durumun iyileştirilmesine yönelik politikalara daha az dâhil edildikleri görölmektedir. Milyonlarca insan bu politikaların kapsamı dışında kalarak, salgının bir sonucu olarak artan işsizlik ve kayıt dışı çalışmak zorunda kalma riski ile de karşı karşıya kalmıştır.

⁵² Türk Kızılay Derneği Tüzüğü.

⁵³ Buz, Sema., 2002. Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili. Polis Bilimler dergisi, Cilt: 10, Sayı. 4, sayfa 2-14.

⁵⁴ İGAM - Malala Fund. Mülteci Kız Çocuklarının Okullaşması Projesi.

⁵⁵ Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezleri, 2017. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği.

⁵⁶ Sığınmacı Kadın ve Kız Çocukların Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin Güçlendirilmesi Projesi. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği 2018.

Suriye'ye komşu ülkelerin, pandemi kapsamında Suriyeli mültecilere uyguladıkları politikalar, kapasitele-
rine bağlı olarak değişmektedir. Neredeyse bir milyon Suriyeliye ev sahipliği yapan Lübnan ciddi ekono-
mik sorunlarla karşı karşıyadır. Hali hazırda Lübnan'daki Suriyelilerin yüzde 73'ü, kişi başı günlük 3,84
dolar olan yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yaklaşık bir milyon Suriyelinin büyük çoğunluğu kim-
liksiz olarak kalabalık ve düzensiz kamplarda yaşamaktadır.⁵⁷ Bu bağlamda ortaya çıkan riskler iki alanda
ele alınabilir. Birincisi kimlik belgesi eksikliğidir, COVID-19 belirtilerinin görülmesi durumunda sağlık hiz-
metlerine erişememe anlamına gelmektedir. İkinci risk ise Suriyelilerin aynı zamanda kayıt dışı olmasına
bağlı olarak sınır dışı edilme korkusuna sahip olmalarıdır.

Bir başka ev sahibi ülke Ürdün'de bulunan Suriyelilerin yüzde 80'i yoksulluk sınırının altındadır.⁵⁸ Bu du-
rum, Ürdün'de yaşayan Suriyelilerin yüzde 82'sinin sağlık hizmetlerine erişmek istediklerinde borç aldığı
gerçeği ile beraber ele alındığında, Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimini de negatif etkilemektedir.⁵⁹
Suriyelilerin Ürdünlülere kıyasla daha yüksek oranda kronik ve akut sağlık sorunlarından şikâyetçi olduğu
göz önünde bulundurulduğunda ise bu grubun salgından etkilenme riskinin yerel halka göre nispeten daha
fazla olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁰ Bu duruma çözüm olarak ve COVID-19'un sonuçlarından en çok etkilenen
gruplara yardım etmek için Ürdün hükümeti, Ürdünlü ve Ürdünlü olmayan işçileri finansal olarak destek-
lemek amacıyla ulusal bir plan açıklamıştır. Ancak, bu plan yalnızca sosyal güvenlik hizmetlerine kayıtlı
işçileri kapsamaktadır. Ürdünlü yetkililere göre kayıtlı çalışan Suriyelilerin yüzde 8'ine tekabül eden yak-
laşık 15.000 Suriyeli programdan yararlanma hakkına sahiptir.⁶¹ Geriye kalan yüzde 92'lik kesim ise daha
da marjinalleşme riski ile karşı karşıya durumdadır.

Türkiye'de ise 3,6 milyon Suriyelinin tabii olduğu ulusal ve yerel politik adımlar ve sonuçları farklılık gös-
termektedir. Türkiye iş gücü piyasasında 4.383'ü kadınlardan oluşan 63 bin 789 çalışma izni (sigortalı)
olan Suriyeli işçi bulunmaktadır.⁶² Eylül 2019 verilerine göre Türkiye iş gücü piyasasında 28 milyon 440
bin Türk istihdam edilmekte, ancak bunların yüzde 36'sı kayıt dışı çalışmaktadır.⁶³ COVID-19 sürecinde
sektörel, ekonomik, bölgesel kriz veya zorlayıcı sebeplerden dolayı işyerlerindeki haftalık çalışma sürele-
rinin azaltılması ve/veya durması sebebiyle merkezi hükümet tarafından sigortalı çalışanlar için kısa çalışma
ödeneği uygulanmıştır.⁶⁴ Bu bağlamda iş gücüne kayıtlı olan Suriyeliler de ilgili uygulamadan faydalana-
bilmişlerdir. Ancak Türkiye iş gücü piyasasında yaklaşık bir milyon kayıt dışı Suriyeli işçi bulunmaktadır.
Dolayısı ile kayıt dışı çalışan Suriyeli nüfus kısa çalışma ödeneğinden yararlanamamıştır. Suriyeli kayıt dışı
çalışanlarının aldıkları ücretler incelendiğinde aylık gelirlerinin asgari ücretin altında olduğu da ayrıca dik-
kat çekmektedir.⁶⁵ Türkiye'deki Suriyelilerin neredeyse yarısı yoksulluk sınırının altında hayatlarını idame
ettirmektedir. Bu istikrarsız mali durum, kira/fatura ödemeleri ve/veya yiyecek almak için Suriyelilerin borç
para almak zorunda olduklarına işaret etmektedir.⁶⁶

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), COVID-19'un iş gücü piyasası üzerindeki etkisini
değerlendirmek için Adana, Bursa, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kilis, Konya, Mardin, Mersin

⁵⁷ Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon 2019, UNHCR.

⁵⁸ The Living Conditions of Syrian Refugees in Jordan - Results from the 2017-2018 Survey of Syrian Refugees inside and out-
side of the camps 2019, Fafo Institution.

⁵⁹ Public Health Access and Health Seeking Behaviors of Syrian Refugees in Jordan. 10th Monitoring Report, Oct-Dec 2019.
International Rescue Committee.

⁶⁰ Dator, W., Abunab, H., Dao-ayen, N., 2018. Health Challenges and Access to Health Care among Syrian Refugees in Jordan:
A Review. Eastern Mediterranean Health Journal, Vol. 24, No. 7.

⁶¹ Syria Direct 2020. Ineligible for Government Aid, Syrians in Jordan Struggle amidst COVID-19 Lockdowns

⁶² Yabancıların Çalışma İzinleri, 2019.

⁶³ TÜİK. İş gücü istatistikleri, Eylül 2019.

⁶⁴ Kısa Çalışma Ödeneği. İŞKUR.

⁶⁵ ILO's Support to Refugees and Host Communities in Turkey.

⁶⁶ Comprehensive Vulnerability Monitoring Exercise (CVME) Round 4. WFP Turkey Country Office.

ve Şanlıurfa olmak üzere 12 ilde yüzde 43'ü Suriyeli ve yüzde 57'si Türk olmak üzere 3.033 kişiyle anket çalışması gerçekleştirmiştir. Sonuçlara göre katılımcıların yüzde 32'si işlerinin COVID-19'dan etkilendiğini belirtmiş, kalan üçte ikisi ise işlerinin bir şekilde virüsten etkilendiğini ifade etmiştir. En önemli etkinin kadınlar üzerinde olduğu dikkat çekmektedir. Bu anket çalışmasında kadınlar, toplam katılımcıların yüzde 6'sını temsil etmektedir. Ancak yüzde 93'ü ücretsiz izin, iş yerlerinin kapatılması, faaliyetlerde azalma olması ve/veya işten çıkarılmaları nedeniyle işlerinin etkilendiğini belirtmiştir. Aynı TEPAV çalışmasında, COVID-19 salgınından etkilenen Suriyeli işçilerin oranının Türk meslektaşlarına göre nispeten daha fazla olduğu görülmektedir. İşlerinin etkilendiğini söyleyen Suriyelilerin yüzde 36,5'i işten çıkarıldığını veya ücretsiz izne ayrıldığını bildirmiştir. Buna karşılık Türklerin sadece yüzde 11,9'u aynı durumla karşılaşmıştır.⁶⁷

Türkiye'deki diğer zorunlu göçmen gruplarının durumları incelendiğinde onların da Suriyeliler gibi belli güvencelerden yoksun oldukları görülmektedir. Suriyeli, Afgan, İranlı, Filistinli ve Somalili 1.162 örneklem ile yapılan anket sonuçları, bu gruptaki işsizliğin salgın öncesi dönemde yalnızca yüzde 18'lerdeyken, salgın sonrası dönemde yüzde 89'a yükseldiğini göstermektedir. Aynı örneklem grubunun yüzde 65'i pandemi döneminde kira ve elektrik faturalarını ödemekte zorluklarla karşılaştıklarını bildirmiştir. Ankete katılanların yüzde 53'ü ise mali güvencesizliklerine bağlı olarak hijyen malzemelerine erişimde zorlandıklarını belirtmiştir.⁶⁸ Diğer bir araştırmaya göre anket yapılan 468 zorunlu göçmen hane halkının yüzde 69'u iş kaybı yaşadıklarını, yüzde 78'i gelirlerinde düşüş ve yüzde 82'si de borçlarında artış olduğunu belirtmiştir.⁶⁹

Bu nedenle Türkiye gibi zorla yerinden edilmiş göçmen nüfusunun yoğun olarak bulunduğu bir ülkede, COVID-19'un sonuçları karşısında belediyelerin ve STK'ların aldıkları önlemler, gerçekleştirdikleri çalışmalar ve yapılan yardımların zorunlu göçmenleri de kapsayacak şekilde hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

COVID-19 Sürecinde Seçilmiş Ülkelerdeki Belediyelerin ve STK'ların Göçmenleri Kapsayıcılığı ve Uygulama Örnekleri

COVID-19 salgını sebebiyle zorunlu göçmenlerin pandemi sürecinden nasıl etkilendiklerini gözlemleyebilmek ve yerel yönetim birimleri ve STK'ların belirlenen bu grubun ihtiyaçlarına yönelik sundukları hizmetleri karşılaştırabilmek adına Latin Amerika, Avrupa, Asya ülkeleri ile Türkiye örnekleri incelenmiş olup bulgular aşağıda paylaşılmıştır.

Belediyeler ve seçilmiş ülkelerdeki uygulama örnekleri

Ürdün, 661 bini BMMYK'ya kayıtlı toplam 1,3 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Dünya Bankası, hem Ürdünlüler hem de Suriyeliler açısından COVID-19'un etkilerinin hafifletilmesi için belediye hizmetlerinin sunulması amacıyla Ürdün belediyelerine 8,8 milyon dolar hibe desteği sağlamıştır.⁷⁰

Latin Amerika ülkelerinden Venezuela'da ise siyasal krizin yanı sıra her geçen gün derinleşen ekonomik kriz nedeniyle binlerce insan ülkesini terk etmek durumunda kalmıştır. Siyasi kargaşa ve sosyoekonomik istikrarsızlığın sonucu olarak yaklaşık 5 milyon mülteci ve göçmenin Venezuela'dan ayrılması Latin Amerika'nın en büyük göç hareketini de beraberinde getirmiştir. Venezuela merkezli yaşanan göç dalgasından 1,8 milyon kişinin ülkeye girişi ile komşu ülke Kolombiya en çok etkilenen ülke olmuştur. Kolombiya'yı,

⁶⁷ Akyıldız, Ş., 2020. COVID-19 İş gücü Piyasasını Nasıl Etkiledi? TEPAV.

⁶⁸ COVID-19 Salgınının Türkiye'de Yaşayan Mülteciler Üzerindeki Etkisinin Sektörel Analizi., 2020. SGDD-ASAM.

⁶⁹ Impact of COVID-19 on Refugee Population Benefiting from the Emergency Social Safety Net (ESSN) Programme. 2020, IFRC.

⁷⁰ World Bank., 2020. US\$ 8.8 million Top-Up Grant to Support Jordanian Municipalities Scale-up Service Delivery and Deal with the COVID-19 Impact.

sırasıyla 861 bin Venezuelalı göçmen ile Peru, yaklaşık 456 bin göçmen ile Şili ve 367 bin göçmen ile Ekvator izlemektedir.⁷¹ Venezuela'dan gelen mülteciler ve göçmenler için en kritik ihtiyaç, mülteci ve göçmen haklarından etkin bir şekilde yararlanma, sosyal hizmetler ve iş gücü piyasasına erişime olanak tanıyan düzenli statü ve dokümantasyon erişimi olduğu gözlemlenmektedir.⁷²

Tüm bunların yanı sıra COVID-19 pandemi sürecinin tüm dünyayı etkisi altına almasıyla birlikte bünyelerinde önemli sayıda göçmen nüfusu barındıran ülkelerin COVID-19 salgını sürecinde de önemli bir rol üstlenmeleri gereklilik arz etmiştir. Bu bağlamda en fazla Venezuelalı mülteciye ev sahipliği yapan Kolombiya'nın Başkanlık Ofisi 6 Nisan 2020'de 6 Maddelik bir plan yayınlamıştır. Bu plan, yardım kuruluşları ve yerel makamların Venezuelalı göçmenlere de Kolombiya vatandaşları ile aynı bakımın ve insani yardımın verilmesinin önünü açmıştır. Bu plan ayrıca 40 belediye yoluyla 800 bin göçmene gıda dağıtımını yapılmasını onaylamış ve uluslararası örgütleri de destek sağlamaya çağırmıştır.⁷³ Kolombiya Bucaramanga Belediyesi ile iş birliği içinde, iki STK ve yerel ortak statüsünde bulunan Fundacion Entre Dos Tierras, Venezuelalı savunmasız nüfusun gıda ihtiyaçlarını karşılamak için güçlerini birleştirmiştir. Bu yolla, 750'den fazla hane halkına gıda yardımında bulunulmuştur. Belediye'nin yardımı ile 750 kişiye günde 2 öğün yemek hazırlanmakta ve 800 aileye de hijyen seti verilmektedir.⁷⁴ Medellin Belediyesi ise Humanity and Inclusion adlı bir STK ile iş birliği içinde, 2000'den fazla Venezuelalı göçmene psikolojik destek sağlamakta ve temel ihtiyaçlara ulaşımın sağlanması için ihtiyaç duyulan kanuni formalitelerin aşılmasında da yardımcı olmaktadır.⁷⁵ Kolombiya'nın Antioquia Eyaleti'nde bulunan belediyeler, ülkede bulunan Venezuelalıların çoğunun kayıt dışı çalışıyor olmasına bağlı olarak onlara da yardımı dokunacak bir destek paketi çıkarmıştır. Bu destek paketi etkilenen KOBİ'ler ve kayıt dışı çalışanlar için anında likidite sağlamak amacıyla özel kredi limitleri yaratmıştır.⁷⁶

Peru'da ise yaklaşık 900 bin Venezuelalı göçmen bulunmaktadır. Bunların neredeyse yarısı sığınmacı statüsündedir ve uluslararası korumaya ihtiyaçları bulunmaktadır.⁷⁷ Ülkelerini geride bırakan bu kişilere Peru'daki belediyeler yoluyla çeşitli hizmetler sunulmaktadır. Buna bağlı olarak Peru hükümetinin ve Lima belediyesinin COVID-19'a karşı attığı farkındalık artırma veya bilgilendirme gibi adımlar yerel halka olduğu kadar ülkede bulunan Venezuelalı göçmen nüfusuna da hizmet etmektedir.⁷⁸ Bu hizmetler çoğunlukla ülkedeki bütün Venezuelalıların yüzde 70'inden fazlasına ev sahipliği yapan Lima Belediyesi tarafından verilmektedir. Örnek olarak COVID-19 pandemisi sırasında göçmenlerin evsizlik durumu, BMMYK ve Lima Belediyesi'nin ortak çabalarıyla barınaklar yoluyla çözümlenmektedir.⁷⁹

Avrupa'daki mülteci ve göçmen sayıları değerlendirildiğinde Almanya, İtalya, İspanya, Yunanistan ve Fransa öne çıkmaktadır. Yerel düzeyde İspanya Belediye Konseyi ve Belediye Göçmenlik Konseyi'ne ait kuruluşlar tarafından sığınmacılar ve belgesiz göçmenlerin yaşadığı iş gücü, barınma ve yasal savunmasızlığın derinleşmemesi amacıyla ikamet kayıtlarının engellenmemesi gerektiği savunulmuştur. Belediye Meclisi, yerelde göçmen ve sosyal kurumlarla birlikte göçmenlik statüsü temelinde ayırım gözetmeksizin yardım ve hizmet sunmayı amaçlayan farklı eylemleri ortaya koymuştur.

⁷¹ Venezuelan Refugee and Migrant Crisis., 2020. International Organization for Migration (IOM).

⁷² Venezuela Regional Response 2019. International Organization for Migration (IOM).

⁷³ Latin America News Dispatch, 2020. Coronavirus Lockdown Is the Latest Challenge for Venezuelan Migrants.

⁷⁴ COVID-19 - Colombia: Venezuelan refugees live again in instability, 2020. Solidarites International.

⁷⁵ HI assisting thousands of Venezuelan refugees in Colombia, 2020. Humanity & Inclusion.

⁷⁶ OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), The Territorial Impact of COVID-19: Managing the Crisis Across Levels of Government.

⁷⁷ Peru: Unlawfully turning away Venezuelans seeking protection, 2020. Amnesty International.

⁷⁸ Collecting Open Government Approaches to COVID-19. Open Government Partnership.

⁷⁹ COVID-19 Situation Peru, UNHCR.

İtalya Ravenna Belediyesi ise COVID-19 sürecinde mültecileri bilgilendirmek amacıyla Arapça, Peştuca, Fransızca ve İngilizce bilgilerle videolar oluşturmuştur. Belediye ayrıca virüse karşı korunma konusunda tanıtım rehberlerini 14 dile çevirerek bilgilendirme sağlamıştır.⁸⁰ Yunanistan, virüsün etkisinin ülkede artması ile birlikte birçok hizmetini askıya almıştır. Maisonos & Psaron'da bulunan Göçmen Entegrasyon Merkezi'nin (KEM) operasyonlarının faaliyetleri de durdurulmuştur. Atina Belediyesi, 16 Mart itibarıyla belediye bölgesi içerisinde çalışmalarını koordine etmiş ve yerel radyo istasyonu üzerinden İngilizce, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Almanca, Rusça, Arapça ve Çince olmak üzere 8 yabancı dilde koronavirüs hakkında bilgi vermektedir.⁸¹ Larissa Belediyesi, COVID-19 sürecinde mülteciler, sığınmacılar, göçmenler gibi savunmasız kişilere destek ve bakım hizmetleri sağlamakla birlikte onların yerel topluma entegrasyonu için eylemler gerçekleştirmektedir. Larissa Belediyesi, STK'lar ile iş birliği içerisinde bir koordinasyon komitesi oluşturarak COVID-19 sürecinde mülteciler ve göçmenlerin güvenliği için hijyen malzemeleri ve kitlerinin dağıtımını gerçekleştirmiştir.⁸²

Bangladeş ise 1 milyondan fazla Rohingya mültecisine ev sahipliği yapmaktadır. Rohingya mültecilerin büyük çoğunluğu kamplarda yaşamakta olup COVID-19 salgınından olumsuz olarak etkilenmiştir. Bangladeş Cox's Bazar Belediyesi, Rohingya mülteci kamplarını ve yakınındaki bölgeleri COVID-19 sebebi ile maksimum enfeksiyon bölgesi kabul ederek kilitleme kararı almıştır. Pandemi sürecinde seçilmiş ülke belediyeleri, bünyesinde bulunan zorunlu göçmenlere hizmet sağlarken Bangladeş tam tersi bir uygulama sergilemiştir.⁸³

STK'lar ve seçilmiş ülkelerdeki uygulama örnekleri

Lübnan Sağlık Bakanlığı ve bazı STK'lar tarafından Lübnan'da zorunlu göçmenler ve evlerde çalışan göçmen işçiler de dâhil olmak üzere herkesin COVID-19 için tıbbi bakım hizmeti alabilmesini sağlamak adına yardım hatları kurulmuştur. Lübnan'daki çoğunluğu kimliksiz olan Suriyeli zorunlu göçmenler güvenlik kaygıları ve sınır dışı edilme korkuları nedeniyle güvenlik kontrol noktalarından geçememektedir. Ancak Lübnan Kızılhaç gönüllüleri, COVID-19 semptomları gösteren Suriyeli zorunlu göçmenlerin genellikle kaçındıkları güvenlik kontrol noktalarından geçmelerini sağlayarak hastanelere ulaşmalarına yardımcı olmaktadır.⁸⁴

BM-Habitat, 3 milyondan fazla Lübnan vatandaşı, 700 bin Suriyeli zorunlu göçmen ve 180 bin Filistinli zorunlu göçmenin sınırlarında ikamet ettiği 630 belediye ile gerçekleştirilen görüşme sonrasında ilçe sınırları içerisinde yaşayanların hijyen kiti ihtiyacı olduğu belirlenmiş ve buna göre hijyen kiti ihtiyacı olanlara yerel STK'lar aracılığıyla dağıtım yapılmasını planlamıştır.⁸⁵

Buna karşılık, STK'lar zorla yerinden edilmiş göçmenlere savunmasızlık ve ihtiyaç seviyelerine yönelik yardım sağlamaya çalışırken, yerel yönetimler daha fazla yardımın zorunlu göçmenler yerine Lübnan halkına sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.⁸⁶

⁸⁰ European Commission. Migrant Integration Information and good practices. Guides and practical information. The Municipality of Ravenna.

⁸¹ Athens Coordination Center for Migrant & Refugee Issues. Measures and initiatives of the City of Athens to protect public health

⁸² Deligiannis, D., 2020. Measures Developed By Cities for Migrants and Refugees during the COVID-19. The Case of Larissa.

⁸³ Swarajyamag, 2020. Bangladesh Declares Areas Near Rohingya Camps In Cox's Bazar As Covid-19 Red Zone.

⁸⁴ NPR, 2020. Syrian Refugees In Lebanon Fear Deportation For Seeking Coronavirus Test or Care

⁸⁵ UN Habitat Supports Municipalities with a Rapid Assessment of COVID-19 Challenges in Lebanon, 2020

⁸⁶ The New Humanitarian, 2020. How COVID-19 is Limiting Healthcare Access for Refugees in Lebanon

Hem Suriyeli hem de Suriyeli olmayan zorunlu göçmenler, Ürdün'deki devlet hastanelerine veya özel hastanelere erişebilmektedir. Suriyeliler devlet hastanelerinde sübvans edilmiş sağlık hizmetlerinden yararlanabilmekteyken, Suriyeli olmayanlar Caritas gibi STK'ların sınırlı destekleriyle kliniklere erişmektedir.

Kolombiya Cúcuta'da, Venezuelalı zorunlu göçmenler için çalışmalarını sürdüren International Rescue Committee (IRC) adlı STK, ülkedeki zorunlu göçmenlerin hijyen malzemelerine ulaşımının zor olduğunu ve bu yüzden ortaya daha büyük bir krizin çıkacağını gözlemlediklerini raporlamıştır.⁸⁷

Meksika'da bulunan Venezuelalı göçmenler ile çalışan BMMYK ise bu süreçte hem durum analizi yapmış hem de bu analizlere uygun ihtiyaçlar konusunda destek sağlamıştır. BMMYK, Meksika sağlık otoriteleri ile beraber çalışarak zorunlu göçmenlerin yoğunlukta yaşadığı yerlere ve kamplara düzenli olarak sağlık kitleri ulaştırmıştır. Meksika'daki federal yetkililerle beraber çalışan BMMYK, COVID-19 sürecinde sağlık çalışanına olan ihtiyacın artması sonucu 10 Venezuelalı zorunlu göçmenin hastanede işe alınmalarına önayak olmuştur.⁸⁸

COVID-19 hakkındaki farkındalığı arttırmak ve korunma yollarının zorunlu göçmenler tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için Alman STK'sı Pro Asyl, salgın hakkındaki bilgileri ve salgından korunmak için gerekli hijyen ve sosyal mesafeye olan ihtiyacı netleştirebilmek adına hazırladıkları broşürleri zorunlu göçmenlerin ana dillerine çevirerek, bu dezavantajlı grubun bilgiye erişimlerini güvence altına almıştır.⁸⁹

COVID-19 salgınından büyük ölçüde etkilenen Fransa'da ise bazı STK'lar zorunlu göçmenlere gıda yardımı gerçekleştirilmiştir.⁹⁰ Yerel STK'ların çalışmalarına ulaşamamış olursa da Sınır Tanımayan Doktorlar'ın, Fransa ve Belçika sınırında ve çoğunlukla zorunlu göçmenlerin yoğun bulunduğu bölgelerde binin üzerinde vitamin paketi dağıtımını gerçekleştirdiği bilgisine ulaşılmıştır.⁹¹

Finansal yardımların dışında Open Arms adlı Katalonya merkezli STK'nın karantina döneminde zorunlu göçmenlere virüs test kitlerinin ulaştırılması için gönüllülerle birlikte çalışmalarını sürdürdüğü görülmüştür.⁹²

Yunanistan'da hizmetlerine devam eden yerel bir STK olan Kivotos tou Kosmou (Ark of the world) ise pandemi sürecinde kadın ve çocuklardan oluşan zorunlu göçmenler için düzenledikleri kurslara (kadınlar için meslek edinme, çocuklar için oyun merkezli aktiviteler) Atina, Selanik ve adalarda devam etmektedir.⁹³

İtalya'da bulunan Asgi, Naga, Magistratura Democratica ve Fondazione Migrantes gibi STK'ların COVID-19 sürecinde devlete ve diğer organizasyonlara zorunlu göçmenlere yardım için neler yapılması gerektiğini anlatan bir mektup yollamaları dışında somut bir çalışmaya ulaşamamıştır.⁹⁴

Bangladeş'teki Rohingya'lı zorunlu göçmenlerin büyük bir çoğunluğu kamplarda hayatlarını devam ettirmektedir. COVID-19 salgınından Rohingya'lı zorunlu göçmenler de tüm dünyada olduğu gibi olumsuz etkilenmiş ve STK'ların bu süreçteki çalışmalarının devam etmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Rohingya'lı zo-

⁸⁷ Daniels, J. P., 2020. Venezuelan migrants "struggling to survive" amid COVID-19. The Lancet, Vol. 395, No. 10229.

⁸⁸ Mexico Operation Covid-19 Response, UNHCR.

⁸⁹ David, K. H., Marrium H., Zaman, M., Costa, C. P., 2020. Germany and Covid-19: What About Refugees? John Hopkins Bloomberg School of Public Health.

⁹⁰ Euronews, 2020. Homeless under Lockdown: The Forgotten Faces of France's Coronavirus Nightmare.

⁹¹ The Guardian, 2020. NGOs Raise Alarm as Coronavirus Strips Support from EU Refugees.

⁹² Spain in English, 2020. Open Arms refugee NGO helping to combat Coronavirus.

⁹³ The National Herald, 2020. Looking out for Children and Young Mothers in Greece in the Time of Coronavirus.

⁹⁴ Info Migrants, 2020. Coronavirus in Italy: NGOs Want More Protection for Migrants.

runlu göçmenler için kurulan Cox Bazar kampında yaşayan zorunlu göçmenlerin ifadelerine göre, el yıkama ve virüsten korunmak için gerekli hijyen yöntemlerini devam ettiremediklerini, bunun sebebinin ise hijyen sağlamadan sorumlu STK'ların kampa gelememeleri olduğunu belirtmişlerdir.⁹⁵ STK'ların kamplara gelememelerinin sebebi ise STK çalışanlarının yüzde 80'inin kamplara girişinin yasaklanmış olması olarak öne çıkmaktadır.⁹⁶ Bu da ihtiyaç olmasına rağmen zorunlu göçmenlere yardım yapılamamasına neden olmakla beraber bu grubun kırılma eğilimini de artırmaktadır.

COVID-19 Sürecinde Türkiye'deki Belediyelerin ve STK'ların Göçmenleri Kapsayıcılığı ve Uygulama Örnekleri

COVID-19 sürecinde, kapsayıcı çalışmalar sağlama konusunda Türkiye'deki bazı belediyelerin ve STK'ların uyguladığı sosyal sorumluluk projeleri iyi uygulama örnekleri olarak dikkat çekmektedir ve raporun bu kısmında iyi uygulama örnekleri paylaşılmaktadır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB), pandemi dönemi boyunca Mülteci Ailelere Yönelik olarak 13 Nisan 2020 tarihinden itibaren hijyen yardımını gerçekleştirmeye başlamıştır.⁹⁷ Ankara Altındağ İlçe Belediyesi ve Altındağ İlçe Emniyet Müdürlüğü zabıta ekipleri, Suriyelilere koronavirüsle mücadele ile ilgili bilgilendirme yapmıştır. Suriyelilerin yoğunlukla yaşadığı Ulubey, Önder ve Baraj mahallelerinde, COVID-19 ile mücadelede yapılması gerekenlere ilişkin broşür dağıtımı polis ve zabıta ekiplerince gerçekleştirilmiş olup, Türkçe ve Arapça basılan broşürler mahalle esnafı tarafından dükkânların camlarına yapıştırılmıştır.⁹⁸

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), yeni koronavirüs salgını nedeniyle vatandaşların yanı sıra kimlik numarası 99'la başlayan ve belediyeye kayıtlı tüm yabancı uyruklu kişilerin de başvuru yapabildiği bir yardım formu oluşturmuştur. Yardım formu başvurularında, sosyal yardım incelemesinde vatandaş beyanı doğru kabul edilerek yardımlara başlanmış ancak İBB Meclisi'nde alınan karar doğrultusunda vatandaş beyanının yeterli görülmemesi üzerine sosyal yardım talep alımı durdurulmuştur.⁹⁹

İBB aynı zamanda koronavirüs ile mücadele kapsamında 5 dilde (Türkçe, İngilizce, Arapça, Farsça ve Kürtçe) bilgilendirici animasyonlar hazırlayarak İBB resmi internet sitesi, toplu taşıma araç içi görselleri ve sosyal medya aracılığıyla yayınlamıştır. Bu animasyonlara, göçmen ve yabancı nüfusun aktif olarak kullandığı iletişim mecralarında da yer verilmiştir.¹⁰⁰

Birleşmiş Milletler'in COVID-19'un "Kadınlar Üzerindeki Etkisi" başlıklı raporuna göre pandemi süresince aile içi ve kadına yönelik şiddetin arttığı gözlemlenmiştir.¹⁰¹ İBB, kadına yönelik şiddetin önlenmesi adına Türkçe, Kürtçe, İngilizce ve Arapça dillerinde 7/24 hizmet veren Kadına Destek Hattı'nı hizmete açmıştır.¹⁰²

Suriyeli göçmenlere ve Türk vatandaşlarına COVID-19 süresince yardımcı olabilmek adına Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ), Ekonomik Fırsatların Desteklenmesi Programı (GIZ-PEP), Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve 7 belediye (Ankara Büyükşehir, Adana

⁹⁵ The Guardian. 2020. Bangladesh Urged to Lift Rohingya Internet Ban as COVID-19 Rumours Swirl.

⁹⁶ Business Insider, 2020. COVID-19 is Hitting Rohingya Muslims In The World's Biggest Refugee Camp, and Humanitarian Groups Are Fearing Mass Infection.

⁹⁷ Aktay, H., 2020. Pandemi Mültecileri Unutturdu. Sivil Sayfalar.

⁹⁸ Suriyelilere Kovid-19 hakkında bilgilendirme yapıldı. Son Dakika.

⁹⁹ Başvurma formu

¹⁰⁰ İBB'den koronavirüs'e karşı beş dilde bilgilendirici animasyon.

¹⁰¹ Birleşmiş Milletler, 2020. COVID-19'un Kadınlar Üzerindeki Etkisi.

¹⁰² İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Büyükşehir, Şişli, Haliliye, Kilis, Menemen ve Şahinbey Belediyeleri) iş birliğinde “Sosyal Mutfak” projesi hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında günlük 11 bin 500 kap sıcak yemek dağıtımı gerçekleştirilmiştir.¹⁰³

Kilis Belediyesi, Uluslararası Mavi Hilal Vakfı Kilis Toplum Merkezi, Kilis Valiliği ve Kilis Belediye Başkanlığı ile koordineli olarak “Korona ile Mücadele” kapsamında gıda, hijyen paketleri ve maske dağıtımı gerçekleştirmiştir.¹⁰⁴ Ayrıca Kilis Belediyesi Ramazan ayı boyunca aralarında Suriyeli zorunlu göçmenlerin de yer aldığı ihtiyaç sahibi 300 haneye gıda, hijyen seti ve maske temin etmiştir.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, pandemi sürecinde uzaktan eğitime destek sağlamak amacıyla “Askıda Tablet” kampanyası başlatmıştır. İlgili kampanya ile eğitime erişim sağlayabilmek için tablet ve internete ihtiyacı olan 100 bin öğrenciye desteklerin sağlanacağı belirtilmiştir.¹⁰⁵ İzmir Büyükşehir Belediyesi¹⁰⁶ ve İstanbul Tuzla İlçe Belediyesi de benzer şekilde eğitime destek verebilmek adına kampanyalar başlatmıştır.¹⁰⁷

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi bünyesinde yer alan Kadın ve Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı’nda Türk ve mülteci kadınlar, COVID-19’a karşı verilen mücadeleyi desteklemek için maske üretimi gerçekleştirmiştir.¹⁰⁸

COVID-19 süresi boyunca Türkiye’deki STK’lar da, zorunlu göçmenler için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Örneğin, Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD), COVID-19 salgınının başladığı ilk günden bu yana sığınmacılar ve göçmenlerin kendi dillerinde güvenilir ve doğru bilgilere ulaşabilecekleri bir web sitesini (<https://covid19.msyd.org/>) hayata geçirerek farkındalığı artırmayı amaçlamıştır. Web sitesi, Arapça ve Farsça konuşan zorunlu göçmenler ile diğer ihtiyaç sahiplerinin site üzerinden hastalığın ilerleme durumu, tedavi, enfeksiyonu önleme gibi etkin tedbirler gerektiren konularda yeterli ve doğru bilgiye ulaşabilmelerini sağlamıştır.¹⁰⁹ Aynı zamanda Ramazan ayının COVID-19 sürecine denk gelmesi sebebi ile Ramazan boyunca her gün 1.500 mülteciye sıcak yemek yardımında bulunulmuştur.¹¹⁰

Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF), Türkiye’de “COVID-19 Nedeniyle Evde Kalan Çocuklara Psiko-Sosyal Destek” başlığı altında yardım ulaştırmaktadır. Hassas durumda olan ailelerin çocuklarına öncelik vererek dezavantajlı 50 bin Türk ve zorunlu göçmen aileye yazı, resim, yapboz, oyun hamuru gibi malzemelerden oluşan destek seti dağıtılmıştır. İlgili set içerisinde ailelerin çocukları ile birlikte yapabilecekleri aktiviteleri anlatan Türkçe ve Arapça etkinlik kitapları da bulunmakta ve bu durum COVID-19 sürecinde ailelerin evde kaldıkları zamanlarda çocuklarını desteklemeye devam etmelerini teşvik etmektedir.¹¹¹

Çocukları Kurtarın Vakfı (Save the Children), Türkiye’deki 250 öğrenciye çocukların çevrimiçi derslerine devam edebilmelerini sağlamak adına gerekli elektronik cihazları ve internet erişimini sağlamıştır.¹¹²

¹⁰³ Hürriyet, 2020. Şişli’de Suriyeli mülteciler için ‘Sosyal mutfak.’

¹⁰⁴ Uluslararası Mavi Hilal. COVID-19’la mücadeleye Kilis toplum merkezimizden anlamlı destek.

¹⁰⁵ Gaziantep Büyükşehir Belediyesi.

¹⁰⁶ İzmir Büyükşehir Belediyesi.

¹⁰⁷ Tuzla Belediyesi.

¹⁰⁸ UNHCR Turkey, Türk ve mülteci kadınlar Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı’nda maske üretiyor.

¹⁰⁹ TRT Haber, 2020. Koronavirüs Günlerinde Sığınmacılara Uzanan Yardım.

¹¹⁰ MSYD-ASRA Facebook Hesabı.

¹¹¹ Türkiye’de COVID-19 Nedeniyle Evde Kalan Çocuklara Psiko-sosyal Destek Yardım Ulaştırılıyor 2020, UNICEF.

¹¹² Global COVID-19 Response, Situation Report No. 3, Save the Children.

İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM) aktif olarak göçmenlerin ve mültecilerin COVID-19 sürecinde korunma yöntemleri ve sağlık hizmetlerine erişim konusunda bilgilendirme yapmanın yanı sıra bu süreçte ailelerin çocuklarına nasıl davranmaları gerektiğine dair bilgilendirme metinlerini de sosyal medya aracılığı ile duyurmuştur. Aynı zamanda 7 dilde çağrı merkezi üzerinden 7/24 hizmet sunmakta olan İGAM, hayırsever iş insanı ve İzmir’de yer alan Suriyeli Mülteciler Dayanışma Derneği desteği ile 1.000 haneye özellikle süt, bebek bezi, biberon gibi çocuk ihtiyacı öncelikli gıda yardımı ulaştırmıştır.¹¹³

Hayata Destek Derneği, “İnsani Yardım Ekosisteminde COVID-19 Salgınına Dair Gelişmeler” başlığı altında, küresel boyuttaki gelişmeleri ve uluslararası kuruluşların uyarıları ile birlikte COVID-19 salgını döneminde yürüttükleri çalışmaları Mülteci Destek Programı’nın çatısı altında derlemiştir. Ek olarak, “Salgında Hayata Destek Olmak” başlığı ile Nisan 2020 itibariyle 9 aylık COVID-19 müdahale planı hazırlayarak hem insani yardım faaliyetlerinin sürdürülmesi ve risk altındaki grupların desteklenmesi hem de COVID-19 ile bağlantılı acil ihtiyaçlara yanıt verilmesi hedeflenmiştir. Program kapsamında Nisan 2020 itibariyle Türkçe, Arapça ve Kürtçe hizmet veren ve Türkiye’de tek bir telefon numarası ve e-posta adresi üzerinden ulaşılabilen “Hayata Destek Bilgi ve Destek Hattı” kurulmuştur.

Hayata Destek Derneği, pandemi süresince uzaktan çalışmaya geçilmesi nedeni ile COVID-19 salgını bilgilendirme çalışmaları kapsamında yeni içerikler geliştirmiştir. Bunlardan biri de web sitesindeki yayınlar başlığı altına COVID-19 alt başlığı eklenerek salgın sürecinde alınan önlemler, hak ve hizmetlere dair güncellemeleri içeren bilgi notlarının Türkçe ve Arapça dillerinde yayınlanmasıdır. Aynı zamanda Türkçe sunum ve Arapça altyazıyla kurgulanan videolar, YouTube kanalı üzerinden yayınlanarak danışanlara ilgili linkler SMS aracılığı ile ulaştırılmıştır. Bilgilendirme desteği ile birlikte 4.480 bireysel bilgilendirme, 1.760 bilgilendirme oturumu, 4.283 COVID-19 hakkında bilgilendirme ve 638 psikolojik ilk yardım gerçekleştirilmiştir.¹¹⁴

Altındağ ilçesi sınırlarında kurulmuş ve mültecilere yönelik yardım çalışmalarını sürdürmekte olan Dünya Evimiz Derneği, COVID-19 sürecinde ofisi kapatmama kararı almış ve hijyen ve güvenlik önlemlerini dikkate alarak ilçe içerisinde ikamet eden zorunlu göçmenlerin doğru ve uygun biçimde yönlendirilmelerini sağlamıştır. Pandemi süresince acil sorunların tespit ve çözümüne yönelik İl Göç İdaresi ve Ankara Büyükşehir Belediyesi ile birlikte mültecilere gıda ve hijyen yardımı gerçekleştirilmiştir. Bu yol ile 320 Afgan haneye yardım yapılmıştır. Dernek tarafından oluşturulan dayanışma ağı ile birlikte toplanan nakdi yardımlar sayesinde ihtiyacı olan 24 haneye gıda kolileri ulaştırılmıştır.¹¹⁵

Mavi Kalem Derneği, sosyal medya hesapları üzerinden düzenli olarak Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinde doğru maske kullanımı, mesafenin önemi, COVID-19 sürecinde oluşan kaygıların nasıl azaltılabileceği konusunda bilgilendirmeler yapmıştır. Dernek, danışmanlık hizmeti sundukları Mavi Kalem Danışmanlık Hattını kullanarak temel ihtiyaçlara yönelik talepleri karşılamak için çalışmalar gerçekleştirmiş, İBB ile birlikte ilgili hat yoluyla başvuran 150 haneye de gıda ve hijyen malzemesi dağıtmıştır. Mavi Kalem, danışma hattı üzerinden sağlık, psikolojik, yasal danışmanlık hizmetlerini Arapça, Farsça ve Türkçe dilleri ile gerçekleştirmektedir.¹¹⁶

¹¹³ İGAMTV. Koronanın Unutturdukları: Afgan Göçmen ve Mülteciler.

¹¹⁴ Salgında Hayata Destek Olmak, 2020. Hayata Destek.

¹¹⁵ Pandemi Mültecileri Unutturdu, 2020. Sivil Sayfalar.

¹¹⁶ Mavi Kalem Derneği. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin sağladığı gıda ve hijyen malzemeleri dağıtıldı.

Ayrıca sivil bir inisiyatif olan Konak Kent Konseyi ve Mülteci Meclisi “Kira Destek Dayanışması” başlığı altında salgından etkilenen Türklerin ve zorunlu göçmenlerin kiralarını ödemelerine yardımcı olmak için çevrimiçi bir bağış kampanyası başlatmıştır.¹¹⁷

2. Saha Araştırması

Saha çalışmasının amacı, Ankara Büyükşehir Belediyesi ile Yenimahalle, Altındağ ve Mamak ilçe belediyelerinin sosyal politikalarını, özellikle de COVID-19 sürecinde, başta Suriyeliler ve Afganlar olmak üzere zorla yerinden edilmiş göçmenleri kapsayıcılığı açısından değerlendirilmesidir. Buna paralel olarak çalışmada, STK'ların faaliyetlerini ve salgın sırasında zorunlu göçmenlere yardım ve hizmet sunmada karşılaştıkları zorluklar incelenmiştir. Ayrıca, COVID-19'un sağlık ve eğitim, geçim kaynakları ve belediye yardımı gibi temel hizmetlere erişilebilirliğinin hizmeti alanlar nezdinde algısını tespit edebilmek amacıyla, 17 Suriyeli ve 33 Afgan olmak üzere toplam 50 zorunlu göçmen hane örnekleme ile yüz yüze görüşmeler yapıldı. Aşağıdaki alt başlıklarda ulaşılan bulgular özetlenmektedir.

2.1. Belediyeler ile Gerçekleştirilen Görüşmeler

Yenimahalle, Altındağ ve Mamak ilçeleri Ankara'nın en çok zorunlu göçmene ev sahipliği yapan ilçeleri olması nedeniyle çalışmanın pilot bölgesi seçilmiştir. Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleriyle görüşmelerin temel amacı, belediye hizmetleri, hizmetlerin sunumu ve zorunlu göçmenleri kapsayıcılığının tespit edilmesidir. Ayrıca, koronavirüs salgınının ortaya çıkmasıyla, belediye hizmetleri ve hizmetlerin sunumlarında meydana gelen değişiklikler ve zorunlu göçmenleri ne kadar içerdiğinin anlaşılması hedeflenmiştir.

Pandemi sürecinde Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB), zorunlu göçmenlere yönelik pozitif ayrımcılıkta bulunarak hizmetlerini yürütmüştür. ABB saha ekipleriyle nohut ve kavurmadan oluşan gıda yardımı, 300 TL'lik A101 kartı dağıtımı, aile başına 1 ton kömür olmak üzere kömür ve temel gıda malzemeleri dağıtımını gerçekleştirmiştir. ABB, COVID-19'un ilde artması ile birlikte, COVID-19 hastaları, engelli, yaşlı insanlar için mutfak kapasiteleri doğrultusunda evlere 20 bin kahvaltı ve sıcak yemek, ekmek, eczane ve market hizmetleri sunmaktadır. Sunulan hizmetlerin zorunlu göçmenlerin ne kadarını kapsadığı sorusuna; “Ankara ortalamasına göre yerel halktan fazladır. Bizim [zorunlu göçmenlere] verdiğimiz yemek oranı yerel nüfus oranından fazladır. Çünkü onlar daha fazla ihtiyaç sahibi. Bu nedenle büyükşehir belediyesi olarak ihtiyaç sahipleriye [zorunlu göçmenleri] ayırmıyoruz. Sosyal yardım yönetmeliği kimlere pozitif ayrımcılık yapacağımızı belirtiyor. Biz de onların hepsine pozitif ayrımcılık yapıyoruz ve zaten yapmamız gerekiyor,” şeklinde yanıt verilmiştir. ABB, ihtiyaç sahiplerinin durumlarını tespit edebilmek adına düzenli olarak saha çalışmaları gerçekleştirmektedir. Pandemi sürecinde saha çalışmalarının yapılamadığı ayrıca ifade edilmiştir. Ek olarak, ABB, uluslararası bir STK ile (Dünya Gıda Programı) bir çalışma doğrultusunda 230 zorunlu göçmen aileye yemek dağıtımını gerçekleştirmiş, dağıtımına halen de devam etmektedir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi, Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşlarının iş birliği ile mesleki eğitim hizmetleri sunmaktadır. Belediye bünyesinde tamamen mültecelere yönelik 2019 yılında UNHCR iş birliğinde “Uluslararası Mesleki Eğitim Merkezi” hizmete başlamıştır. Belediye bünyesinde mesleki eğitim kursları düzenlenmekle birlikte Altındağ Belediyesi'nde olduğu gibi Büyükşehir Belediyesinde de MEK mezunlarının iş gücüne katılımları konusunda takip mekanizmasının olmadığı belirtilmektedir. Belediye yetkilileri bu eksikliği giderebilmek için eğitim arzı ve piyasa talep dengesi gözetilerek kursiyerlerin ilgili branşlara yönlendirilmesinin sağlanacağını belirtmiştir. Bu durum, “belge vermek aslında çok akılcı bir yöntem değil, herkesin elinde onlarca belge oluyor ama bir işe yaramıyor yönlendirilmeleri gerek” şeklinde açıklanmıştır.

¹¹⁷Kampanyayı duyuran Twitter hesabından alındı “Kira dayanışması.”

Ankara Büyükşehir Belediyesi, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu iş birliği ile 2020 yılı Ekim ayında Altındağ'da mülteci kadın ve gençlerin yararlanabileceği destek merkezi oluşturmuştur. Altındağ ilçesinde yer alan bir kadınlar lokali zorunlu göçmen kadın ve gençlerin yararlanabileceği destek merkezi haline getirilmiştir. Merkez, hem saha hem de merkez üzerinden tüm zorunlu göçmen kadınların ve çocukların güçlendirilebilmeleri açısından çalışmalarına devam etmektedir. Üç yıl boyunca 2.500 zorunlu göçmene üreme sağlığı, kadın sağlığı, kadınların ve gençlerin mesleki kurslara yönlendirilmesi, dil bariyerinin aşılması ve uyum sağlama konusunda hizmetler sunulacaktır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi, kadınlar ve kız çocuklarına yönelik Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) iş birliği ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü protokolü kapsamında çalışmalar yürütmektedir. Protokol kapsamında Ankara'da işletmesini Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yaptığı, desteğini Ankara Büyükşehir Belediyesinin sağladığı insan ticareti mağduru kadınlar için 30 yatak kapasiteli sığınma evi bulunmaktadır. Aynı zamanda belediye, BMMYK iş birliği ile erken yaşta zorla evlilikle mücadele ve kız çocuklarının okullandırılması üzerine çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda, 2017 yılından itibaren 426 zorunlu göçmen kız çocuğunun okullandırıldığı ve okullandırılan kız çocuklarının annelerinin 157'sinin eş zamanlı meslek kurslarından yararlandıkları belirtilmektedir. Kız çocuklarının okullandırılması ve zorunlu göçmen kadınların mesleklendirme çalışmalarının iş birliği kapsamında 2021 yılına kadar uzatıldığı ifade edilmektedir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) iş birliğiyle "Yerel Eşitlik Eylem Planı" kapsamında "Mor Haritam" uygulamasını hayata geçirmeye hazırlanıyor. Söz konusu uygulama, kadınların güvenliğini sağlamaya ve kendilerini güvende hissetmedikleri durumda bu harita üzerinden geri bildirim yapabilecek şekilde tasarlanmıştır. Aynı zamanda uygulama ihtiyaç sahiplerinin, kadın merkezleri, gündüz bakımevleri, sosyal yardımlar, afet toplanma yerleri, kreşler gibi hizmetlerin adreslerine kolaylıkla ulaşabilecekleri şekilde tasarlanmıştır. Ancak uygulamanın farklı dillerde kullanımının mümkün olup olmadığı belli değildir.

Yenimahalle ve Altındağ Belediyelerinin zorunlu göçmenlere yönelik temel bilgileri araştırma ve temin etme konusunda motivasyonunun olmadığı ve bu bilgilere ulaşmak için inisiyatif almadığı dikkat çekmektedir. Her iki belediye bünyesinde de zorunlu göçmenlere yönelik veri kayıt sisteminin oluşturulmadığı ve belediye tarafından zorunlu göçmenlere yönelik genel bilgilerin (cinsiyet, uyruk, yaş dağılımları ve eğitim durumları) toplanmadığı tespit edilmiştir. Altındağ Belediyesi ise yaklaşık 50 bin kayıtlı-kayıtsız zorunlu göçmenin ilçede ikamet ediyor olabileceği belirtilmiştir. Yenimahalle Belediyesi'nde kayıtlı-kayıtsız zorunlu göçmen nüfusuna dair bilginin olmadığı ve belediye yetkilileri tarafından bilgi ve verilerin İçişleri Bakanlığı Nüfus İdaresi ve Göç İdaresi'nden alınabileceği belirtilmiştir. Bu durum kurumlar arası koordinasyonun olmadığına işaret etmektedir. Nüfus ve Göç İdaresi'nden söz konusu verilerin alınabileceği bilinmesine rağmen yerel yönetim ayağı olan belediyelerin kendi idari bölgelerinde yaşayan zorunlu göçmen nüfus hakkında temel bilgi edinme girişiminin olmaması, İstanbul'un Fatih ve Sultangazi İlçe Belediyelerinde daha önce tespit edilen gettolaşma gibi durumların oluşmasına neden olabileceğinin altını çizmektedir.¹¹⁸

COVID-19 sürecinde Yenimahalle ve Altındağ belediyeleri zorunlu göçmenleri kapsama amacıyla farklı politikalar izlemektedir. İki belediye de ilçe sınırları içerisinde yaşayanlara gıda/erzak dağıtımını gerçekleştirmiştir, ancak Yenimahalle belediyesi sunduğu hizmete zorunlu göçmenleri dahil etmemiştir. Belediye bünyesinde kurulan Elele Toplumsal Dayanışma Merkezi yetkilisi ile gerçekleştirilen görüşmede "bugüne kadar göçmenlere merkez üzerinden hiçbir yardım yapmadık" yanıtı alınmıştır. Ayrıca, Yenima-

¹¹⁸ Kavas, A., Avşar, İ., Kadkoy, O., Bilgiç, Ç. E., 2019. İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları.

hale Belediyesi bağışçı vatandaşlara aracılık yapmak suretiyle bakkal/market borcu olan kimselerin borçlarını silmiştir. Altındağ Belediyesi ise pandemi sürecinde zorunlu göçmenlere yalnızca 4-5 bin gıda kolisi yardımında bulunmuştur. İki belediye de COVID-19 sürecinde ilçe sakinlerinin yararlanabileceği “Psikolojik Destek Hattı” açmış ancak dil bariyeri nedeniyle zorunlu göçmenlerin faydalanıp faydalanamadıkları belirlenememiştir.

Yenimahalle Belediyesi kapsayıcı mesleki eğitim kursları (MEK) düzenlemektedir, ancak kurslara katılımda ilk adım zorunlu göçmenlerden beklenmektedir. Belediye yetkilisi, Mesleki Eğitim Kurslarına göçmenlerin katılımının sayıca daha az olması durumunu “biz bünyemizde birçok farklı kurs merkezinde çok fazla alanda kurs açıyoruz ancak göçmenler gelmiyorlar. Çünkü bizim onlara gidip anlatmamızı, durumlarını analiz etmemizi, yardım etmemizi istiyorlar. Ancak bizim bu görevleri yerine getirecek personelimiz yok. Biz belediye olarak sosyal anlamda görevimizi yerine getiriyoruz. Onların gelip bizleri bulmasını bekliyoruz. Bizler reklamını, duyurusunu yapıyoruz. Ama göçmenler dil engeline takıldıkları için bunları bilemiyor, göremiyorlar” şeklinde açıklamıştır.

Burada belirtilmesi gereken bir nokta zorunlu göçmenlerin mesleki eğitimlere katılım için maddi beklentileri olmasıdır. Zorunlu göçmenlerin mesleki eğitimlere katılım sağlamamaları ve/veya az sayıda katılım sağlamalarının bir nedeni bazı eğitim programlarının kamu, STK ve uluslararası örgütler ile iş birliği içinde mesleki eğitim kurslarına katılım sağlayan göçmenler için aylık bir miktar maddi destek vermesi,¹¹⁹ bazı eğitim kurslarının ise maddi destek vermemesi olarak gösterilebilir. Bu durum belediyelerin sunduğu mesleki eğitim kurslarına kayıt yaptırmaya gelen göçmenlerin “bana para verecek misiniz? Kursu tamamladığımızda işe alacak mısınız?” sorularını sormaları ve olumsuz cevap aldıklarında ise kayıt yaptırmaktan vazgeçmeleri şeklinde örneklendirilmiştir.

Şiddet gören zorunlu göçmen kadınlar ve çocukların yer aldığı hassas gruplar, dil bariyerine takılarak belediye hizmeti olan psiko-sosyal desteklerden yararlanamamaktadır. Psiko-sosyal destek kapsamında kadınlara ve çocuklara yardımcı olan Yenimahalle Belediyesi bünyesinde Kadın Sığınma Evi bulunmaktadır. Kadın Dayanışma Hattı ile başvuru olması durumunda hassas ve savunmasız gruplar içerisinde yer alan kadınlara destek sağlanmaktadır. Ne var ki psikolojik destekler ilçede yoğun olarak bulunan zorunlu göçmenlere, belediyenin bünyesinde iki dil ve/veya çok dil bilen personel bulundurmaması ve zorunlu göçmenlerin Türkçe bilmemesi sebebiyle ulaşamamaktadır. Bu durum göçmenlerin desteklerden faydalanamamalarına ve verilen hizmetlerin neler olduğunu bilememelerine neden olmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi ise belediyeye ait sığınma evlerinde kalan ve zor durumda olan gerek Türk gerekse zorunlu göçmen kadınların bir kısmını belediye bünyesinde ihtiyaçlar dâhilinde istihdam etmektedir.

Altındağ Belediyesi, ilçe belediyelerinin gelirlerinde ve bütçelerinde dengesiz bir dağılım olduğunu dolayısı ile göçmen nüfusa hizmet sunumunda farklılık olduğunu belirtmektedir. Çankaya Belediyesi, Yenimahalle Belediyesi ile Altındağ Belediyesi’nin göçmen nüfus oranının aynı koşullara sahip olmadığı ifade edilmektedir. İlçede yaşayan yerel nüfusa göre belirlenen bütçenin göçmenler hesaba katıldığında adil dağılımı yansıtmadığı dile getirilmektedir. Yerel nüfus baz alınarak belirlenen bütçenin kayıtlı-kayıtsız göçmenlere de hizmet götürmenin gerekliliği düşünüldüğünde verilen hizmeti kısıtladığı vurgulanmaktadır. Altındağ Belediyesinin bütçe ile ilgili yaşadığını belirttiği sıkıntı konusunda ABB’nin görüşü, “ana hizmet birimleri büyükşehirde olduğu için ilçelerin suyunu biz veriyoruz, yolunu biz yapıyoruz ve sosyal yardımlarda ilçe belediyelerin yaptığından daha fazla yapıyoruz” şeklindedir. Bu durum, ilçe belediyelerinin sosyal yardımları yerel halk ve zorunlu göçmenlere eşit dağıtması konusunda inisiyatif alabileceği anlamına gelmektedir.

¹¹⁹ Mülteciler Derneği., 2019. Türk Vatandaşları ve Suriyeliler için Mesleki Eğitim Kursları.

Altındağ Belediyesi, hizmet ve destekleri eşit bir şekilde sunabilmek için çeşitli kurumlarla iş birliği yapmaktadır. Belediye, Altındağ Kaymakamlığına bağlı Sosyal Yardımlaşma Vakfı ve T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmetler Merkezi ile koordinasyon içerisinde çalışmalarını gerçekleştirmektedir. İşbirliği gereğince ilgili hizmetlerin kurumlar arasında bölüştürülmesi sebebiyle belediye yardımlarının yalnızca T.C. vatandaşlarını kapsadığı vurgulanmaktadır. İlgili iş birliği sonucu zorunlu göçmenlere gıda/erzak paketleri, giysi, kırtasiye gibi aynı yardımların iş birliği içerisindeki diğer kurumlar tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Nakdi olarak bir tek içine belirli miktarlarda para yatırılan ve marketlerde geçerli olan Gıda Kart yardımının süreli olarak verildiği ifade edilmektedir. Bütçe gereği ayda yalnızca 1.500 kişiye yardım gerçekleştirilebildiği belirtilmekte, aktif olarak yardım bekleyen 20.000 kişinin olduğu dile getirilmektedir. Başvuru sahiplerinin de faydalanabilmesi adına Gıda Kart yardımının belirli süreleri kapsadığı (3-6 ay) belirtilmektedir.

Altındağ Belediyesi, mesleki eğitim kurslarının zorunlu göçmenlerin iş gücü piyasasına entegre olmalarına yardımcı olmadığını belirtmektedir. Sigortasız, ucuz işçi olarak istihdam edilen zorunlu göçmenlerin günlük işlerde çalışmaları sebebiyle MEK sertifikalarının işe yaramadığı ifade edilmektedir. Ucuz işçiliğin zorunlu göçmenler tarafından tercih edilme nedeni "bir boya işi olduğunda bir Türk işi 3.000 TL'ye yapacakken zorunlu göçmen 1.500 TL'ye yapacağını söylüyor çünkü o paraya bile ihtiyacı var. İşverenin tercihi ucuz işçi oluyor" şeklinde örneklendirilmiştir.

Altındağ ilçesinde iş gücü piyasasına erkekler ve kadınların eşit olarak aktif katılım sağlamadıkları belirtilmektedir. Erkeklerin iş gücü piyasasında daha aktif rol oynamalarında kültür farklılığının etkili olduğu ifade edilmektedir. İlçede erkek zorunlu göçmenlerin ağırlıklı olarak çöp topladıkları, kadınların ise dilendikleri ve/veya mendil sattıkları belirtilmektedir. Ayrıca, ilçede mobilya üzerine küçük sanayi sitesi olan Sitelerin yer alması sebebiyle zorunlu göçmenlerin mobilya sektöründe de istihdam edildikleri ifade edilmektedir. Altındağ'da yaşayan zorunlu göçmenlerin girişimciliğe dair bir potansiyeli olduğu gözlemlenmekte ve ilçede zorunlu göçmenlerin manav, ayakkabıcı, terzi, çocuk-kadın giyim, kırtasiye ve bakkal gibi işletmeleri de yer almaktadır.

Altındağ Belediyesi yetkililerine göre ilçede yaşayan zorunlu göçmenler içerisinde genellikle eşi vefat etmiş, savaşta yaralanmış ve/veya çalışamaz durumda olan kadınlar çoğunlukta olup, evlerini geçindirmektedir. Belediye yetkilileri tarafından net sayı verilememekle birlikte belediyeye gelen taleplerin çoğunlukla Suriyeli kadın tarafından geçindirilen hanelerden olduğu dile getirilmektedir. Belediye bünyesinde tercüme hizmetinin verilmediği, talep başvurularında zorunlu göçmenler ile iletişime geçebilmek adına Sosyal Hizmet Merkezi'nden (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) yardım aldıkları belirtilmektedir.

Altındağ Sosyal Hizmetler Merkezi çocuk ağırlıklı görev yapan bir merkezdir. Merkez, çocukları tespit etmesi durumunda, okumaları ve/veya çalışmamaları için kendilerine yardım parası bağlayarak okumaya teşviklerinin sağlandığını belirtmektedir. Altındağ sınırları içerisinde çocuk işçiliğinin olmadığı ifade edilmektedir. İlçe sınırları içerisinde yer alan Sitelerde emek yoğun iş gücü gereksinimi ve ağır işçiliğin olması sebebi ile çocukların çalıştırılmadığı belirtilmektedir. Ancak, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi (İSİG) tarafından gerçekleştirilen çalışmada geçmişte çocuk emeğinin çok yoğun olduğu bölgelerden biri olan Ankara Sitelerde, bugün yerli çocuk emeğinin yerini büyük ölçüde zorunlu göçmen çocuk emeğinin aldığı belirtilmiştir.¹²⁰

¹²⁰ Ankara'da mülteci/göçmen işçiler, 2019

Ek olarak, belediye yetkilileri tarafından “zorunlu göçmen kız çocukları baba evine yük olmamak adına erken yaşta evlendiriliyorlarmış” ifadesi, Sosyal Hizmetler Merkezinin çocukları okumaya teşvikte yetersiz kaldığına işaret etmektedir.

2.2. STK'lar ile Gerçekleştirilen Görüşmeler

STK'lar, kadınlar, çocuklar veya göçmenler gibi çeşitlilik gösteren yararlanıcılara çeşitli hizmetler sunan kuruluşlar olmaları dolayısıyla faaliyetleri de farklılaşmaktadır. Bu bağlamda; Ankara'da bulunan, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren Türk Kızılay'ı, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Derneği (İGAM), kadın odaklı konularda faaliyet gösteren Kadın Dayanışma Vakfı, Uçan Süpürge Vakfı ve çocuk odaklı faaliyetler sunan Çocuk Hakları Merkezi, odak gruplar olarak seçilmiştir. Söz konusu STK'ların hizmetlerinin kapsamını belirlemek, pandemi sırasında karşılaştıkları zorlukları ve hizmetlerine devam etmeleri için gerekenleri tespit edebilmek amacıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Türk Kızılay'ı zorunlu göçmenlerin ihtiyaçlarına ve isteklerine yönelik kapsayıcı ve farkındalık yaratmayı amaçlayan faaliyetler gerçekleştirmektedir. Türk Kızılay'ı göçmenlere yönelik faaliyetler kapsamında koruma, sağlık ve psiko-sosyal destek, aile bağlarının yeniden tesisi, sosyal uyum ve geçim kaynağını geliştirme alanlarında çalışmalar yürütmektedir. Koruma programı altında aile içi şiddet, çocuk evlilikleri, çocuk işçiliği gibi konularda işçi çocukların tespiti ve ilgili merkezlere yönlendirilmesi sağlanmaktadır. Sağlık ve psiko-sosyal destek programı altında zorunlu göçmenlere bireysel ve/veya grup terapisi, sağlık hizmetlerine erişim desteği ve psiko eğitimler gibi destekler sunmaktadır. Geçim kaynağını geliştirme programı altında zorunlu göçmenlerin iş gücü piyasasına erişimi, mesleki eğitimlerin geliştirilerek nitelikli iş gücü yetiştirme ve girişimciliği destekleme konularında çalışmalar gerçekleştirilmektedir. İlgili faaliyetlerden zorunlu göçmenlerin de faydalanabilmesi için Türk Kızılay'ında gönüllü ve profesyonel olarak hem Suriyeli hem de Afgan çalışanların yer aldığı belirtilmektedir.

Türkiye'nin en büyük yardım kuruluşlarından biri olan Türk Kızılay'ı gerek kamu kurumları gerekse uluslararası kuruluşlarla göçmenlere erişim ve hizmet verme konusunda iş birliği yürütmektedir. Türk Kızılay'ı Ankara'da yaşayan yaklaşık 85.000 zorunlu göçmene yardım vermeye çalışmakta ve tüm zorunlu göçmenlere ulaşamamaktadır. Yardım ve destek hizmetlerinin Türk Kızılay'ı Toplum Merkezlerinden sunulduğu belirtilmiştir. Pandemi sürecinde kapasite limiti nedeniyle günlük yalnızca 100 kişiye hizmet verilebildiği ifade edilmektedir. Gerekli durumlarda kapasiteyi artırabilmek için UNHCR, WHO ve GIZ gibi uluslararası STK'lar ile iş birliği kurulabileceği belirtilmektedir.

Türk Kızılay'ı yetkilileri, COVID-19 sürecinde zorunlu göçmenlerin hükümet ve STK yardımlarına ihtiyaçlarının arttığını belirtmektedir. Pandemi sürecinde yüz yüze etkinlikleri engelleyen hareket kısıtlamalarının zorunlu göçmenlere ulaşımı zorlaştırdığı belirtilmiştir. Pandemi öncesi yaşama, korunma ve daha az temel ihtiyaç gereksinimi duyan zorunlu göçmenlerin, koronavirüs ile birlikte temel ihtiyaçlarında değişim olmuş, gıda ve hijyen ürünleri öncelik kazanmıştır. Bu bağlamda, zorunlu göçmenlerin temel ihtiyaçlara erişebilmeleri için Türk Kızılay'ı, aynı yardımların yanı sıra Kızılay Kart - SUY faydalanıcısı olan haneler için bir defaya mahsus hane başı 1000 liralık maddi yardım desteği sağlanmıştır.

Hizmetlerin devamlılığının sağlanabilmesi için Türk Kızılay'ı pandemi döneminde çevrimiçi hizmet sunumuna geçmiştir. Pandemi öncesinde yüz yüze ve kişisel gizlilik kapsamında güvenli bir şekilde gerçekleştirilen psikolojik danışmanlık hizmetleri de çevrimiçi olarak verilmiştir. Ancak, zorunlu göçmenlerin internete ve gerekli cihazlara erişim sorunu yaşadıkları evlerde yalnız olmaları, kişisel gizliliğin sağlanmasına engel olduğu ve bu durumun çevrimiçi psiko-sosyal görüşmeleri zorlaştırdığı belirtilmiştir. Çevrimiçi verilemeyecek olan gıda, hijyen paketi gibi fiziki teslimat gerektiren hizmetleri Türk Kızılay'ı personeli zorunlu göçmenlere, sosyal mesafe tedbirleriyle sunmuştur.

Türk Kızılay'ı gelecekte olası salgın durumlarında yol haritasını belirleyebilmek adına bünyesinde halk sağlığı departmanı oluşturmuştur. Görüşülen STK'lar arasında tek sürdürülebilir planlar oluşturan kurumun Türk Kızılay'ı olduğu dikkat çekmektedir. Türk Kızılay'ının hizmet ve desteklerinin sürdürülebilir olması için COVID-19 komitesi oluşturulmuştur. COVID-19 komitesinde elde edilen deneyimler ve mevcut deneyimlerin genişletilmesi ile gelecekte olası bir salgın problemi karşısında kolaylaştırıcı bir yol haritası olabileceği düşünülmektedir.

Türkiye'nin en büyük ulusal sivil toplum kuruluşu olan SGDD-ASAM, zorunlu göçmenler için gerek istihdam çalışmaları, gerekse verdiği hizmetler kapsamında geniş bir yelpazeye sahiptir. SGDD-ASAM, bünyesinde başta sosyal hizmet uzmanı, psikolog, avukat ve tercüman olmak üzere çok çeşitli meslek gruplarından ve aralarında yabancı uyruklu çalışanların da olduğu 1.800'e yakın personel istihdam etmektedir.¹²¹ Aynı zamanda kendi benimsediği ilkesi gereği hem yerli hem de yabancı çalışanları arasında cinsiyet eşitliğine önem vermektedir. ASAM dil kursları, zorunlu göçmenleri koruma faaliyetleri, psiko-sosyal destek, vaka çözümleri, sağlık hizmetlerine erişim desteği, tercüme hizmeti, erzak-gıda paketleri dağıtımı, eğitime erişim ve telefon desteği gibi başvuruların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmetler sağlamaktadır ASAM'a zorunlu göçmen kadınların yoğun olarak talep gösterdiği belirtilmiştir. Kadın mültecilerin, COVID-19 öncesi günlük hayatta karşılaştıkları zorluklar olarak ev içi şiddet, eğitim ve meslek yetersizliği, Türkiye'de de kendi aralarında iletişim eksikliği ve güven bağı kuramama problemleri yaşadıkları ifade edilmiştir.

SGDD-ASAM zorunlu göçmenlere doğru bilgiyi ulaştırmak, salgının sürecini ve alınan önlemleri anlatabilmek için farklı dillerde çeşitli broşürler hazırlayarak bilgilendirme faaliyetleri yürütmüştür. STK, kendi web sitelerinden COVID-19 hakkındaki bilgilerin ve tüm güncellemelerin yer aldığı yeni bir siteye yönlendirme sağlayarak, zorunlu göçmenlerin kendi dillerinde doğru bilgiye erişmelerini sağlamıştır. Bilgilendirme çalışmalarının yanı sıra COVID-19 süresi boyunca ihtiyacı olan zorunlu göçmenlere hijyen kitleri dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Uzaktan eğitim sürecinin zorunlu göçmen çocuklar açısından verimli olmadığı belirtilmiş, çocukların yeterli ekipmana ve internete sahip olmadığı ve bu nedenle yarısından fazlasının EBA TV aracılığıyla eğitime erişemedikleri vurgulanmıştır. Aynı zamanda çocuklar arasında çocuk işçiliği ve erken yaşta evlilik gibi önemli problemlerin artışına dikkat çekilmiştir.

SGDD-ASAM, COVID-19 sürecinde devlet tarafından alınan önlemler kapsamında 15 Haziran'a kadar ofislerinde yüz yüze fiziki hizmet vermeyi durdurmuştur. Bu süreçte zorunlu göçmenlere yönelik hizmet sunumlarında kesintiye gitmemiş, var olan hizmetleri dönüşümlü çalışma ve randevu sistemiyle vermeye devam etmiştir. Fakat sosyal uyum çerçevesi kapsamında yüz yüze yapılması daha etkili olan psiko-sosyal destek hizmetleri, Türkçe dil ve meslek eğitim kurslarını gerçekleştiremedikleri tespit edilmiştir.

Ankara merkezli bir STK olan İGAM, Keçiören'de zorunlu göçmenlerin desteklere nasıl ulaşabilecekleri konusunda yardımcı olan "İGAM Mülteci Bilgilendirme ve Destekleme Ofisi"ni kurmuştur. Bilgilendirme ve destekleme kapsamında merkezde sağlık sigortası ile ilgili güncellenen bilgilerin paylaşımı, iş hizmetlerine erişim eğitimi, çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin desteklenmesi ve eğitim hizmetlerine erişim vb. eğitimler sağlanmaktadır. Zorunlu göçmenlerin istihdamını desteklemek adına Keçiören ofisinde üç kadın ve bir erkek zorunlu göçmen istihdam edilmekte, bu sayede zorunlu göçmenlerin ihtiyaç duyduğu tercüme desteği de karşılanmaktadır. İGAM tarafından yabancı çalıştırma kotası gereği zorunlu göçmen çalıştırılmak istenmesine rağmen daha yüksek sayıda göçmene istihdam yaratılmadığı belirtilmiştir. İGAM, COVID-19 öncesi zorunlu göçmenler için ev eşyası, kira ve kırtasiye yardımları, tercüme, ulaşım,

¹²¹ 18.03.2021'de rapor güncellenerek ilgili cümledeki "ASAM, bünyesinde sosyal hizmet uzmanı, psikolog, avukat ve tercüman olmak üzere çok çeşitli meslek grubunda yaklaşık 1.800 zorunlu göçmeni istihdam etmektedir" hatası düzeltilmiştir.

sağlık, psiko-sosyal destek hizmetleri, telefon desteği ve gerekli kurumlara yönlendirme, dil kursları, meslek eğitimleri gibi hizmetler de vermekte idi.

İGAM, COVID-19 salgını dolayısıyla zorunlu göçmenlerin ihmal edildiğini, özellikle zorunlu göçmen kadın ve çocukların bu süreçte yeni problemler yaşamak durumunda kaldıklarını belirtmiştir. Kadınların aile içi şiddete maruz kaldığı, çocukların ise uzaktan eğitim sistemine internet ve elektronik ekipman yetersizliği sebebiyle etkili bir şekilde dahil olamadıkları tespit edilmiştir. Çocukların uzaktan eğitim mağdurluğunu gidermek amacıyla dernek gönüllülerin oluşturduğu yaklaşık 50 kişilik bir grup, gerekli ekipmanlara ve internete sahip yaklaşık 50 öğrenciye temel okul derslerinde çevrimiçi olarak yardım sağlamaktadır. Aynı zamanda derneğin desteğiyle bilgisayarı ve tableti olmayan birkaç öğrenciye dernek imkânları dâhilinde destekte bulunulmuştur. Okulların uzaktan eğitime geçmesi ve hanelerin geçim sıkıntısı sebebiyle özellikle erkek çocukların çalışmaya başladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, salgın boyunca düzenli olarak, ihtiyaç sahibi olduğu tespit edilen zorunlu göçmenlere bir defaya mahsus olmak üzere ortalama 300 TL yardımda bulunulduğu belirtilmektedir. Bu yardımlar hem derneğin kendi imkânları hem de iletişim halinde buldukları yardımseverlerin destekleriyle gerçekleştirilmiştir.

İGAM, UNHCR iş birliği ile kadın ve erkeklerden oluşan 13 zorunlu göçmeni istihdam ederek hijyen malzemesi eksikliğini giderebilmek amacıyla Keçiören ofisinde sabun üretimi gerçekleştirmiştir. Zorunlu göçmenlerin salgın hakkında temel bilgiye hâkim oldukları, salgından korunmak için temel ihtiyaç olan maske ve dezenfektan gibi malzemelere erişimlerinin ise oldukça kısıtlı olduğu belirtilmektedir. Keçiören ofisinde üretilen sabun zorunlu göçmen nüfusun yoğun olduğu mahallerde dağıtılmıştır.

Kadın Dayanışma Vakfı, kamu kuruluşlarıyla, elçiliklerle ve belediyelerle iş birliği içinde göçmenlere yönelik çalışmalarını yürütmektedir. Hollanda Büyükelçiliği iş birliği ile gerçekleştirilen "İhtiyaçları Kavrarak, Dayanışmayı Güçlendirmek: Suriyeli Kadınlara Yönelik Destek Sağlamak için Kadın Danışma Merkezinin Kapasitesinin Geliştirilmesi" çalışması yürütülmüştür. Çalışma kapsamında 8 ay boyunca 19 Suriyeli zorunlu göçmen kadına talepleri doğrultusunda hukuki ve sosyal destek hizmeti verilmiştir. Çalışma süresince iletişimde dil bariyerini aşmak için Suriyeli kadın tercüman aracılığıyla zorunlu göçmen kadınlarla iletişim kurulmuştur. Aynı zamanda Kadın Dayanışma Vakfı, mülteci kadınlar için gıda/erzak paketi, giysi, ev eşyası, kırtasiye, kira yardımı, tercüme hizmeti, telefon desteği ve gerekli kurumlara yönlendirme ve dil kursları hizmetlerini de gerçekleştirmiştir.

COVID-19 sürecinde Kadın Dayanışma Vakfı çalışmaya dâhil edilen 19 Suriyeli kadını çalışma bitmesine rağmen gönüllü olarak çevrimiçi platformlarla takip etmiştir. Fakat Suriyeli kadınların internete ve uygun teknolojik ekipmanlara (telefon, bilgisayar vb.) erişimlerinin zor olması dolayısıyla kısıtlı sayıda Suriyeli kadına erişilmiştir. Zorunlu göçmenlerdeki uygun/yeterli ekipmanın olmaması nedeniyle, COVID-19 öncesi temel düzeyde verilen Türkçe derslerine 8 Suriyeli kadın katılmışken bunlardan yalnızca ikisinin COVID-19 döneminde derslere devam edebildiği belirtilmiştir.

Kadın Dayanışma Vakfı, COVID-19 döneminde, mülteci kadınların gıdaya erişim zorluğuna daha fazla maruz kaldıkları belirtmiştir. Vakıf, COVID-19 öncesi sağladığı gıda yardımını COVID-19 sürecinde özellikle Ramazan Ayı boyunca sağlamaya çalışmıştır. Zorunlu göçmen kadınların karşılaştığı gıdaya erişim zorluğu pandemi sürecinde bağışlar ve yardımlar vasıtasıyla nakdi olarak giderilmeye çalışılmıştır. Ancak bazı zorunlu göçmen kadınlar banka hesapları olmadığı için, bazıları da bankada işlem tamamlayacak yeterli Türkçe'ye sahip olmadıkları için bu nakdi bağışlardan faydalanamamışlardır. Zorunlu göçmen kadınların yeterli Türkçe bilmemeleri COVID-19 dönemindeki gelişmeleri takip etmelerini de zorlaştırmaktadır.

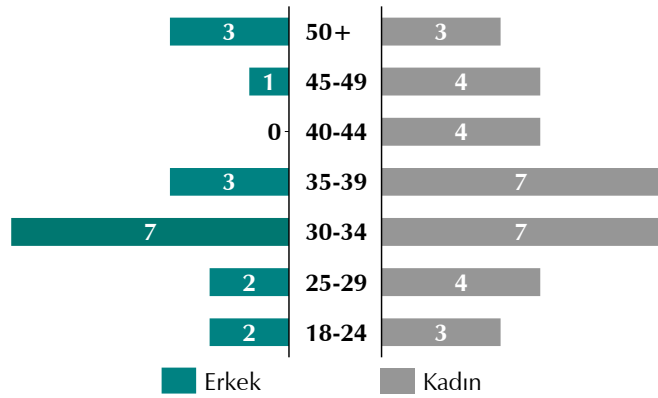
2.3. Zorunlu Göçmen Haneler ile Yapılan Görüşmeler

Son olarak, COVID-19 sürecinde Yenimahalle, Altındağ ve Mamak ilçelerinde ikamet eden Suriyeli ve Afgan zorunlu göçmenlerin, eğitim ve sağlık hizmetlerine ne ölçüde eriştikleri, pandeminin geçim ve istihdamlarını nasıl etkilediğini ve belediyeler ve STK'lar tarafından sağlanan yardım ve hizmetler ile varsa sorunların neler olduğunun saptanması amacıyla, Suriyeli ve Afgan zorunlu göçmen haneler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Demografik Bilgiler

Görüşme kapsamında 17 Suriyeli ve 33 Afgan hane olmak üzere toplam 263 kişinin yaşadığı 50 hane ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İlgili 50 hanenin 9'unda iki ayrı aile bireylerinin tek hanede yaşadığı tespit edilmiştir. Ortalama 4 yıldır Türkiye'de bulunan bu 50 hanede yaşayan ortalama kişi sayısı 5,1 ve mevcutta hanede yaşayan ortalama çocuk sayısı 2,8'dir.¹²² Görüşmeler, toplamda 32 kadın, 18 erkekle yapılmış olup yaş dağılımı 18-34 yaş arasında 25 kişi, 35-49 arasında 19 kişi ve 50 yaş üstü 6 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen hane halkı temsilcilerinin yüzde 72'si evli, yüzde 20'si dul ve yüzde 8'inin boşanmış olduğu tespit edilmiştir.

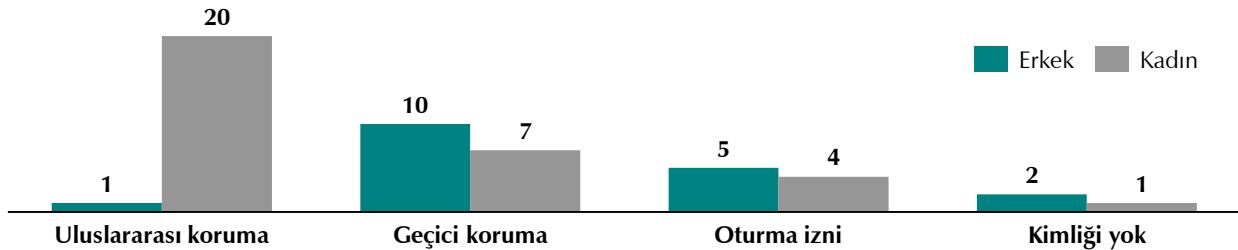
Şekil 1 - Cinsiyetlerine göre görüşme gerçekleştirilen kişilerin yaş dağılımı

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

Görüşülen hane bireylerinin 21'i uluslararası koruma, 17'si geçici koruma statüsündedir. Uluslararası koruma statüsünde olanların 20'si, geçici statüde olanların 7'si ise kadındır. Ancak 4'ü kadın olacak şekilde 9 kişi oturma iznine sahipken 1'i kadın 3 kişinin kimliği bulunmamaktadır. Geçici koruma statüsüne sahip hane bireyleri Suriyeli iken uluslararası koruma, oturma izni ve kimliksiz olan bireyler ise Afgan uyrukludur. Türkiye'ye kaçak girdikleri için yakalanarak kampa gönderilenler ve gidecek yeri olmadığı için kamplarda kalmış hane halkı sayısı 11'dir; 2'si erkek, 9'u kadın hane bireylerinden oluşan 2 Suriyeli ve 9 Afgan hane kamplarda kalmıştır.

Şekil 2 - Görüşme gerçekleştirilen zorunlu göçmenlerin yasal statüleri

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

Oturma izni olan ve kimliği olmayan bireyler, Kızılay Kart - SUY (Sosyal Uyum Yardım Programı) gibi kurumsal yardımlar alamamaktadır. Kızılay Kart - SUY yönetmeliğine göre ilgili yardım programına yalnızca uluslararası koruma ve geçici koruma statüsüne sahip bireyler başvurabilmektedir. Ayrıca, kimliği olmayan

¹²² Görüşülen hane bireylerinin toplamda 176 çocuğu bulunmakta ancak hanede yaşayan çocukların sayısı 139'dur. Bu nedenle mevcutta hanede yaşayan ortalama çocuk sayısı 2,8 olarak hesaplanmıştır.

zorunlu göçmenler dil kurslarına katılım sağlayamamakta ve sağlık hizmetlerinden hiçbir şekilde faydalanmamaktadır.

“Kaçak olarak geldim. Kimlik almak için yardıma ihtiyacım var.” (3 çocuk babası erkek)

“[Oturma] iznimiz var, [uluslararası koruma veya geçici koruma] kimliğimiz olmadığı için dil kurslarına da katılamıyoruz.” (2 çocuk annesi kadın)

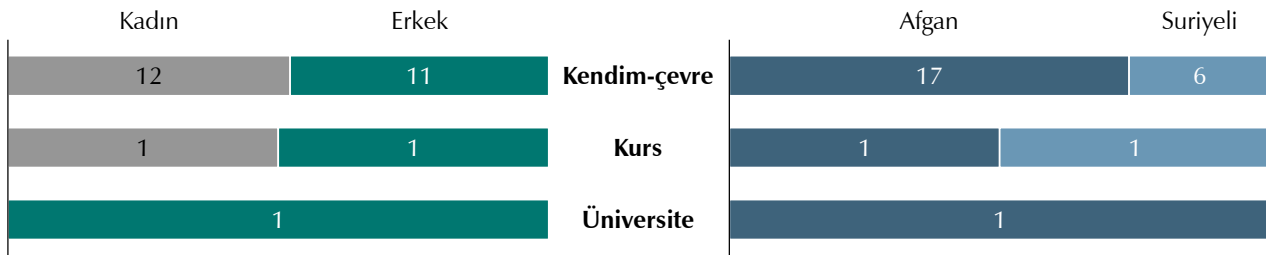
“Annem ve ben kaçak yollar ile Türkiye’ye geldik bu nedenle bizim Türkiye’de kimliklerimiz yok. O yüzden Kızılay Kart alamıyoruz. Kimliğimiz olmadığı için Kızılay Kart veremeyiz dediler.” (23 yaşında kadın)

Dil Becerileri

Görüşülen 33 Afgan hanenin 30’unun anadili Farsça, 3 Afgan hanenin ana dili ise Özbekçedir. Anadili Farsça olan Afganların 11’i aynı zamanda Özbekçe, 2’si ise Türkmençe bilmektedir. Görüşülen 17 Suriyeli hane bireyinin ise tamamının anadili Arapça olarak kaydedilmiş, 1 Suriyeli hane bireyi Arapçanın yanı sıra Türkmençe bildiğini belirtmiştir.

Görüşme gerçekleştirilen zorunlu göçmenlerin 26’sı Türkçe bilmektedir. Görüşme gerçekleştirilen zorunlu göçmenlerden Türkçeyi bilen zorunlu göçmenler kadınlar ve erkekler açısından eşit seviyededir. Ancak, zorunlu göçmen kadınların 19’u Türkçe bilmemektedir. Türkçe bilenlerin 23’ü kendisi ve çevresi aracılığıyla, 2’si dil kursları aracılığıyla, 1’i ise üniversitede Türkçeyi öğrendiğini belirtmiş, ancak hiçbirinde dil sertifikasının olmadığı tespit edilmiştir. Türkçe bilen 26 kişiden 19’u Afgan, 7’si Suriyeli olarak belirlenirken, cinsiyet ayrımına göre incelendiğinde kadın erkek sayısının birebir eşit olması dikkat çekmektedir.

Şekil 3 - Zorunlu göçmenlerin Türkçeyi öğrenme yolları

“Türkçe dil sertifikanız var mı?” sorusuna görüşülen tüm bireyler hayır yanıtını vermiştir

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

“Halk eğitim kursuna katıldım ama öğretmenim iyi değildi. Bize dil ile ilgili hiçbir şey öğretilmedi. Fayda görmedim.” (5 çocuk babası erkek)

“Çocuğumun psikolojik rahatsızlığı var Türkiye’ye gelmeden önce de ilaç kullanıyordu ama burada Türkçe bilmediğim için hastaneye götüremiyorum.” (28 yaşında kadın)

“Kaçak gelmiştik 6 ay önce kimliğimizi alabildik sonra Pandemi geldi. Kimliği yeni aldığımız için çocuğum okula gitmiyor.” (5 çocuk annesi kadın)

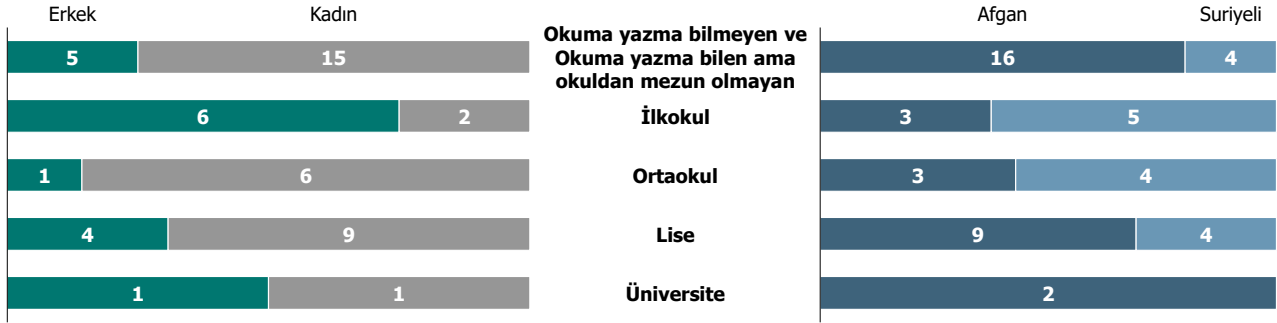
“Günlük işler yaptığım için kursa gidemedim o yüzden Türkçe bilmiyorum.” (32 yaşında erkek)

Eğitim Durumu

Suriyeli ve Afgan hanelerden görüşme gerçekleştirilen 20 hane bireyinin, okuma yazma bilmediği veya okuma yazma bilip hiçbir okuldan mezun olmadıkları tespit edilmiştir. Şekil 4’te görüldüğü gibi 50 hane bireyinden 8’i ilköğretim, 7’si ortaokul, 13’ü lise/mesleki lise ve 2’si üniversite mezunudur. Okuma yazma bilmeyen ve okuma yazma bilen ama okuldan mezun olmayan 20 kişiden 16’sının Afgan, 4’ünün

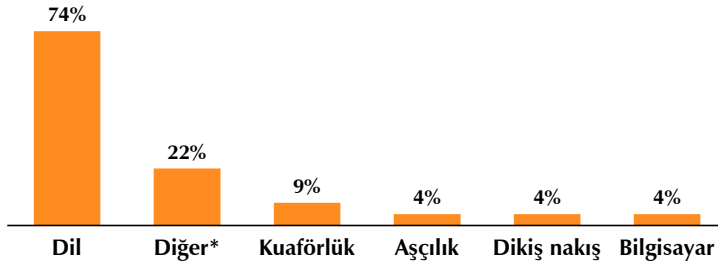
ise Suriyeli olduğu dikkat çekmektedir. İlgili eğitim durumlarına sahip 20 hane bireyinin 15'i kadınlardan oluşmaktadır. İlkokul mezunu erkeklerin kadınlardan sayıca fazla olması, ortaokul ve lise mezunu kadınların sayısının ise erkeklerden fazla olması dikkat çekmektedir. Ayrıca bir yerden mezun olan kişilerden yalnızca 6'sının diploması ve/veya bir kopyası yanında olmakla birlikte, sadece 1 kişinin denkliği bulunmaktadır. Görüşülen bireylerin diploma kopyalarının bulunmaması gerek eğitime devam etme gerekse memleketlerinde icra ettiği mesleği, Türkiye'de de icra etme konusunda engel teşkil etmektedir.¹²³

Şekil 4 - Cinsiyet ve uyruklara göre öğrenim durumu

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

Şekil 5 - Anlık katılmak istenen kurs programları*

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

*Araba tamiri, tiyatro, hukuk ve üniversite eğitimi almak

*Birden fazla seçenek işaretlenebilir

kuaförlük, aşçılık vb. eğitimler olarak listelenmiştir.

“Türkçe öğrenmek için kursa katılmak istiyorum ama kaçak olduğum için katılamıyorum. Kimlik istiyorum.” (başka bir aile ile yaşayan kadın)

“Araba üzerine mesleki eğitim kurslarına katılmak istiyorum. Ben Nizip'ten geldim buraya, eski kimliğim duruyor hala 98 ile başlayan. Hala orada görünüyorum, Ankara'ya geldiğimi bildirmedim o yüzden yeni 99'la başlayan sarı kimliğim yok. O yüzden kayıt olamıyorum.” (bakkal işleten erkek)

Geçim - İstihdam

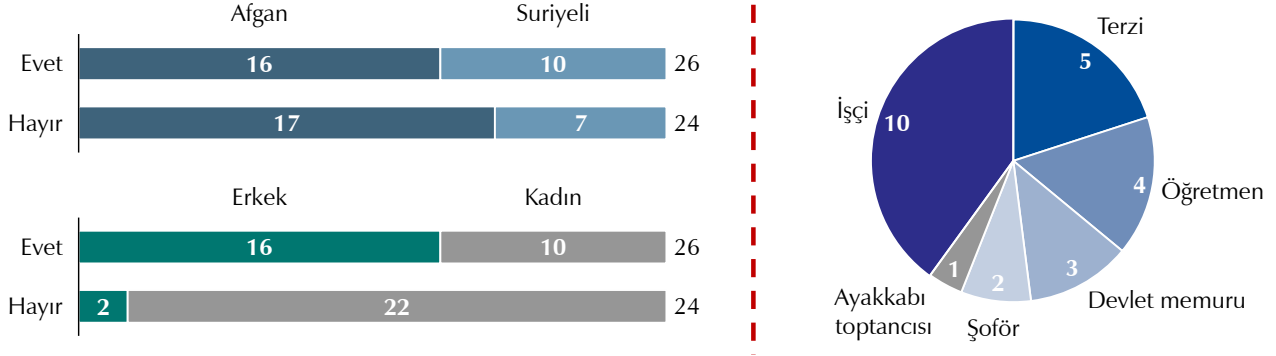
Görüşme gerçekleştirilen 50 hane temsilcisinin 26'sı ana ülkelerinde çalışırken, şu an Türkiye'de çalışanların sayısı yalnızca 17'dir. Ana ülkelerinde çalışan bireylerin uyruk dağılımları incelendiğinde 16'sının Afgan, 10'unun Suriyeli bireylerden oluştuğu ve çalışan bireyler içerisinde erkeklerin daha yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Ana ülkesinde çalışmayan 24 hane bireyinden 22'si kadınlardan oluşmaktadır. Ana ülkesinde çalışan bireylerin eğitim durumları göz önünde bulundurulduğunda, 7'si okuma yazma

¹²³ Çalışmadaki gözlem grubu 50 hane ile sınırlı olmakla birlikte yalnızca Suriyelileri değil Afganları da kapsamaktadır. Öğrenim durumundaki 50 hane ile gözlemlenen sonuçlar, 1.418 hane ile daha geniş kapsamlı yapılan ve sadece Suriyelileri kapsayan “Suriyeliler Barometresi 2019” sonuçlarıyla örtüşmektedir.

bilmeyen ve okuma yazma bilen ama okuldan mezun olmayan, 7'si ilkokul, 3'ü ortaokul, 7'si lise/mesleki lise ve 2'si üniversite mezunudur. Belirli eğitim düzeylerinden mezun olmalarına rağmen görüşme gerçekleştirilen zorunlu göçmenlerden yalnızca 6'sının diploma ve/veya kopyasını Türkiye'ye getirdiği tespit edilmiştir. Ancak denkliği olan yalnızca 1 hane bireyidir.

"Eşimde ben de üniversite mezunuyuz, öğretmeniz [...ben] haftada 2-3 gün evlere temizliğe gidiyorum öyle geçiniyoruz." (45 yaşında Afgan kadın)

Şekil 6 - Zorunlu göçmenlerin ana ülkesinde çalışma durumları

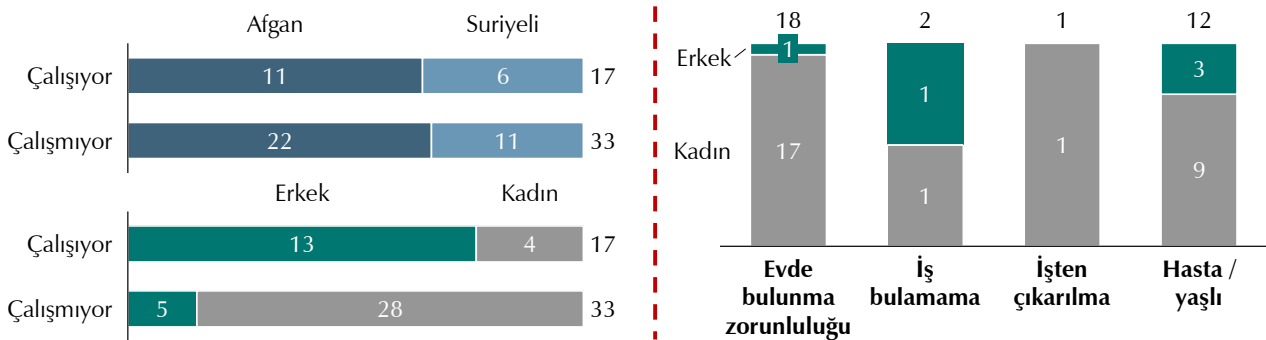
Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

Not: Daha önce çalışmış olduğunu belirten 1 hanenin hangi meslek alanında çalıştığı bulgusuna erişilememiştir.

Şu an için 33 hane bireyinin çalışmadığı, yalnızca 17'sinin çalıştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışan 17 bireyin, 13'ü erkek olmak üzere 11'i Afgan uyrukludur. Çalışan hane temsilcilerinin hangi işlerde çalıştıkları incelendiğinde ise 5'inin günlük işçi, 4'ünün kendi işinin sahibi, 4'ünün düzenli işçi, 2'sinin terzi, diğer 2'sinin ise evlere temizliğe gittiği tespit edilmiştir.

Şu anda çalışmayan bireylerin 28'inin kadın olması dikkat çekmektedir. İş hayatına aktif katılım sağlayan 17 bireyin 9'u işlerini kendileri bulurken, 8'i işlerini çevre, komşu, akraba aracılığıyla bulmuştur. Çalışmayan 18 hane bireyinin evinde hasta, çocuk, engelli ve/veya yaşlı bireylerin olmasından dolayı evde bulunma zorunluluğu, 12 hane bireyinin ise kendisinin hasta ve/veya yaşlı olması sebebi ile çalışmadıkları tespit edilmiştir.

Şekil 7 - Zorunlu göçmenlerin şu anki iş durumları, şu an çalışmayan zorunlu göçmenlerin çalışmama sebepleri

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

*Diğer: Hasta ve/veya yaşlı olan hane bireyleri

"Çocuğum engelli. Annesi de ben de çocuğa bakıyoruz. Anne tek başına yetmiyor bu yüzden çalışamıyoruz. Annesi de hasta, oğlum da hasta. Çankırı'da çalışıyordum ama [Ankara'da] çocuğum için evde durmak zorundayım." (52 yaşında erkek)

“Kocam yok. Oğlum engelli ve evde ona bakmak zorundayım. O yüzden çalışmıyorum.” (34 yaşında kadın)

“Hastayım ve hastaneye gitmek zorunda olduğum için çalışmıyorum.” (39 yaşında erkek)

“Eşim öldü. Ben ve iki çocuğum yaşıyoruz. Bacağımdan ameliyat oldum o yüzden çalışmıyorum.” (42 yaşında kadın)

“Çocuklarım küçük olduğu için hiçbir yere bırakamıyorum ve çalışmıyorum.” (30 yaşında kadın)

“Türkçe öğrenmedim. Öğrenip iş arasam da işe almazlardı zaten beni. Herkes sen 55 yaşındasın çalışmak için çok yaşlısın dedi iş vermedi.” (5 çocuk babası erkek)

Hanelerin ortalama hane gelirleri incelendiğinde, 21 hane 1.000 TL ve altı gelir grubunda yer almaktadır. Gelir grupları içerisinde 1.000 TL altı gelire sahip hanelerin 16’sı Afgan, 5’i Suriye uyruklu olmakla birlikte 20’sinin kadın olduğu dikkat çekmektedir. İlgili gelir grubuna sahip ailelerden yalnızca 11’i Kızılay Kart sahibi olup, 9’u başvuru kriterlerine uymadıkları için Kızılay Kart’tan yararlanamamaktadır.¹²⁴ 7 Afgan, 6 Suriyeli hane bireyi ise aylık 2.001-2.500 TL gelir elde etmekte olup bunların 9’u erkek bireylerden oluşmakta ve 5 hane Kızılay Kart’tan faydalanmaktadır. Gelir grupları içerisinde biri Afgan biri Suriyeli olan iki erkek hane bireyi 3.000 TL ve üstü gelir elde etmekte, hanelerden yalnızca biri Kızılay Kart’tan faydalanabilmektedir. Kızılay Karttan kişi başı aylık 120 TL maddi destek alınması nedeniyle kalan aylık hane geliri zorunlu göçmenlerin kayıt dışı çalıştıkları şeklinde açıklanabilir.

“Kızılay Kart alıyorduk 7-8 ay önce kesildi. 18 yaş üstü çocukları başka yere kaydetmek gerekiyordu yapamadık kesildi.” (5 çocuk babası erkek)

“Kızılay Kart ile geçiniyorduk ama 10 ay önce kesildi. Evde 18 yaş üstü var diye.” (39 yaşında kadın)

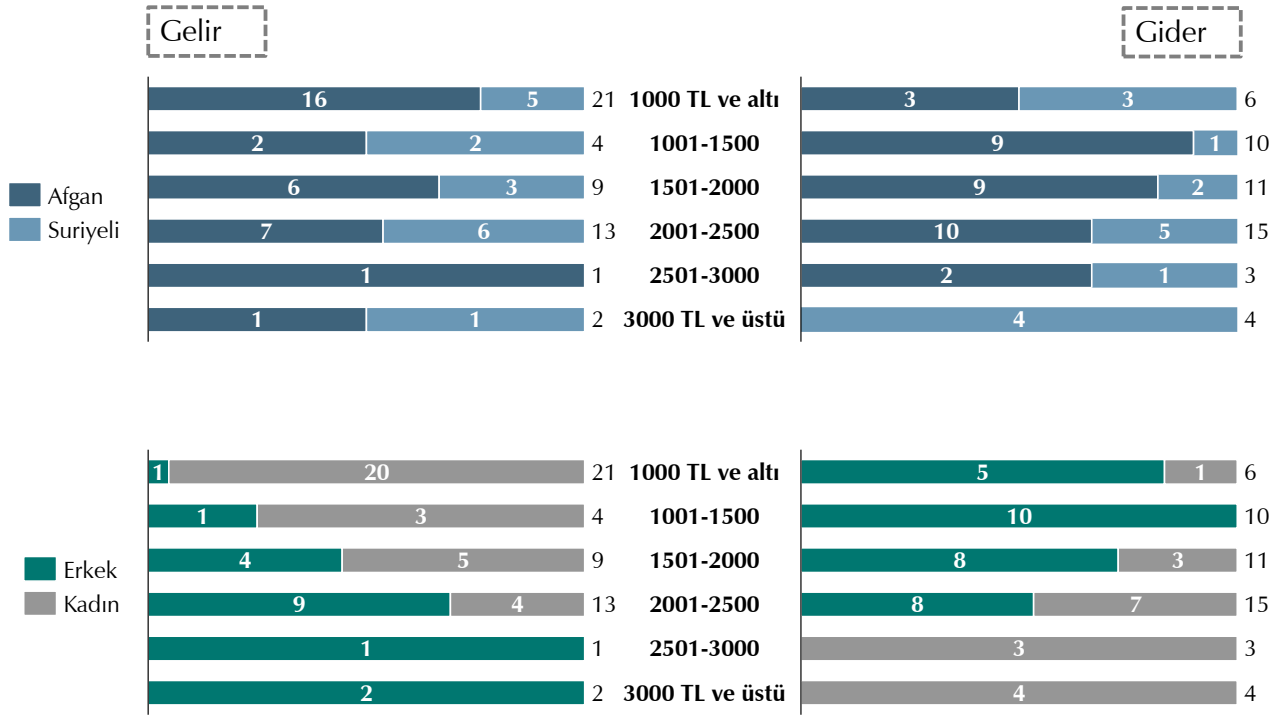
“Kızılay Kart alıyordum ama bir çocuğum vefat etti. O ölünce Kızılay Kart kesildi.” (26 yaşında kadın)

“Kızılay Kart almıyoruz. Nereye başvuracağımı bilmiyorum, sormaya utanıyorum.” (30 yaşında kadın)

Görüşme gerçekleştirilen 50 haneden yalnızca 6’sının aylık gideri 1.000 TL ve altındadır. Görüşülen 10 hanenin ortalama gideri 1.001-1.500 TL, 11 ailenin 1.501-2.000 TL, 15 hanenin ise ortalama gideri 2.001-2.500 TL olarak tespit edilmiştir. 1001-1500 TL ortalama aylık masrafı olduğunu belirten hane bireylerinin 10’u erkeklerden, 2.001-2.500 TL olduğunu belirten hanelerden 8’i erkek, 7’si kadın hane bireylerinden oluşmaktadır. 2.500 TL ve üstü ortalama aylık masrafı olan aile bireylerinin 7’si de kadınlardan oluşmaktadır.

¹²⁴ Kızılay Kart başvuru kriterleri “Sosyal Uyum Yardım (SUY) Programı” resmi sitesinde yer almaktadır.

Şekil 8 - Aylık ortalama gelir ve gider

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

Not: Aylık ortalama masrafınız nedir sorusu toplam 49 hane tarafından yanıtlanmıştır.

Görüşme gerçekleştirilen hanelerin aylık ortalama gelir ve masrafları incelendiğinde, yalnızca 3 ailenin maddi tasarruf yapabildiği dikkat çekmektedir. 23 hanenin giderleri, gelirlerinin üstünde iken, 23 hane gelirleri ile masraflarını dengeleyebilmektedir. Görüşmeler neticesinde tüm hanelerin düzenli olarak verdikleri kira ve faturaların aylık ortalama tutarı 866,4 TL olarak hesaplanmıştır. Hanelerin yüzde 85'i masraflar arasındaki en büyük kalem olarak kira ödemelerini dile getirmektedir. Kira ödemelerini sırasıyla fatura (yüzde 72) ve gıda (yüzde 41) harcamaları takip etmektedir.

Şekil 9 - Gelir ve giderlerin karşılaştırılması

Gelir	Gider					
	1000 TL ve altı	1001-1500	1501-2000	2001-2500	2501-3000	3000 TL ve üstü
1000 TL ve altı	6	8	5	1		
1001-1500		1		2		1
1501-2000		1	5	2		1
2001-2500			1	9	2	1
2501-3000					1	
3000 TL ve üstü				1		1

Gelir < Gider	Gelir = Gider	Gelir > Gider
---------------	---------------	---------------

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

Not: Gelir ve gider sorusuna 1 hane yanıt vermemiş olup, ilgili kısım 49 hanenin yanıtı üzerinden değerlendirilmiş ve görselleştirilmiştir.

“Evin kirasını veremedik. Ev sahibi evi boşalt dedi ne yapacağımızı bilmiyorum.” (46 yaşında kadın)

“Kiramızı ödeyemiyoruz. Ev sahibi 2 ay bir şey demedi ama şimdi çıkın diyor.” (39 yaşında kadın)

“Eşim boya-badana yapıyor haftada 400 TL kazanıyor. Ama yetmiyor. Ev kiramızı ödeyemedik ev sahibi evden çıkın dedi.” (26 yaşında kadın)

“Kocam öldüğü için bir tek oğlum çalışıyor. Bu nedenle kira, faturalar ve gıda için paramız yetmiyor.” (39 yaşında kadın)

Ayrıca gelirlerin masrafları karşılamaması durumunda, görüşme gerçekleştirilen hane bireylerinin 39’u aile ve/veya arkadaşlardan borç alacaklarını, 6’sı STK ve derneklere başvuracaklarını ve 3’ü yardımseverlerden destek talep edeceklerini belirtmişlerdir.

“İki aydır kirayı ödeyemiyorum geçen ay borç aldım artık borç alamıyorum. Ev sahibi depozito istedi onu da veremedim.” (33 yaşında kadın)

“Kira ve gıda için borç almıştık ama borcumuz arttı ödeyemiyoruz. Maddi yardıma ihtiyacımız var.” (34 yaşında kadın)

“Borcum var kimse bana borç vermiyor, komşular da yardım etmiyor.” (30 yaşında erkek)

“Derneklere başvurduğum 2 kere kiramı ödediler.” (30 yaşında erkek)

“Yardımseverler evimizin kirasını ödüyor.” (30 yaşında kadın)

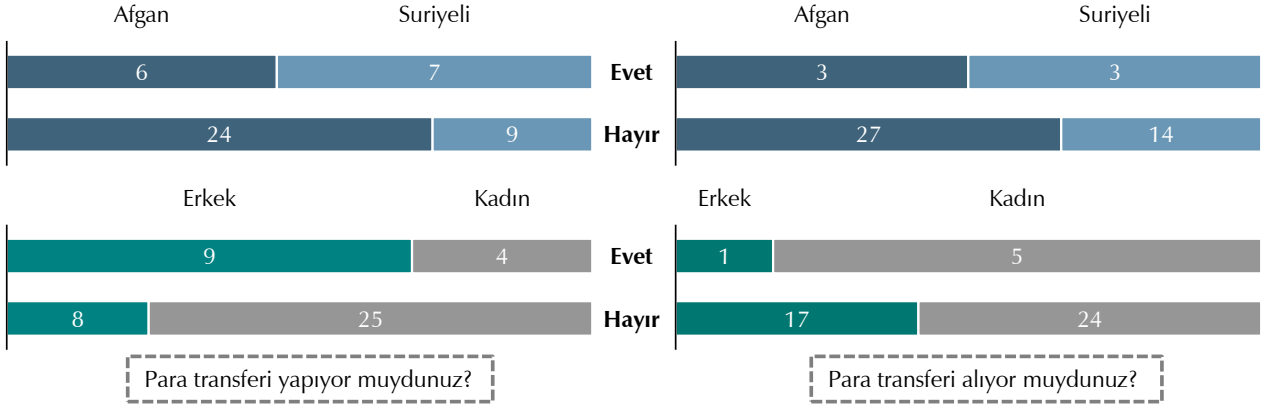
Görüşme esnasında Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan “Su Ver” kampanyasından zorunlu göçmenlerin 39’unun haberdar olmadığı tespit edilmiştir. Zorunlu göçmenlerin ilgili kampanyadan haberdar olmaması durumu dil yetersizliğinden kaynaklanabilmektedir.

Para Transferleri (Remittance)

Görüşme gerçekleştirilen hanelerden 13’ü COVID-19 öncesi belirli aralıklarla Suriye ve Afganistan’a hawala yöntemi ile para transferi (remittance) gerçekleştirmiştir. Para transferi gerçekleştiren 6 Afgan, 7 Suriyeli hane bulunmakta, bunların 9’unu erkekler oluşturmaktadır. Hanelerin ortalama gelirlerinin çeşitli gelir gruplarından olduğu ve ağırlıklı olarak 2.001-2.500 TL arasında geliri olan hanelerin para transferini gerçekleştirdikleri dikkat çekmektedir. Ülkelerine para transferi yapan 13 hanenin ortalama aylık gelirleri ve gönderim miktarları çeşitlilik göstermektedir. Dört aile düzenli olarak aylık ortalama 581,25 TL, iki hane 3 ayda 1 olmak üzere ortalama 575 TL, dört hane yılda iki kere ortalama 237,5 TL ve üç hane ise yılda bir defa ortalama 950 TL, Afganistan ve Suriye’ye para transferi gerçekleştirdiklerini belirtmektedir.

COVID-19 öncesi hawala yöntemi ile para transferi alan yalnızca 6 hane vardır ve bunların 5’ini kadın haneler oluşturmaktadır. Para transferi alan 4 hanenin 1.000 TL ve altı, 1 ailenin 1.001-1.500 TL ve diğer 1 ailenin 1.501-2.000 TL ortalama gelirleri olduğu dikkat çekmiştir. Para transferi alan 6 hanenin ise yalnızca 5’i sıklık ve miktar sorularını yanıtlamıştır. İlgili 5 hanenin 4’ünün ortalama hane gelirinin 1.000 TL ve altı, diğer 1 hanenin ise 1.500-2.000 TL arasında olduğu tespit edilmiştir. Para transferinin geldiği ülkeler değişmekte olup 2 hane Almanya’dan, 1 hane Irak’tan, 1 hane İran’dan, 1 hane ise Afganistan’dan para almaktadır. İlgili hanelerin gelirleri dikkate alındığında para transferi almaya ihtiyaç duydukları dikkat çekmektedir.

Şekil 10 - COVID-19'dan önce uyruk ve cinsiyete göre para transferleri

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

COVID-19 sürecinde gönderilen ve alınan para transferlerinin miktar ve sıklığı azalmıştır. COVID-19 sürecinde ise para transferi gerçekleştiren hanelerden 10'u gönderilen para miktarının azaldığını belirtirken 3'ü bir değişiklik olmadığını ifade etmektedir. Para transferlerinin sıklığı aylık, 3 ayda bir, 6 ayda bir olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Pandemi sürecinde transfer alan 6 hanenin ise 5'i, alınan para miktarının azaldığını belirtmiştir. Para transferlerinin sıklığı ve miktarı da çeşitlilik göstermektedir. İhtiyaca göre, 500 TL, 100 \$ ve 100 € rakamları belirtilmiş, alım sıklığının 3 ayda bir, 6 ayda bir ve yılda bir olarak değişmekte olduğu bulgusuna erişilmiştir.

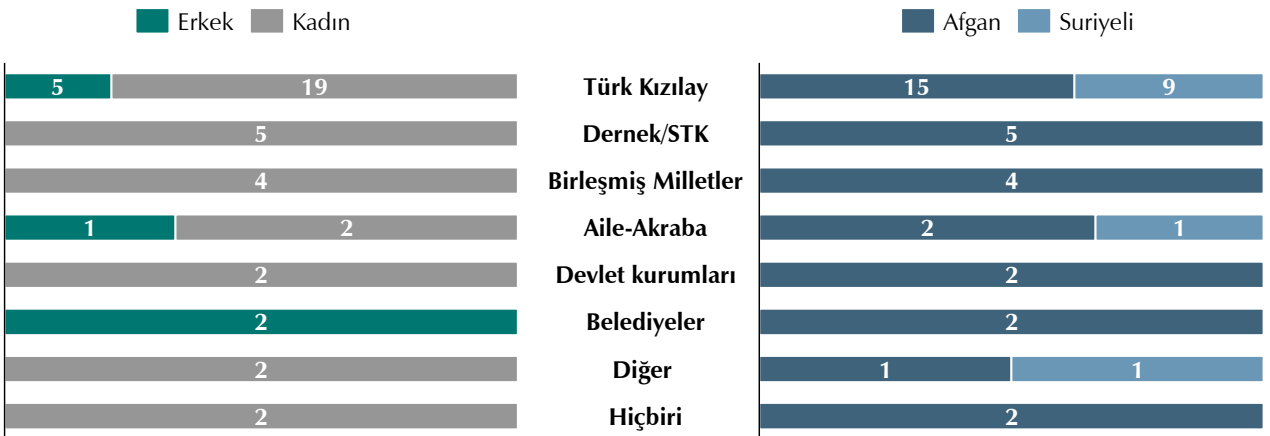
"Eşim yok. Eve hiç para gelmiyor. Afganistan'dan 3 ayda bir para geliyor o da borçlarımıza gidiyor." (40 yaşında kadın)

"Afganistan'daki kardeşlerim bazen para gönderiyorlar." (42 yaşında kadın)

Hizmet - Yardım

Görüşme gerçekleştirilen haneler çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, belediye ve STK'lardan destek almış olmalarına rağmen düzenli olarak destek alınan kurum olarak 24 hane Türk Kızılay'ını belirtmiştir. Türk Kızılay'ından düzenli olarak destek alan 24 haneyi sırasıyla 5 hane ile dernek/STK, 4 hane ile Birleşmiş Milletler ve 3 hane ile aile-akraba takip etmektedir. Düzenli olarak hiçbir yardım almadığını belirten iki hanenin de Afgan kadınlardan oluştuğu bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda devlet kurumları ve belediye yardımlarını düzenli olarak aldıklarını belirten hane bireyleri de Afganlardır.

Şekil 11 - Düzenli olarak destek görülen kurum ve kuruluşlar*

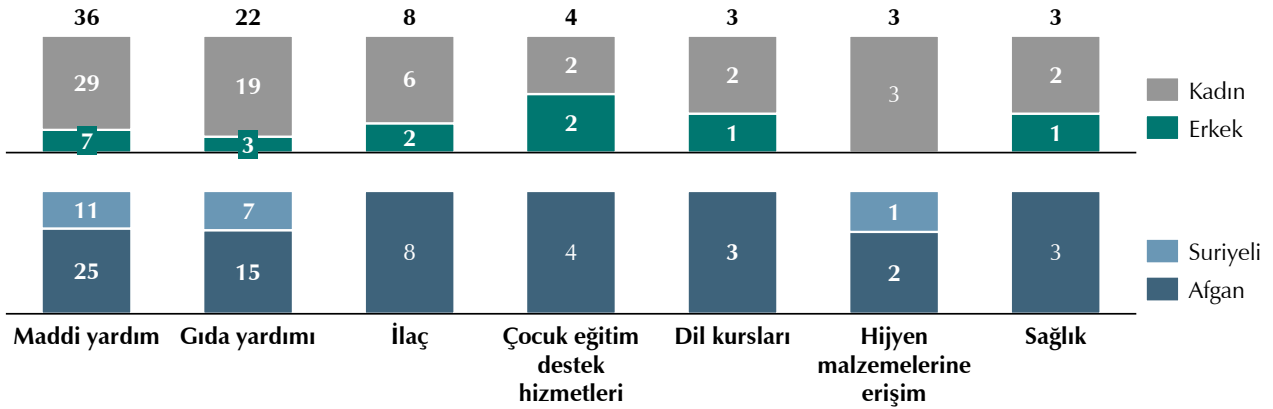
Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

Not: 'Düzenli olarak destek görülen kurum ve kuruluş var mı?' sorusunu yanıtlayan 44 kişi olmasından dolayı ilgili analiz soruyu cevaplayan hane bireylerinin sayısına göre yapılmıştır. *Birden fazla seçenek işaretlenebilir

Görüşme gerçekleştirilen 50 haneden 24 hane bireyi Kızılay Kart yardımıyla faydalanmakta olup, yardım alanların 19'u kadınlardan oluşmaktadır. Kızılay Kart yardımı alanların 15'inin Afgan, 9'unun ise Suriye uyruklu olduğu tespit edilmiştir. İlgili hanelerin aylık ortalama gelirleri ile Kızılay Kart yardımının ilişkisi incelendiğinde, 1.000 TL ve altı gelire sahip olan hanelerin 11'i Kızılay Kart'tan faydalanmaktadır. Aynı şekilde 1.001-1.500 TL geliri olan 3 hane, 1.501-2.000 TL geliri olan 4 hane, 2.001-2.500 TL geliri olan 5 hane ve 3.000 TL ve üstü gelire sahip olan 1 hane Kızılay Kart yardımı almaktadır. Ancak gelir gruplarına bakıldığında 9 hane 1000 TL ve altı gelire sahip olup, Kızılay Kart yardımı almamakta ve en düşük gelir grubu içerisinde yer almaktadır.

Görüşme gerçekleştirilen zorunlu göçmenlere birden çok cevap verebilecekleri, 'ne tür desteklere ihtiyacınız var?' sorusu yöneltildiğinde 44 hane en az bir seçeneğe cevap vermiştir. Bu bağlamda, 36 hane bireyi maddi yardım, 22 hane bireyi gıda yardımı ve 8 hane bireyi ilaç yardımı konusunda ihtiyaçlarının olduğunu belirtmiştir. 4 hane bireyi ise çocuk eğitim destek hizmetleri alanında yardım beklediğini belirtirken, 3'er hane bireyi dil kursları, hijyen malzemeleri ve sağlık konusunda ihtiyaç kalemleri belirtmiştir. Maddi yardım desteği bekleyen 36 hane bireyinin 25'i Afgan, 29'u da kadınlardan oluşmaktadır. İlaç, sağlık, çocuk eğitim destek hizmetleri ve dil kursları açısından destek bekleyen ailelerin tamamının Afgan ve ağırlıklı olarak kadınlar olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 12 - Zorunlu göçmenlerin desteklere ihtiyaçları*

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri. *Birden fazla seçenek işaretlenebilir

"Kocam hasta. Maddi yardıma ihtiyacımız var." (3 çocuk annesi kadın)

"Bizim zaten maddi yardıma ihtiyacımız var. Gıda yardımına değil." (5 çocuk babası erkek)

"Sosyal Yardım Vakfı koli veriyordu aradık nerelisin dedi Afgan olduğumu öğrenince Afganlara yardımımız yok. Suriyeli ve Türk vatandaşlarına var dediler, alamadık." (43 yaşında kadın)

Pandemi Süresince Hanelerin COVID-19'a Dair Bilgileri, Temel İhtiyaçlara Erişimi ve Borçların Hanelere Etkisi

Görüşme gerçekleştirilen 50 hane bireyinin 49'u COVID-19 hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmiş, bilgi kaynağı olarak yüzde 58 geleneksel medya, yüzde 40 yakın çevre, yüzde 30 sosyal medya ve yüzde 6 belediye yanıtı alınmıştır.

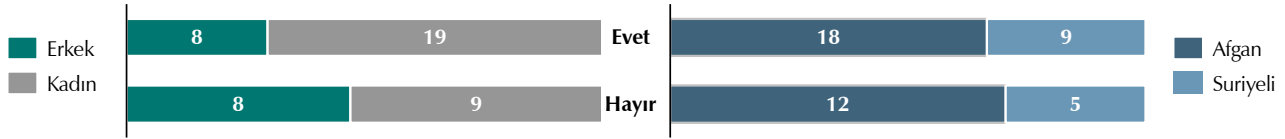
Pandemi sürecinde 32 hanenin aylık hane gelirinin azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Aylık hane gelirinde azalma olduğunu belirten 20 Afgan, 12 Suriyeli hane bireyinin, 15'i erkek 17'si kadınlardan oluşmaktadır. Görüşülen hane bireylerinden 14'ü COVID-19 sürecinde maaşlarında kesinti yaşadıklarını be-

lırtmaktadır. Bunların 9'u Afgan, 5'i Suriye uyruklu olmakla birlikte maaşında kesinti yaşayanların cinsiyetleri incelendiğinde, 10'unun erkek bireylerden oluştuğu bulgusuna erişilmiştir. Bu süreçte 2 Suriyeli, 1 Afgan olmak üzere 3 kişinin işten çıkarıldığı belirtilmiştir.

“Bir tek oğlum çalışıyor restoranda haftada iki gün, o da günlük 30 TL alıyor. Pandemide restoranlar kapanınca hiç para gelmedi eve.” (39 yaşında kadın)

Hanelere yöneltilen ve birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği COVID-19'dan önce borçları olup olmadığı sorusuna ise 50 hanenin 27'si borçlarının olduğunu ifade etmiştir. Görüşülen zorunlu göçmenlerin 15'i kira, 10'u bakkal/market alışverişi ve 6'sının hizmet faturaları için borç aldıkları dikkat çekmektedir. Borcu olan hane halkı bireylerinin 5'ini kadınlar olmak üzere 9'unu Suriyeliler ve 13'ü kadın olmak üzere 18'ini Afganlar oluşturmaktadır.

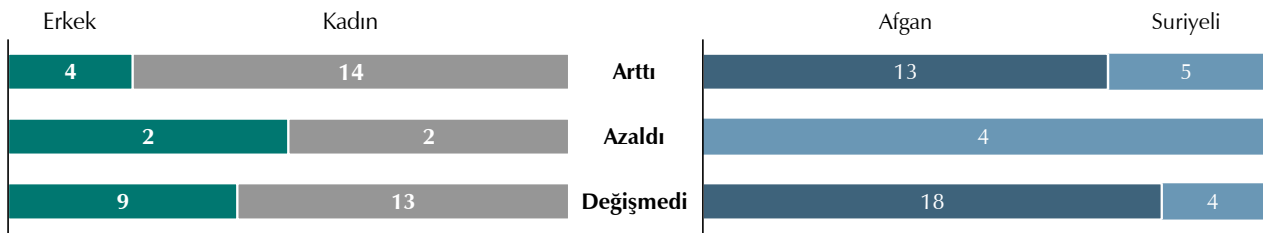
Şekil 13 - Covid-19'dan önce hane halkı borcu

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

Korona virüs sürecinde 13'ü Afgan olmak üzere 18 hane borcunun arttığını belirtmiştir. İlgili 18 hanenin içinde daha önce borcu olanlar olmakla birlikte hiç borcu yokken pandemi sürecinde borçlananlar da eklenmiştir. Aynı süreçte, 2'si kadın 2'si erkeklerden oluşan 4 Suriyeli hane borçlarının azaldığını belirtmiştir. 22 hanenin ise bu süreçte borçlarında bir değişiklik olmadığı tespit edilmiştir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği, hane halkı borçlarındaki artışlar incelendiğinde 14 hane kira, 10 hane bakkal/market alışverişi ve 5 hane hizmet faturası kalemlerinde artışın gerçekleştiğini belirtmiştir. Kira ve fatura ödemeleri için alınan borçların artması hane gelirlerinin düşmesi ödeme zorluğu yaşamalarına neden olmaktadır. Pandemi ile birlikte 34 hanenin temel ihtiyaçlara erişim konusunda sıkıntı yaşadıkları tespit edilmiştir. Hanelerin 23'ü en çok gıdaya erişim zorluğunu belirtirken, gıdayı 12 hane ile sağlık ve 3 hane ile eğitim takip etmiştir.

Şekil 14 - COVID-19 sürecinde hane halkı borcu

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

Hane temsilcilerinin pandemi süresince özellikle gıda ve hijyen malzemelerine erişimleri azalmıştır. Gıdaya erişim durumundaki değişiklik sorusunu yalnızca 45 hane yanıtlamış ve görüşme gerçekleştirilen hane bireylerinin 24'ü COVID-19 ile birlikte gıda erişimlerinin azaldığını, 2 hane temsilcisi artış yaşadığını ve 19 hane ise pandemi öncesine göre gıda erişimlerinde bir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Pandemi süresince hanelerin hijyen malzemelerine erişimlerinde 29 hane pandemi öncesine göre bir değişiklik yaşamadıklarını belirtmekle birlikte, 18 hane hijyen malzemelerine erişimde azalma olduğunu, 1 hane ise hijyen malzemelerine erişimlerinin arttığını ifade etmektedir. Ancak ilgili soruyu yalnızca 48 hane yanıtlamakla birlikte 2 hanenin durumuna ulaşamamıştır. COVID-19 sürecinde 28 hanenin sağlık hizmetlerinden faydalanabildikleri bulgusuna erişilmiştir. Görüşülen hanelerden 5 hane temsilcisi sağlık hizmetlerinden faydalanamadıklarını, 16 hanenin ise bu süreçte hastaneye ve/veya doktora gitmedikleri tespit edilmiş,

1 hanenin durumu öğrenilememiştir. Sağlık hizmetlerinden faydalanamayan hane bireylerine neden faydalanamadıkları sorulduğunda; kimlik olmaması sebebi ile hastaneye giriş sağlayamamaları, randevu alınması gerektiğinin bilinmemesi ve kimliği olmasına rağmen başka illerde kayıtlı olması nedeniyle sağlık hizmetlerine erişemedikleri belirtilmiştir.

“Pandemi de en çok ilaç konusunda sıkıntı yaşadık. İlaçların hepsini alamadık. Oğluma iğne gerekiyordu doktor yazamadı. 6 aydır iğne bulamıyoruz doktor piyasada ilaç yok dedi koronadan dolayı gelmiyormuş.”
(5 çocuk annesi kadın)

“Pandemi sürecinde hastane hizmetinden faydalanamadık. Gelinim hastalandı hastaneye gittik ama acil bir durum yoksa alamayız dediler. Çocukların ateşi çıkarsa kaçak yollarla ilaç alıyoruz.” (72 yaşında kadın)

“Korona zamanı 153’ü arayan koli yardımı için dediler. Yabancı olunca yabancılara yardımımız yok vere-meyiz dediler.” (43 yaşında kadın)

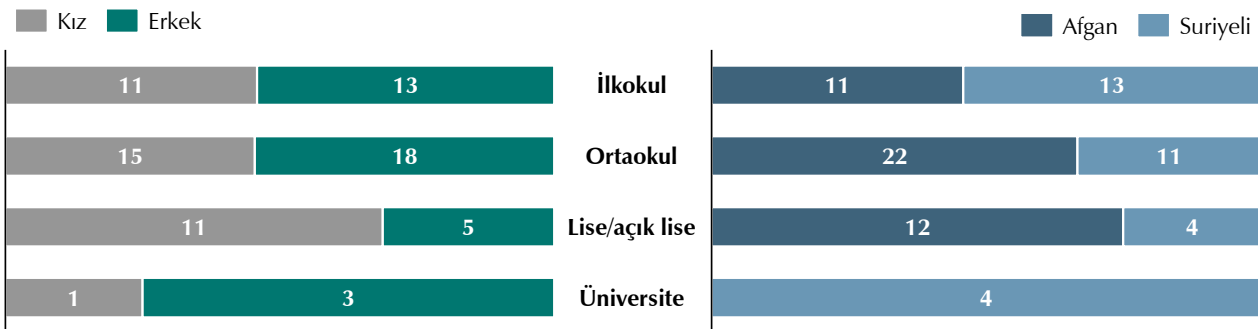
Hanelere pandemi sürecinde toplum veya devlet tarafından ayrımcılığa maruz bırakıldınız mı sorusuna 48 hane ‘hayır’ yanıtı vermiştir. Ayrımcılığa uğradıklarını belirten iki haneden biri pandemi sürecinde korona virüse yakalanmış olup komşuları tarafından ayrımcılık yaşamıştır. Diğer hane bireyi ise pandemi sürecinde ev yandığı için evsiz kalmış ve Suriyeli olduğu için kendine yeni bir ev bulamadığını belirtmiştir.

“Evimde yangın çıktı. Her şeyimi kaybettim Suriye’den yeni gelmiş gibiyim [...] toplum tarafından ev noktasında çok mağdur oldum. Ev arıyorum Suriyeli olduğum için vermiyorlar.” (32 yaşında erkek)

Pandeminin Çocukların Eğitimine Etkisi

Görüşme gerçekleştirilen hanelerde bulunan toplam 139 çocuğun sadece 77’si okula gitmektedir. Okula gitmeyen 62 zorunlu göçmen çocuğun, 39’u Afgan, 23’ü Suriye uyruklu olmakla birlikte 24’ü kız çocuklarından oluşmaktadır. İlgili çocukların okula gitmeme sebepleri incelendiğinde, 43 çocuktan 5’inin engelli/hasta olduğu 38’inin ise okula başlama yaşında olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Okula giden 77 çocuğun 24’ü ilkokul, 33’ü ortaokul, 16’sı lise/açık lise ve 4’ünün üniversite eğitimi aldığı tespit edilmiştir. Cinsiyet dağılımlarına göre incelendiğinde 38 kız öğrenci ve 39 erkek öğrenci ile okula giden zorunlu göçmen çocukların eşit dağılımlarının olduğu dikkat çekmektedir.

Şekil 15 - Hanelerdeki çocukların eğitim durumu

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

“Çocuğumu anaokuluna göndermek istiyorum ama hem okul paralı hem de kalem, kitap, defter pahalı gönderemiyorum.” (1 çocuk babası erkek)

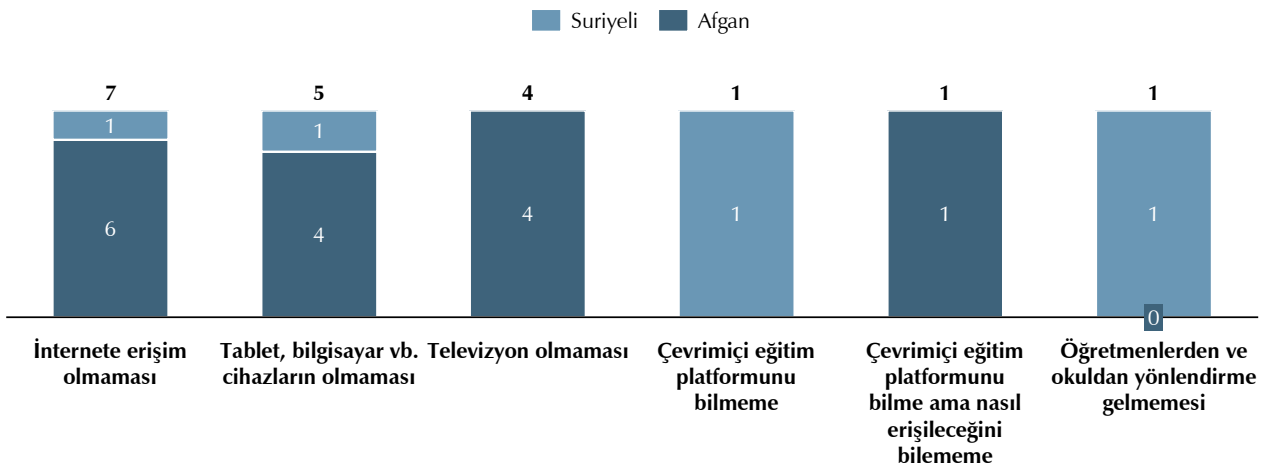
“Çocuklarımdan bir tanesi birinci sınıfı okumadan yaşından dolayı ikinci sınıftan başladı bu yüzden dersleri anlamıyor ve okulda zorlanıyor.” (28 yaşında kadın)

“Kızım böbrek hastası ve her gün diyalize giriyor. Oğlum her gün onunla hastaneye gitmek zorunda bu yüzden ikisi de okula gidemiyor.” (40 yaşında kadın)

“16 yaşındaki kızım okulu bıraktı. Okumak istemiyor. Çok zorbalıkla karşılaştı, öğrenciler çok ağlattılar Suriyeli olduğu için o da okulu bıraktı.” (39 yaşında kadın)

50 hane bireyinin 36’sı “Virüsün etkisi ile birlikte siz veya çocuklarınız eğitimlerinize devam edebildiniz mi?” sorusunu yanıtlamış ve yanıt veren hanelerdeki ortalama çocuk sayısının 3,5 olduğu hesaplanmıştır. İlgili 36 haneden 32’sinin çocuklarının eğitime devam edebildikleri bulgusuna ulaşılmıştır. “Salgın öncesi durumdan farklı olarak çocukların öğrenme süreci etkilendi mi?” sorusuna 32 hane bireyinden 31’i cevap vermiş ve 31 hane bireyinin 19’u çocukların öğrenme sürecinin etkilendiğini belirtmiştir. Zorunlu göçmen çocukların öğrenme sürecinde eğitime erişememeleri çeşitli sebeplere dayanmaktadır. Eğitime erişimde en büyük engel olarak ‘internete erişim olmaması’ gösterilmişken televizyon, tablet, bilgisayar vb. cihazların olmaması diğer erişim engelleri olarak listelenmiştir.

Şekil 16 - Hanedeki çocukların eğitime erişememe sebepleri

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

Pandemi sürecinde 3 hane çocuklarının eğitime devam edebilmeleri için aile/arkadaş/çevre aracılığıyla televizyona erişim, internete bağlanmak için şifre ve/veya kablo temini, EBA TV’ye ulaşma gibi yolları denemişlerdir. “Çocuğunuzun eğitimi için okulundan EBA TV erişim kodu aldınız mı?” sorusunu 20 hane, “MEB’in EBA TV’ye erişim için verdiği 8 GB interneti aldınız mı?” sorusuna ise 22 hane yanıt vermiştir. EBA TV için erişim kodu alan hane sayısı 12 olmakla birlikte, MEB’in EBA TV erişimi için verilen 8 GB internetini aldıklarını belirten hane sayısı 20’dir.

Zorunlu göçmen çocukların internet erişimi ve araç gerece ulaşma konusunda durumu ev sahibi toplumun çocuklarının durumundan farklı değildir. Türkiye’de internete erişimi olan öğrenciler Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı’na (OECD) göre, OECD ortalamasının altında yer almaktadır.¹²⁵ Bilişim teknoloji cihazlarının mevcudiyeti incelendiğinde, Türkiye’de hanelerin yüzde 18’inde masaüstü bilgisayar, yüzde 27’sinde tablet, yüzde 38’inde dizüstü bilgisayar ve yüzde 99’unda cep telefonun olduğu bulgusuna erişilmiştir.¹²⁶ Türkiye’de mevcut 18 milyon öğrenciden 6 milyonunun COVID-19 pandemisi ile birlikte uzaktan eğitime (EBA TV) erişemedikleri tespit edilmiştir.¹²⁷

¹²⁵ Learning Remotely When Schools Close: How Well Are Students and Schools Prepared? Insights from PISA

¹²⁶ Türkiye’de Koronavirüs Eğitim Etkileri - V | dijital uçurumu öğrenciler anlatıyor., 2020. Eğitim Reformu Girişimi

¹²⁷ Evrensel, 2020. 6 milyon öğrenci EBA’ya girmezken Bakan Selçuk’tan “500 bin tablet müjdesi”

Uyum Göstergeleri

Görüşme gerçekleştirilen 50 hane temsilcisinden 17'si Türkiye'de zorunlu göçmen olarak sıkıntı yaşamadıklarını, 32 hane ise sorun yaşadıklarını belirtmiş, 1 hane yanıt vermemiştir. "Türkiye'de zorunlu göçmen olarak yaşanan en ciddi sorun nedir?" sorusuna 1 hane yanıt vermemekle birlikte 17 hane sorun yaşamadıklarını belirtirken, kalan 32 hane sorunlar arasında maddi durum, iş bulamama, yaşam zorluğu, ayrımcılık, kimlik sıkıntısı ve dil bilmeme gibi çeşitli sebepler göstermiştir. "Türkiye'de Suriyeli ve Afgan zorunlu göçmen kadınların yaşadıkları en ciddi sorun nedir?" sorusuna genel olarak maddi durum, iş bulamama, dil bilmeme ve sosyokültürel nedenler sebep olarak gösterilmiştir. Farklı yanıtlar aşağıda alıntılanmıştır.

"Afganistan'da erkek-kadın arasında mesafe var, okulda ve yolda. Ama Türkiye'de maalesef öyle bir şey yok o yüzden sıkıntılı. Hastanede doğum için gidildiğinde erkek muayene ediyor." (4 çocuk babası erkek)

"Başta erkek [koca] olmayınca zor oluyor." (6 çocuk annesi kadın)

"Komşularım eşim olmadığı için garip bakıyorlar, bir şey demediler ama bakıyorlar." (31 yaşında kadın)

"Türkiye'nin yaşam tarzına uyumlu değiller." (5 çocuk babası erkek)

Kadınların iş gücüne katılımı hakkındaki düşüncelere 4 erkek hane bireyi katılmamalı yanıtını vermekle birlikte, 3 erkek hane bireyi çocuklara bakma zorunluluğu yoksa çalışabileceklerini belirtmiştir. İlgili soruya 1 hane yanıt vermemiş olup kalan 32 hane bireyi kadınların iş gücüne katılabileceklerini ifade etmiştir.

18 yaş altı çocukların eğitime katılımı konusunda hane bireylerine yönlendirilen soruyu 2 hane yanıtlamakla birlikte 46 hane çocukların okuması gerektiğini belirtmiştir. 2 haneden ise ilgili soru kapsamında farklı yanıtlar alınmış ve aşağıda alıntılanmıştır.

"Okuma yazma öğreysin yeter" (2 çocuk babası erkek)

"10 yaş altı kız çocukları okusun" (5 çocuk babası erkek)

18 yaş altındaki çocukların çalıştırılması hakkında hanelerin 34'ü çocukların çalışmaması ve okuması gerektiğini ifade etmiştir. 3 haneden yanıt alınamamış olup, 9 hane bireyi mecbur değillerse okumalıları yanıtını vermiştir. 1 hane ilgili soruya çalışmalı yanıtını vermekle beraber, 2 hane ailenin maddi durumuna göre çalışması gerektiğini belirtmiştir. 1 hane bireyi ise erkek çocukların istekleri doğrultusunda çalışabileceklerini ancak kız çocuklarının 18 yaşına kadar okuması gerektiğini dile getirmiştir.

Görüşme gerçekleştirilen hanelere Türkiye'de toplum veya devlet tarafından ayrımcılığa maruz bırakılıp bırakılmadıkları sorusu yöneltildiğinde, 47 hane hiçbir sorun yaşamadığını, yalnızca 2 hane ayrımcılık yaşadıklarını belirtmiş olmakla birlikte 1 hane bireyi çocuğunun ayrımcılık yaşadığını dile getirmiştir.

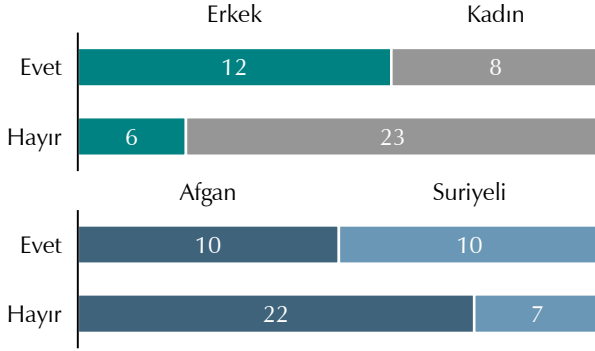
"Ben derslerime çok çalışıyordum ama hep düşük not aldım. Öğretmenim bana 'sen Suriyelinin kesin kopya çekmişsindir' diyerek düşük notlar veriyordu. Bir gün de okul bizi pikniğe götürecekti. Öğretmen herkesten 10 TL istedi benim paramı aldı ama beni pikniğe götürmedi. Ben onlar gelene kadar sınıfta tek başıma oturdum." (10 yaşında erkek çocuk)

"Sokakta durduruyorlar sen Afgan'sın diye yavaş yavaş kavga etmeye başlıyorlar." (25 yaşında erkek)

"Kardeşimi okula yazdıramadık. Afgan'ız diye almadılar. Belge istediler sürekli getirdik ama hiç kabul etmediler." (30 yaşında erkek)

Ana Ülkesine Geri Dönme

Şekil 17 - Türkiye'ye gelirken ülkenize geri dönmeyi düşünüyor muydunuz?

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

belirtmişlerdir. Ülkelerinde savaş olması ve savaşın negatif sonuçlarından dolayı ise 30 hanenin geri dönmeyi düşünmeyerek geldikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

“Suriye’ye dönmek istiyorum. Kocam öldüğü için bir tek oğlum çalışıyor. Bu nedenle kira, faturalar ve gıda için paramız yetmiyor. Ev sahibi bizi evden çıkarıyor ancak kiraya çıkabilecek ev bulamıyoruz. Çünkü bize vermek istemiyorlar. Çocuklarım nerede kalacaklar? Kış geliyor parkta mı yatalım? O yüzden dönmek istiyorum. Gideyim orada öleyim en azında toprağımda ölürüm.” (39 yaşında kadın)

“Türkiye’ye gelirken de Afganistan’a geri dönmeyi düşünmüyorduk. Afganistan’da eşimin düşmanları olduğu için gelmek zorunda kaldık yoksa eşimi öldüreceklerdi.” (26 yaşında kadın)

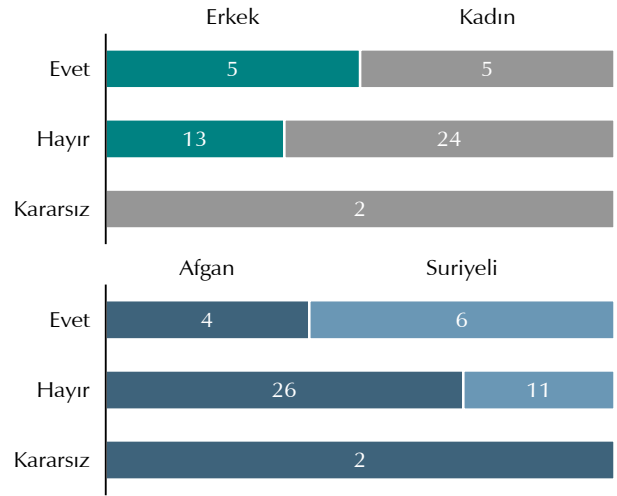
“Afganistan’a geri dönmeyi düşünerek geldik. Kocam hastaydı burada öldü şimdi çocuklarımın amcası çocuklarımı almak istiyor o yüzden Afganistan’a dönemiyorum.” (31 yaşında kadın)

“Kızım iyileşirse memleketimize Afganistan’a dönmek istiyoruz.” (45 yaşında kadın)

Görüşmelerin gerçekleştirildiği tarihte 10 hane ana ülkesine geri dönmek isterken, 2 hane kararsız olduğunu, 37 hane ise geri dönmek istemediğini belirtmiş, 1 hane ise ilgili soruyu yanıtlamamıştır. Geri dönmek isteyen 10 hanenin 5’ini erkekler 5’ini kadınlar oluşturmaktadır. Kararsız olan 2 hane Afgan ve kadın olmakla birlikte, geri dönmek isteyenlerin 6’sı Suriyeli, 4’ü Afgan’dır. Geri dönmek isteyen hane bireyleri çoğunlukla savaşın bitmesiyle geri döneceklerini belirtmişlerdir. Memleketleri olduğu ve özlem duydukları için dönmeyi düşünmekte olan hane bireylerinin yanı sıra Türkiye’de ev bulamama, kira ödeyememe gibi sebeplerden ötürü dönmek istediklerini belirten hane bireyleri de bulunmaktadır. Savaşın biteceğine inancı olmayan birçok hane bireyi geri dönmeme sebebi olarak ilgili gerekçeyi göstermiştir. Ayrıca Türkiye’de ana ülkesinden daha iyi şartlarda yaşadıkları için dönmeyi düşünmeyen hane bireyleri de bulunmaktadır. Kararsız olduklarını belirten 2 hane ise ülkelerinin Türkiye

Hanelerden 20’si ana ülkelerine geri dönmeyi düşünerek Türkiye’ye geldiklerini belirtmektedir. Hanelere yöneltilen ‘Türkiye’ye gelirken Afganistan/Suriye’ye geri dönmeyi düşünüyor muydunuz?’ sorusuna 10’u Afgan, 10’u Suriyeli hane olmak üzere 20 hane bireyi evet yanıtını vermiştir. Türkiye’den dönmeyi düşünerek gelenlerin 12’si erkeklerden oluşmakta, hayır diyenler ise çoğunlukla kadınlardan oluşmaktadır. İlgili 20 hane bireyi ülkelerindeki savaşın biteceğine dair umutları olduğunu ve/veya tedavi görmek amacıyla geldiklerini, bu yüzden Türkiye’ye gelirken geri dönmeyi düşündüklerini

Şekil 18 - Ülkenize geri dönmeyi düşünüyor musunuz?

Kaynak: TEPAV hesaplamaları, TEPAV görselleştirmeleri

gibi hayat şartlarına sahip olması durumunda ve şartların durumuna göre karar verebileceklerini belirtmişlerdir.

“Savaş biterse Afganistan’a dönmek istiyorum. Çünkü memleketime hizmet etmek isterim.” (37 yaşında erkek)

“Vatanım” (4 hane temsilcisi)

“Özlüyorum” (2 çocuk babası erkek)

“Canım ülkem” (32 yaşında erkek)

“Savaş var” (16 hane temsilcisi)

“Ne işim kaldı ne evim duruyor” (62 yaşında erkek)

“Türkiye gibi olsa tabi ki [dönmeyi] isteriz” (45 yaşında kadın)

3. Politika Önerileri

Çalışma kapsamında zorunlu göçmen, kadın ve çocuk konularında çalışan kurumlar (STK) ve en önemlisi seçilmiş pilot yerel yönetimler olan bazı belediyeler ile görüşülmüştür. Görüşülen kurumlar; i) Ankara Büyükşehir Belediyesi, ii) Yenimahalle Belediyesi, iii) Altındağ Belediyesi, iv) Mamak Belediyesi, v) Türk Kızılay, vi) Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), vii) İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Derneği (İGAM), viii) Kadın Dayanışma Vakfı, ix) Çocuk Hakları Merkezi ve x) Uçan Süpürge Vakfı'dır. Ayrıca 33 Afgan ve 17 Suriyeli toplam 50 zorunlu göçmen hane ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Aşağıda özetlenen politika önerileri, saha çalışması bulgularından yararlanılarak hazırlanmıştır. Dil kurslarının ölçeği ve etkinliğinin artırılması, mesleki eğitim ve öğretimin etkinliğinin yeniden gözden geçirilmesi gibi tavsiyelerin bazıları yeni olmasa da, çoğunluğu zorunlu göçmenlerle ve seçilen paydaşlarla yapılan görüşmelerde öne çıkan, özgün tavsiyelerden oluşmaktadır.

Sosyal eşitliğin sağlanması için yerel düzeyde paydaşlar ve STK'lar (hem ulusal hem de uluslararası) arasında iş birliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu iş birliği yoluyla, öncelikle, bütçe yetersizliklerinin üstesinden gelinmesi ve dolayısıyla bir bölgenin tüm sakinlerine kaliteli ve kapsayıcı belediye hizmetlerinin verilebilmesi ve sürdürülmesi hedeflenmelidir. İkinci olarak ise, bölge sakinlerinin ihtiyaçlarının doğru bir şekilde tespit edilmesi ve bu ihtiyaçları karşılayacak etkili politikaların uygulamaya konması ile yanıt verilmesi hedeflenmelidir. Son olarak, yararlanıcıların hem belediyeler hem de STK'lar tarafından verilen hizmetlere erişiminin artırılması hedeflenmelidir. Bu bağlamda, hem Türkiye Belediyeler Birliği, hem de coğrafi bölge belediye birlikleri, toplumsal eşitliğe ulaşmak ve ilgili ve gerekli bilgi birikimini sağlamak için, uluslararası ve ulusal başarı örneklerini belediye üyeleriyle paylaşmakla yükümlüdür.

COVID-19 süresince ihtiyaç sahiplerinin gereksinimlerini giderebilmek adına oluşturulan mobil ekipler, zorunlu göçmenleri de kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Bazı ev sahibi ve/veya zorunlu göçmenlerin haneleri yalnızca yaşlılardan ve/veya tek ebeveynlerden oluşmakta, bazı hanelerde ise her iki ebeveynin de evde kalmasını gerektiren, kendilerinin ya da çocuklarının sağlık sorunları gibi belirli nedenlerden ötürü yardım almaları gerekmektedir. Bunlara ek olarak, COVID-19 koruma tedbirlerinin getirdiği hareket kısıtlamaları haneleri temel ihtiyaçlarını (gıda, ilaç ve hijyen) bile güvence altına alamamalarına neden olmuştur. Belediyeler ise bu ihtiyaçları karşılamak amacıyla telefon hattı kurmuş ve mobil ekipler görevlendirmiştir. Bu ekipler talebi yapan hanelere istenen hizmeti götürmüştür. Belediyelerin hizmet kapsayıcılığını arttırmak ve ilçe sınırları içerisinde yaşayan ve Türkçe bilmeyen bireylere de ulaşmak için iki dilli ve/veya çok dilli personel veya gönüllüleri olan STK'larla iş birliği yapmasının çok daha yararlı olacağı görülmektedir.

Zorunlu göçmenler dil bariyeri nedeniyle, COVID-19 süresince kamu kurum ve kuruluşları tarafından gerçekleştirilen kampanyalardan yeterince haberdar olamamaktadır. Dolayısıyla dil kurslarını ve etkinliğini arttırmanın yanı sıra çok dilli kampanyalar gerekmektedir. Bu noktada dil kurslarının zorunlu göçmenler nezdinde hayati öneme sahip bir hizmet olduğu görülmüştür. Yaşam koşullarını iyileştirmek, bürokrasiyi aşmak ve mevcut hizmet ve yardımlardan haberdar olmak için zorunlu göçmenler arasında Türkçe öğrenme isteğinin arttığı görülmektedir. Ancak, dil kursları açılırken, bazı bireylerin tek ebeveyn olması veya diğer aile üyelerine bakma zorunluluğu olması gibi kurslara katılımı engelleyen koşullar da dikkate alınmalıdır. Bir diğer yandan ise, "Su Ver", "İftar Ver", EBA ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile yapılan anlaşma gereğince öğrenciler için ücretsiz sunulan 8 GB internet gibi hizmetler ve faydalar hakkında çok dilli farkındalık kampanyaları yürütmek,

ihtiyaç sahibi bireylerin hizmetlere nereden ulaşabilecekleri hakkında bilgi edinmelerinin de önünü açacaktır.

Zorunlu göçmenlerin iş gücü piyasasına girişini kolaylaştıran mesleki eğitim ve öğretim programları entegrasyonun ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak, mevcut mesleki eğitim kurslarından işverenlerin talep ettikleri beceriler ile katılımcıların meslek tercihlerinin farklı olması arz ve talep arasında uyumsuzluk yaratmakta bu da mevcut kursların etkinliğini ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla, talebi daha iyi anlamak ve arzı da buna uygun şekilde yeniden tasarlamak için belediyeler, ticaret odaları, sanayi odaları ile ulusal ve uluslararası STK'lar arasında iş birliğine ihtiyaç vardır.

Evde kalma zorunluluğu olması nedeniyle mesleki eğitim kurslarına katılamayan zorunlu göçmenlerin kurumlar arası koordinasyon ile evlerinden programlara katılabileceği platformlar oluşturulmalı. Belediyeler ve yerel STK'ların Birleşmiş Milletler kurumları ile iş birliği yaparak mesleki eğitim programlarının evde kalması zorunlu olan ve/veya diğer aile fertlerine bakmakla yükümlü olan bireylerin kendi evlerinde el işi/el emeği işlerini kolaylaştırıcı kursların açılması sağlanmalıdır.

Pandemi süresince STK'larda zorunlu göçmenler için yaratılan istihdam fırsatlarının COVID-19 döneminin atlatılmasından sonra da sürdürülmesi gerekmektedir. STK'lara fon sağlayan ulusal ve/veya uluslararası örgütlerin, COVID-19'un negatif sonuçlarını dengelemek için tasarlanmış STK faaliyetlerinde zorunlu göçmenlerin istihdam edilebilirliğini sürdürmek için gerekli olan mali desteğin devamlılığı önem arz etmektedir. İşe alınmış olan zorunlu göçmenlerin becerilerinin geliştirilmiş olmasına bağlı olarak, bu kişilerin var olan işlerde muhafaza edilmesi ve uzun vadeli faaliyetlerde onlardan yararlanılması maliyet dostu bir aksiyon olarak önümüze çıkmaktadır.

COVID-19 süresince çevrimiçi faaliyetlerin sürdürülebilmesini sağlayacak ekipman ve internet hizmetlerinin verilmesi, zorunlu göçmenlerin desteklenmesi açısından gereklidir. Yararlanıcıların yüz yüze aktivitelere yeniden başlanana kadar, kadınlara ve çocuklara psikolojik destek ve eğitim gibi önemli hizmetlerin verilebilmesi, e-hizmetlerden yararlanmaya devam etmeleri, gerekli ekipmanın (akıllı telefonlar, tabletler, bilgisayarlar veya televizyon) ve hizmetin (internet) sağlanması ile mümkündür. Bunun için de belediye ve STK'ların maddi ve/veya aynı olarak ulusal ve uluslararası kuruluşlarca desteklenmesi önerilmektedir.

Sağlık Bakanlığı, belediyeler ve STK'lar göçmen sağlık profesyonellerini eğitmek için iş birliği yapmalıdır. Evde bakım hizmetleri ve benzer bakıma ihtiyaç duyan, Türkçe bilmeyen ve evde kalmak zorunda kalan zorunlu göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişebilmeleri için zorunlu göçmenleri de kapsayacak şekilde göçmen sağlık personellerinin eğitimleri genişletilmelidir.

Kronik hastalıkları olan ya da ağır hastalık açısından riskli olabilecek zorunlu göçmenler de COVID-19 aşı takviminde öncelik sırasında yer almalı.¹²⁸ Ev sahibi topluluğun üyelerine benzer şekilde zorunlu göçmenler de farklı yaş gruplarındadır. Bazıları da çok yaşlı olmasa da kronik hastalıklardan muzdariptir. Bu bağlamda, merkezi hükümet COVID-19 aşılarının yerel düzeyde uygulanmasında aşılamanın, sırası gelen ev sahibi topluluklarla birlikte zorunlu göçmenlere de aynı önceliklerle yapılabilmesinin önünü açmalıdır. Öncelik yaşlılara ve riskli grupta yer alan bireylere verilmiş olsa da, aşılardan dağıtımını bir bölgenin tüm sakinleri ile orantılı olmalıdır.

Türkiye'deki zorla yerinden edilmiş Suriyeli ve Afgan zorunlu göçmenlerin çoğunun ülkelerine geri gönderilmesi bir seçenek olarak gözükmemektedir. Bu nedenle, herkes için sosyal eşitliği sağlayıp,

¹²⁸ T.C. Sağlık Bakanlığı. COVID-19 Aşısı Uygulanacak Kişiler

sürdürülebilirliği güvence altına almak amacıyla ilgili politikaların periyodik olarak gözden geçirilmesi hayati önem taşımaktadır.

EK - Zorunlu Göçmenlerin Gözünden

Hükümet politikaları ve STK'ların faaliyetleri, zorla yerinden edilmiş göçmenlerin deneyimlerini, düşüncelerini ve zorluklarını da içermelidir. Bu nedenle, Suriyeli ve Afgan hane halkı temsilcilerinin alan çalışması esnasında seslerini duyurabilmek adına belirttikleri ve ekledikleri söylemler alıntılanmıştır. İfade edilenlerin, politika yapıcılara ve diğer araştırmacılara hizmetler ve araştırma açısından nelerin iyileştirilmesi gerektiği konusunda göz önünde bulundurulabileceği öngörülmektedir.

Geçim-istihdam

"3 ay önceye kadar çalışıyordum ama hastayım diye artık çalışmıyorum." (28 yaşında kadın)

"Günlük 100 TL'ye çalışıyordum ama son 2 aydır işe gitmiyorum. Eşim ise haftada iki-üç gün temizliğe gidiyor." (34 yaşında kadın)

"Dükkânda çalışmıyorum ama evde terzilik yapıyorum. Dükkân sahibi bana diyor ki 15-20 ceket yaparsan sana şu kadar para veririm bana yaptırıyor kendisi daha pahalıya satıyor." (32 yaşında erkek)

"30 yaşındaki kızım hemşire burada özel bir yerde sigortalı çalışıyor. 19 yaşındaki oğlum ise bir hafta çalışıyor bir hafta çalışmıyor. Sadece işe ihtiyacım var. Yardım istemiyorum." (55 yaşında erkek)

"Çalışmak zorundayız o yüzden kursa gidemedik. 2. el eşya satıyoruz. Eşyaları hurdacıdan alıyoruz." (59 yaşında erkek)

"Geçen sene borcumuz çok oldu. Yeterince çalışamadık günlük iş olduğu için borcumuz arttı." (32 yaşında erkek)

"Eşim öldü. Ben ve iki çocuğum yaşıyoruz. Bacağımdan ameliyat oldum o yüzden çalışmıyorum." (42 yaşında kadın)

"360 TL Kızılay Karttan alıyoruz ama yetmiyor. Doğalgazı açamıyoruz ödeyebilecek paramız yok. Kaçak geldiğimiz için 33.000 TL borcumuz var. Çok para ödemek zorunda kaldık." (42 yaşında kadın)

"İki ayrı aile olarak burada yaşıyoruz. Ayrılmak kendi evimize çıkmak istiyoruz ama paramız ve gelirimiz yok." (28 yaşında kadın)

"Münbiç'ten geldim orada da ticaret ile uğraşıyordum o yüzden burada bakkal açtım. Bakkal'dan önce restoranda çalışıyordum kurye olarak. Sonra patronla kavga ettik ve kendi işimi açtım." (32 yaşında erkek)

"Hatay'da tarımla uğraşıyordum az kazanıyordum. Ankara'da bir fırsat olabilir diye Ankara'ya geldim." (36 yaşında erkek)

"Eşimde ben de üniversite mezunuyuz. Öğretmeniz. Ama kızımız hasta olduğu için BM, Türkiye'ye gönderdi. Eşim burada trafik kazası geçirdi ve yeni yeni yürümeye başladı, çalışmıyor. Ben haftada 2-3 gün evlere temizliğe gidiyorum öyle geçiniyoruz. Doğalgaz alamıyoruz." (45 yaşında kadın)

"Eşim öldü. Kanser hastasıydı. Evde bir tek oğlum çalışıyor o da çok çalışırsa 1.000 TL veriyorlar. Eşim hasta olunca ben kocama baktım, kızım kardeşlerine. Kızım çalışmak istiyordu ama babası hasta olduğu için çalışmadı. Şimdi çalışmak istiyor ama babası öldü ayıp derler o yüzden ben izin vermiyorum." (39 yaşında kadın)

"Evimde yangın çıktı. Yangından önce 2.000 TL borcum vardı. Su faturası ve 1 aylık kira." (32 yaşında erkek)

"Hijyen malzemelerine verecek paramız yok. Maske de, kolonya da pahalı." (28 yaşında erkek)

Mesleki eğitim kurslara katılım

"3 aylık bir [mesleki] kursa katılmışım ama tamamlayamadım hasta olduğum için." (39 yaşında erkek)

"Annem zihinsel engelli, kardeşim ise yüzde 95 fiziksel engelli. Katılmak istediğim kurslar var ama onlar sabahdan akşama kadar ve evde olmam lazım o yüzden katılamıyorum." (24 yaşında erkek)

Çocukların eğitimi

"Üç torunumum var. Büyük 7 yaşında ama okula gitmiyor çünkü okula göndermek çok masraflı. Kimliklerimiz de Gaziantep'e kayıtlı istesek de kayıt yaptıramıyoruz. Küçük torunum ayda 120 TL'ye özel kreşe gidiyor." (72 yaşında kadın)

"Bir STK biliyorum. Derdim vardı gittim ama yardımcı olmadılar. Ama arayıp çocuğunuz okula gitmiyor gönderin dediler gönderemem defter, kitap, çanta pahalı. Onlar versin parasını göndereyim." (55 yaşında erkek)

"14 yaşındaki oğlum okulu sevmiyor bir sorun yaşamadı ama okula gitmek istemiyor." (55 yaşında erkek)

"Türkiye'ye geldiğimizde 2 ay geçmişti bu yüzden çocukları okula almak istemediler ve sıkıntı yaşadık." (37 yaşında kadın)

Hizmet-Yardım

"Hiçbir yerden yardım alamıyorum kimliğim Kırıkkale'de Ankara'ya taşınmak istiyorum." "Ev sahibi depozito istedi onu da veremedim." (33 yaşında kadın)

"Eskiden belediyeden yardım geliyordu kesildi neden kesildi bilmiyorum ama Belediye Başkanı değişti belki ondan." (62 yaşında erkek)

"Çocuğumun elbiseye ve vitamine ihtiyacı var." (34 yaşında kadın)

"Eskiden belediye yardım ediyordu ama o da yardımı kesti." (52 yaşında kadın)

"Buralarda çok yabancı var bazı vakıf ve dernekler yardım getiriyor ama burada çalışanlar ve parası olanlar alıyor o yardımları ihtiyacı olanlar alamıyor." (52 yaşında kadın)

"Elektrik faturasını ödeyemediğimiz için elektrik kapanmıştı yeni açtırdık. Yardıma ihtiyacımız var." (39 yaşında kadın)

"Kocam hasta. Kocamı hastaneye taksikle götürmek zorundayız paramız yetmediği için yemeğimizden kısıyoruz. (39 yaşında kadın)

"İki kızım Afganistan'da kaldı. Buraya gelmeye çalışırken yakalandılar. Onları yanıma getirmek istiyorum o yüzden isimlerini Kızılay'a yazdırdım, bekliyorum." (34 yaşında kadın)

"Türkiye'ye ilk geldiğimde arkadaşlarım bana yardım etti. İhtiyaç sahipleri yararlansın diye derneklerden hiç yardım istemedim." (37 yaşında erkek)

"Biz evde annem, çocuklarım ve kardeşimin eşi ve çocuğu ile yaşıyoruz. Babam şehit oldu, kardeşim hapiste, kocam nerede bilmiyorum. Aile gibi görünmediğimiz için kestiler belki. Kurslara katılmak istiyorum ama evde çocuklar var annem ve gelin hasta onları bırakamıyorum. Belediye eskiden yardım verirdi gıda-kömür 1,5 senedir yardım vermiyor." (39 yaşında kadın)

“Kimliklerimiz Antep’e kayıtlı olduğu için hiçbir kurumdan destek almıyoruz. Kızılay Kart yardımı da Antep’e yattığı orada bir tanıdığımız var o parayı çekip bize Hawala ile gönderiyor. Buradan çekersek keserler diye korkuyoruz.” (72 yaşında kadın)

“Hiç destek almıyoruz bir yerden. Eskiden belediye yardım ediyordu. 6 ayda 1 gıda kutusu veriyorlardı ama 1 senedir vermiyorlar.” (59 yaşında erkek)

“Belediye 6 ayda 1 gıda yardımı ve hijyen kolisi gönderiyordu. 1 senedir hiçbir şey gelmiyor.” (32 yaşında erkek)

Kardeşimden STK’yı duydum. Ona hep yardım edeceğimiz size dediler ama hiç yardım etmediler.” (32 yaşında erkek)

“Psikolojik yardım desteği istiyorum ama STK’lara hiç ulaşamadım.” (32 yaşında erkek)

“Eskiden belediye yardım ediyordu. Önceden 3 ayda bir yardım geliyordu, sonra 6 ayda bir. 1 yıldır ise hiç yardım gelmiyor. Gelen gıdalarda hep salça oluyor ama salçayı ne ile pişirip yiyeceğim? Maddi yardım olsun ki biz de ihtiyacımız olan gıdayı alabilelim.” (36 yaşında erkek)

“Belediyenin Sosyal İşler Müdürlüğü’ne gittim ama Afgan olduğumuz için yardım etmediler Suriyelilere yardım ediyorlar.” (24 yaşında erkek)

“Belediye iki kere kömür, üç kere gıda yardımında bulunmuştu sonra vermediler. Bir kere ekmek kart verildi ama çalışmadı ekmek alamadık ben de kartı attım.” (39 yaşında kadın)

“Amasya’da sosyal hizmet merkezi 1200-1300 TL veriyordu. Kızılay da veriyordu. Ankara’ya gelince BM, Türkiye’de nerede olursa olsun alacaksınız parayı dediler ama kestiler. Şehir değişikliği için transfer yapamadık. Annemin dişi ağrıyordu pandemiden önce doktora gittik 1 ay sonra getir dediler. Korona geçti gittik doktora her şey paralı oldu. BM’ye gittim para yetmiyor dedim ya annen ya da sen çalış dediler. Dedim nasıl olacak annem hasta evet haklısınız ama çalışmalısınız dediler.” (24 yaşında erkek)

“İstanbul’a geldik önce eşimle beraber. Ama eşim hapse girdi. Abim Ankara’daydı onun yanına geldim çocuklarımla birlikte. Abim uyuşturucu kullanıyormuş biraz param vardı, hepsini abim aldı. Sonra onu sınır dışı ettiler. Çocuklarımla tek başıma kaldık. Komşular oyuncak, gıda getiriyorlar.” (30 yaşında kadın)

“Çocuğumu bırakıp yardım peşinde koşuyorum sürekli.” (28 yaşında erkek)

“Devlet kurumlarından hiçbiri yardımcı olmadı. Nereye gitsek yabancı olduğumuz için geri çevriliyoruz. Hastanede, sosyal hizmetlerde, insan hakları merkezinde her yerden geri çevrildim. Burası devletin yeri çocuğum felçli yardım edin dedim yabancısınız edemeyiz dediler. Çocuğuma hastanede yanlış iğne verdiler. Sağlam verdim hastaneye, sedyede aldım. Hastaneye gittim doktor ile konuşmaya. Hastaneye girmeniz yasak dediler hakkımı savunamadım. Çünkü yabancıyım.” (28 yaşında erkek)

Sağlık hizmetleri

“6 ay Çankırı’da yaşadık. Tedavi için Ankara’ya geldik. Hastane ve ilaç masrafları çok fazla yetişemiyoruz. Engelli oğlum için rapor var ve ilaçlarını karşılıyorlar. Annesi de hasta, diğer oğlum da hasta. Eşimin ve oğlumun durumu için BM’nin yardım ettiği ElFere Derneği’nden rapor aldık ama kabul etmediler. Nedenini bilmiyorum. Göç İdaresi, eşimin sağlık sigortasını ‘Afganlar çok hasta oluyor, çok masraflısınız’ diye kapattı.” (52 yaşında kadın)

Kaynakça

Adana Büyükşehir Belediyesi. Birimlerimiz, Göç ve Göçmen İşleri Müdürlüğü
<https://www.adana.bel.tr/birimlerimiz>

Adıgüzel, Y., 2005. İstanbul'un Kültürel Sermayesine Hemşehri Derneklerin Katkısı. Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler Kitabı. *Uluslararası Göç Sempozyumu*, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, Yayın No: 6, İstanbul, 8-11 Aralık 2005 <https://avesis.istanbul.edu.tr/yayin/7e016cf9-c54e-4df2-a0b1-73624a464753/istanbulun-kulturel-sermayesine-hemsehri-derneklerinin-katkisi>

Aktay, H., 2020. Pandemi Mültecileri Unutturdu. Sivil Sayfalar
<https://www.sivilsayfalar.org/2020/04/14/pandemi-multecileri-unutturdu/>

Akyıldız, Ş., 2020. COVID-19 İş gücü Piyasasını Nasıl Etkiledi? TEPAV
<https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10155>

Anderson, E., 1999. What is the Point of Equality? Ethics, Vol. 109, No. 2 pp. 287-337
<https://www.philosophy.rutgers.edu/joomlatools-files/docman-files/4ElizabethAnderson.pdf>

Ankara Büyükşehir Belediyesi. Haberler. Uluslararası Mesleki Eğitim Merkezi Dünyada Bir İlk
<https://ankara.bel.tr/haberler/uluslararasi-mesleki-egitim-merkezi-dunyada-bir-ilk>

Ankara İSİG Meclisi. Ankara'da mülteci/göçmen işçiler, 2019
<http://isigmeclisi.org/19936-ankara-da-multeci-gocmen-isciler-ankara-isig-meclisi>

Arneson, R. "Rawls, Responsibility, and Distributive Justice," Injustice, Political Liberalism, and Utilitarianism: Themes from Harsanyi, ed. Maurice Salles and John A. Weymark. Cambridge: Cambridge University Press.

Aşar Brown, S., 2014. Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi, GAP ÇATOM
https://www.gapcatom.org/wpcontent/uploads/2014/09/training_book1_savunuculuk.pdf

Athens Coordination Center for Migrant & Refugee Issues. Measures and initiatives of the City of Athens to protect public health
<https://www.accmr.gr/en/news/845-measures-of-the-city-of-athens-to-protect-public-health.html?art=1>

5393 Numaralı, 25874 sayılı Belediye Kanunu.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

Birleşmiş Milletler., 2020. COVID-19'un Kadınlar Üzerindeki Etkisi.
<https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-tr.pdf?la=en&vs=2900>

Blackstone, W. T., Heslep, R. D., 1977. Social Justice and Preferential Treatment: Women and Racial Minorities in Education and Business. Athens, GA: Univ. Georgia Press <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/775151>

Brickman, P. , Folger, R . , Goode, E . , Schul, Y., 1981. Microjustice and macrojustice. In The Justice Motive in Social Behavior, ed. M . J. Lerner, pp. 173-202 https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4899-0429-4_9

Business Insider, 2020. COVID-19 is Hitting Rohingya Muslims In The World's Biggest Refugee Camp, and Humanitarian Groups Are Fearing Mass Infection <https://www.businessinsider.com/coronavirus-coxs-bazar-bangladesh-rohingya-muslim-refugee-camp-2020-7>

Buz, Sema., 2002. Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili. Polis Bilimler dergisi, Cilt: 10, Sayı. 4, sayfa 2-14 <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911084.pdf>

Collecting Open Government Approaches to COVID-19. Open Government Partnership <https://www.opengovpartnership.org/es/collecting-open-government-approaches-to-covid-19/>

Comission Staff Working Paper, Turkey 2020 Report https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/turkey_report_2020.pdf

Comprehensive Vulnerability Monitoring Exercise (CVME) Round 4. WFP Turkey Country Office https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000112161/download/?_ga=2.189671019.17605081.1611236794-1960863614.1610445356

COVID-19 - Colombia: Venezuelan refugees live again in instability, 2020. Solidarites International <https://www.solidarites.org/en/countries/colombia/covid-19-colombia-venezuelan-refugees-live-again-in-instability/>

COVID-19 Salgınının Türkiye'de Yaşayan Mülteciler Üzerindeki Etkisinin Sektörel Analizi., 2020. SGDD-ASAM https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2020/05/asam_covid_anket_raporu_200518_2_TR-1.pdf

COVID-19 Situation Peru. UNHCR, <https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%20Peru%20Donor%20Factsheet%20No7%20COVID-19.pdf>

Danış, D., Sert, Ş. D., 2019. Göçü Yerelden Yönetmek: Belediyeler. Saha Dergisi https://www.academia.edu/43885164/G%C3%B6%C3%A7%C3%BC_Yerelden_Y%C3%B6netmek_Belediyeler

Daniels, J. P., 2020. Venezuelan migrants “struggling to survive” amid COVID-19. The Lancet, Vol. 395, No. 10229 [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30718-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30718-2)

Daoudov, M., 2013. Dünyada ve Türkiye'de Uluslararası Göç Alanında Yerel Yönetimlerin Rolü. Vatandaşlık ve Yabancılar Hukukunda Güncel Gelişmeler Konferansı. Yeditepe Üniversitesi

Dator, W., Abunab, H., Dao-ayen, N., 2018. Health Challenges and Access to Health Care among Syrian Refugees in Jordan: A Review. Eastern Mediterranean Health Journal, Vol. 24, No. 7 https://applications.emro.who.int/emhj/v24/07/EMHJ_2018_24_07_680_686.pdf?ua=1

David, K. H., Marrium H., Zaman, M., Costa, C. P., 2020. Germany and Covid-19: What About Refugees? John Hopkins Bloomberg School of Public Health <https://www.globalhealthnow.org/2020-06/germany-and-covid-19-what-about-refugees>

Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, United Nations <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/minorities.aspx#:~:text=Adopted%20by%20General%20Assembly%20resolution%2047%2F135%20of%2018%20December%201992&text=1.,the%20promotion%20of%20that%20identity.>

Deligiannis, D., 2020. Measures Developed By Cities for Migrants and Refugees During the COVID-19. The Case of Larissa. <https://uil.unesco.org/system/files/larissa.pdf>

Duman, F., 2003. Sivil Toplum, Ankara: Lotus Yayınları

Dworkin, R., 2002. Sovereign virtue revisited. Ethics 113: 106–43. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/341579>

Echhoff, T., 1974. Justice: Its Determinants in Social Interaction. Rotterdam University Press <https://psycnet.apa.org/record/1975-07288-000>

Eraslan Yayinoğlu, P. Yerel Yönetimler Kuruluşlarında Halkla İlişkiler İşlevleri ve Yeni Yaklaşımlar. Cilt. 3, Sayı. 4, s. 41-52. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/178007>

Erdoğan, M., 2017. Kopuş'tan Uyum'a Kent Mültecileri - Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları <https://marmara.gov.tr/yayinlar/kopustan-uyuma-kent-multecileri/>

Es, M., Menteşe, B., 2018. Yerel Yönetimlerde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 19 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/615072>

Euroenws, 2019. Ekrem İmamoğlu Suriyeli mültecilerle ilgili planını 3 adımda anlattı <https://tr.euronews.com/2019/04/12/ekrem-imamoglu-suriyeli-multecilerle-igili-planini-3-adimda-anlatti-bolu-ozcan-chp>

Euronews, 2020. Homeless under Lockdown: The Forgotten Faces of France's Coronavirus Nightmare <https://www.euronews.com/2020/05/22/homeless-under-lockdown-the-forgotten-faces-of-france-s-coronavirus-nightmare>

European Commission. Migrant Integration Information and good practices. Guides and practical information. The Municipality of Ravenna
<https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/italy-associations-and-authorities-providing-covid-19-information-in-different-languages>

Evrensel, 2020. 6 milyon öğrenci EBA'ya girmezken Bakan Selçuk'tan "500 bin tablet müjdesi"
<https://www.evrensel.net/haber/421416/6-milyon-ogrenci-ebaya-giremezken-bakan-selcuktan-500-bin-tablet-mujdesi>

T.C. Gaziantep Valiliği. Gaziantep'te Askıda Tablet Kampanyası Başlatıldı
<http://www.gaziantep.gov.tr/gaziantep-te-askida-tablet-kampanyasi-baslatildi>

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. Anasayfa. Basın. Haberler. Büyükşehir Tarafından Göç Yönetimi Çalıştayı Düzenlendi
<https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/buyuksehir-tarafindan-goc-yonetimi-calistayi-duzenlendi>

Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Yönetmelik
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>

Geçici Koruma Yönetmeliği
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>

Global COVID-19 Response, Situation Report No. 3, Save the Children
https://resourcecentre.savethechildren.net/node/17638/pdf/save_the_children_global_covid-19_situation_report_3.pdf

Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezleri, 2017. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
<https://sgdd.org.tr/gocmen-sagligi-egitim-merkezlerinin-kurulmasi/>

HI assisting thousands of Venezuelan refugees in Colombia, 2020. Humanity & Inclusion,
<https://hi-canada.org/en/news/hi-assisting-thousands-of-venezuelan-refugees-in-colombia->

Hürriyet, 2020. Şişli'de Suriyeli mülteciler için 'Sosyal mutfak' <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sislide-suriyeli-multeciler-icin-sosyal-mutfak-41608475>

ILO's Support to Refugees and Host Communities in Turkey https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_379375/lang--en/index.htm#:~:text=Out%20of%202.16%20million%20Syrians,skilled%20and%20low%2Dpaid%20jobs.&text=On%20average%2C%20Syrian%20women%20earned,25%25%20below%20the%20minimum%20wage

Impact of COVID-19 on Rrefugee Population Benefiting from the Emergency Social Safety Net (ESSN) Programme. 2020, IFRC
<https://media.ifrc.org/ifrc/wp-content/uploads/sites/5/2020/05/Impact-of-COVID-19-on-Refugee-Populations-Benefitting-from-ESSN-Programme.pdf>

Info Migrants, 2020. Coronavirus in Italy: NGOs Want More Protection for Migrants
<https://www.infomigrants.net/en/post/23715/coronavirus-in-italy-ngos-want-more-protection-for-migrants>

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. İBB'den koronavirüs'e karşı beş dilde bilgilendirici animasyon.
<https://www.ibb.istanbul/News/Detail/36585>

İGAM - Malala Fund. Mülteci Kız Çocuklarının Okullaşması Projesi
<https://malala.igamder.org/>

İGAMTV. Koronanın Unutturdukları: Afgan Göçmen ve Mülteciler. <https://www.youtube.com/watch?v=aYfrlSc-c6k>

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. Kurumsal. Basın Merkezi. İBB, "KADINA DESTEK HATTI"NI HİZMETE AÇTI. TÜRKÇE, KÜRTÇE, ARAPÇA VE İNGİLİZCE HİZMET VERİLECEK.
<https://www.ibb.istanbul/News/Detail/37458>

İzmir Büyükşehir Belediyesi. Haberler. Başkan Soyer'den "askıda tablet" kampanyası
<https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/baskan-soyer-den-askida-tablet-kampanyasi/44163/156>

Kalaycı, S., 2016. Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları. İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
<https://insamer.com/wp-content/uploads/2014/03/siginmacilarin-korunm.-y%C3%B6nelt%C3%BCrk.-stk...pdf>

Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6328.pdf>

Kavas, A., Avşar, İ., Kadkoy, O., Bilgiç, Ç. E., 2019. İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları. TEPAV
https://www.tepav.org.tr/upload/files/1561967648-6.Istanbul_da_Suriyeliler_ve_Savas_Son-rasi_Suriye_Gettolari.pdf

Kaypak, Ş., Bimay, M., 2017. Yerel Yönetimlerde Karar Süreçlerine Katılımda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 1, Sayı. 4
<http://www.yyusbedergisi.com/dergi/yerel-yonetimlerde-karar-sureclerine-katilimda-sivil-toplum-kuruluslarinin-rolu20180101032654.pdf>

Resmi Gazete. 8 Ekim 2006 tarihli, 26313 Sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061008-5.htm>

İŞKUR. Kısa Çalışma Ödeneği. Genel Bilgiler.
<https://www.iskur.gov.tr/isveren/kisa-calisma-odeneği/genel-bilgiler/>

Kino, H., 2019. Kamu Hizmetlerinin Değişen Yüzü ve Seçilmiş Dezavantajlı Gruplar. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt. 6, Sayı. 6, s: 55-69
http://www.asead.com/FileUpload/bs683328/File/6._hatice_kino.pdf

Koçak, O., Arslan, H., Eti, S., 2017. Belediyelerde Sosyal Politika Uygulamaları ve Pendik Belediyesi Örneği. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 12
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/317476>

Latin America News Dispatch, 2020. Coronavirus Lockdown Is the Latest Challenge for Venezuelan Migrants,
<https://latindispatch.com/2020/04/10/coronavirus-lockdown-is-the-latest-challenge-for-venezuelan-migrants/>

Learning Remotely When Schools Close: How Well Are Students and Schools Prepared? Insights from PISA
<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/learning-remotely-when-schools-close-how-well-are-students-and-schools-prepared-insights-from-pisa-3bfda1f7/#figure-d1e108>

Leventhal, G. S., Karuza, J. Jr. , Fry, W. R., 1980. Beyond Fairness: A theory of Allocation Preferences. In Justice and Social Interaction, ed. G. Mikula, pp. 167-218. NY: Springer

Marmara Belediyeler Birliği. Merkezler. Göç Politikaları Merkezi.
<https://marmara.gov.tr/merkezler/goc-politikalari-merkezi/>

Mavi Kalem Derneği. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sağladığı gıda ve hijyen malzemeleri dağıtıldı.
<https://www.mavikalem.org/2020/05/16/istanbul-buyuksehir-belediyesinin-sagladigi-gida-ve-hijyen-malzemeleri-dagitildi/>

Mexico Operation Covid-19 Response. UNHCR <https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%20Mexico%20COVID-19%20Newsletter%20-%20June%202020.pdf>

Milliyet, 2018. Ankara Büyükşehir Belediyesi, Mülteci Aileleri Sosyal Ve Kültürel Projelere Dahil Ediyor.
<https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/ankara-buyuksehir-belediyesi-multeci-aileleri-sosyal-ve-kulturel-projelere-dahil-ediyor-13167760>

Minorities and Indigenous Peoples. UNHCR
<https://www.unhcr.org/minorities-and-indigenous-peoples>

MSYD-ASRA Facebook Hesabı
<https://ms-my.facebook.com/msyd.asra/videos/ramazan-ay%C4%B1nda-s%C4%B1cak-yemek-da%C4%9F%C4%B1t%C4%B1yoruz/671192750366497/>

Mülteciler Derneği., 2019. Türk Vatandaşları ve Suriyeliler için Mesleki Eğitim Kursları,
<https://multeciler.org.tr/turk-vatandaslari-ve-suriyeliler-icin-mesleki-egitim-kurslari/>

NPR, 2020. Syrian Refugees In Lebanon Fear Deportation For Seeking Coronavirus Test or Care
<https://www.npr.org/2020/04/06/825158835/syrian-refugees-fear-deportation-if-they-seek-coronavirus-testing-and-treatment>

OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), The Territorial Impact of COVID-19: Managing the Crisis Across Levels of Government,
<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-territorial-impact-of-covid-19-managing-the-crisis-across-levels-of-government-d3e314e1/>

Özdemir, S., Başel, H., Şenocak, H., 2009. Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da faaliyet Gösteren Bazı STK'ların Üzerine Bir Araştırma. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı. 56
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9069>

Pandemi Mültecileri Unutturdu, 2020. Sivil Sayfalar <https://www.sivilsayfalar.org/2020/04/14/pandemi-multecileri-unutturdu/>

Peru: Unlawfully turning away Venezuelans seeking protection, 2020. Amnesty International,
<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/02/peru-rechazo-ilicito-de-personas-venezolanas-que-buscan-proteccion/#:~:text=Peru%20has%20the%20world's%20largest,over%20800%2C000%20Venezuelans%20in%20total>

Public Health Access and Health Seeking Behaviors of Syrian Refugees in Jordan. 10th Monitoring Report, Oct-Dec 2019. International Rescue Committee
<https://data2.unhcr.org/en/documents/details/74447>

Hayata Destek. Salgında Hayata Destek Olmak, 2020.
<https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2020/06/20200306-salginda-hayata-destek-olmak-multeci-destek-programi.pdf>

Savran, S., Sat, N. A., 2019. Ankara'da Suriyeli Göçmenlerin Yer Seçimi Tercihlerinin İncelenmesi ve Bir Etnik Kentsel Adacık Örneği Olarak Önder, Ulubey, Alemdağ Mahalleleri, Ankara Araştırmaları Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 2, s: 283-302
https://jag.journalagent.com/jas/pdfs/JAS_7_2_283_302.pdf

Schemmel, C., 2011. Distributive and Relational Equality. Politics, Philosophy and Economics, Vol. 11, No. 2, pp. 123-148
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1470594X11416774>

Siğınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, 2018. Siğınmacı Kadın ve Kız Çocukların Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin Güçlendirilmesi Projesi.
<https://sgdd.org.tr/signmaci-kadin-ve-kiz-cocuklarinin-saglik-hizmetlerine-erisimlerinin-guclendirilmesi-projesi/>

Spain in English, 2020. Open Arms refugee NGO helping to combat Coronavirus
<https://www.spainenglish.com/2020/04/14/open-arms-refugee-ngo-coronavirus/>

Stacy Adams, J. Inequality in Social Exchange. Advances in Experimental Social Psychology, Vol. 2 (1965), pp 267-299
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0065260108601082>

Suriyelilere Kovid-19 hakkında bilgilendirme yapıldı. Son Dakika. <https://www.sondakika.com/haber/haber-suriyelilere-kovid-19-hakkinda-bilgilendirme-13123206/>

Swarajyamag, 2020. Bangladesh Declares Areas Near Rohingya Camps In Cox's Bazar As Covid-19 Red Zone.

<https://swarajyamag.com/insta/bangladesh-declares-areas-near-rohingya-camps-in-coxs-bazar-as-covid-19-red-zone>

Syria Direct., 2020. Ineligible for Government Aid, Syrians in Jordan Struggle amidst COVID-19 Lockdowns

<https://syriadirect.org/news/ineligible-for-government-aid-syrians-struggle-amidst-covid-19-lockdowns/>

Şişli Belediyesi. İçeril. Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü.

<https://www.sisli.bel.tr/icerik/sosyal-destek-hizmetleri-mudurlugu>

T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü - Geçici Koruma istatistikleri, 21 Aralık 2020 & BMMYK Türkiye Ofisi İstatistikleri 21 Aralık 2020

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, <https://www.unhcr.org/tr/11121-genel-istatistikler.html>

T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma istatistikleri

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> , erişim tarihi 12 Ocak 2021

T.C. Sağlık Bakanlığı. COVID-19 Aşısı Uygulanacak Kişiler.

<https://covid19asi.saglik.gov.tr/TR-77707/covid-19-asisi-uygulanacak-kisiler.html>

T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/2001_Y%C4%B1l%C4%B1_Program%C4%B1.pdf

The Guardian, 2020. NGOs Raise Alarm as Coronavirus Strips Support from EU Refugees.

<https://www.theguardian.com/global-development/2020/mar/18/ngos-raise-alarm-as-coronavirus-strips-support-from-eu-refugees>

The Guardian. 2020. Bangladesh Urged to Lift Rohingya Internet Ban as COVID-19 Rumours Swirl

<https://www.theguardian.com/world/2020/jun/11/internet-ban-sparks-covid-19-rumours-in-rohingya-camp>

The Living Conditions of Syrian Refugees in Jordan - Results from the 2017-2018 Survey of Syrian Refugees inside and outside of the camps., 2019. Fafo Institution <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/67914>

The National Herald, 2020. Looking out for Children and Young Mothers in Greece in the Time of Coronavirus

https://www.thenationalherald.com/archive_coronavirus/arthro/looking_out_for_children_and_young_mothers_in_greece_in_the_time_of_coronavirus-266377/

The New Humanitarian, 2020. How COVID-19 is Limiting Healthcare Access for Refugees in Lebanon
<https://www.thenewhumanitarian.org/feature/2020/04/21/Lebanon-coronavirus-refugee-health-care>

Thibaut, J. W., and Walker, L., 1975. Procedural Justice: A Psychological Analysis. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
<https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2648&context=dlj>

Tolotto, M., Silina, M., 2015. Savunuculuk Rehberi - Savunuculuk Çevre Politikalarını Nasıl Etkiler? European Environmental Bureau
http://www.env-net.org/wp-content/uploads/2015/02/Savunuculuk-Rehberi_tr.pdf

TRT Haber, 2020. Koronavirüs Günlerinde Sığınmacılara Uzanan Yardım <https://www.trthaber.com/haber/koronavirus/koronavirus-gunlerinde-siginmacilara-uzanan-yardim-eli-477890.html>

Tuzla Belediyesi. İçerik. Haberler. Askıda Tablet ile Kesintisiz Eğitime Tam Destek.
<https://www.tuzla.bel.tr/icerik/11/6916/askida-tablet-ile-kesintisiz-egitime-tam-destek.aspx>

TÜİK. İş gücü istatistikleri, Eylül 2019.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Eylul-2019-30688>

Türk Kızılay. Kurumsal. Tüzüğümüz. Türk Kızılay Derneği Tüzüğü.
<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tuzugumuz>

Türkiye’de COVID-19 Nedeniyle Evde Kalan Çocuklara Psiko-sosyal Destek Yardım Ulaştırılıyor., 2020. UNİCEF
<https://www.unicef.org/turkey/hikayeler/t%C3%BCrkiyede-covid-19-nedeniyle-evde-kalan-%C3%A7ocuklara-psiko-sosyal-destek-yard%C4%B1m>

Türkiye’de Koronavirüs Eğitim Etkileri - V | dijital uçurumu öğrenciler anlatıyor., 2020. Eğitim Reformu Girişimi
<https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkisi-v-dijital-ucurumu-ogrenciler-anlatiyor/>

Uluslararası Mavi Hilal. KOVID-19’la mücadeleye Kilis toplum merkezimizden anlamlı destek
<https://www.abc.org.tr/TR/1254/kovid-19-la-mucadeleye-kilis-toplum-merkezi-mizden-anlamli-destek>

UN Habitat Supports Municipalities with a Rapid Assessment of COVID-19 Challenges in Lebanon, 2020.
<https://unhabitat.org/un-habitat-supports-municipalities-with-a-rapid-assessment-of-covid-19-challenges-in-lebanon>

UNHCR Turkey, Türk ve mülteci kadınlar Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı’nda maske üretiyor

<http://gocvesiviltoplum.org/unhcr-turkey-turk-ve-multeci-kadinlar-sanliurfa-buyuksehir-belediyesi-kadin-ve-aile-hizmetleri-daيره-baskanliginda-maske-uretiyor/>

Venezuela Regional Response 2019. International Organization for Migration (IOM), <https://humanitariancompendium.iom.int/appeals/venezuela-regional-response-2019>

Venezuelan Refugee and Migrant Crisis., 2020. International Organization for Migration (IOM), <https://www.iom.int/venezuela-refugee-and-migrant-crisis>

Von Hayek, F.A., 1960. The Constitution of Liberty. Chicago: University of Chicago Press
<https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/C/bo9253956.html>

Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon., 2019. UNHCR
<https://data2.unhcr.org/en/documents/details/73118>

Walster, Elaine., Berscheid, Ellen., Walster, G. William. New Directions in Equity Research. Journal of Personality and Social Psychology, Vol 25, No. 2 (1973), pp. 151-176
https://www.researchgate.net/publication/232605254_New_Directions_in_Equity_Research

Woods, A., Kayali, N., 2017. Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü. İstanbul Politikalar Merkezi
<http://www.sosyalbilimler.org/wp-content/uploads/2017/03/Suriyeli-Topluluklarla-Etkiles%CC%A7im.pdf>

World Bank., 2020. US\$ 8.8 million Top-Up Grant to Support Jordanian Municipalities Scale-up Service Delivery and Deal with the COVID-19 Impact
<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/08/24/us88-million-top-up-grant-to-support-jordanian-municipalities-scale-up-service-delivery-and-deal-with-the-covid-19-impact>

28615 Sayılı, 6458 Numaralı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile ve Yabancıların Çalışma İzinleri, 2019.
<https://ailevecalisma.gov.tr/media/63117/yabanciizin2019.pdf>

Young, I. M., 1990. Justice and the Politics of Difference. Princeton, NJ: Princeton University Press
<https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691152622/justice-and-the-politics-of-difference>